

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим Вазирлиги
Наманган Мухандислик Иқтисодиёт институти

қўлёзма ҳуқуқида

Акбаров Баходир

**Мавзу: Акционерлик корхоналарида капиталдан унумли
фойдаланишининг асосий йўналишлари
(«Мехмаш» ОАЖ мисолида)**

Мутахассислик: _____ “ _____ ”

_____ магистри даражасини олиш учун ёзилган
диссертация

«Иш кўриб чиқилди ва
химояга рухсат этилди»

Илмий раҳбар

и.ф.н доц. Б. Раҳимов

_____ проф _____

“ _____ ”

Илмий маслахатчи

кафедраси мудири

“ _____ ” _____ 2009 й.

_____ доц. _____

Наманган – 2009 йил

**Акционерлик корхоналарида капиталдан унумли фойдаланишининг
асосий йўналишлари (“Мехмаш” хиссдорлик жамияти мисолида)**

	Кириш	3
I боб	Миллий иқтисодиётда акционерлик корхоналарини тутган ўрни ва акционерлик корхоналар капиталнинг иқтисодий табиати	8
1.1	Миллий иқтисодиётда акционерлик корхоналарини тутган ўрни ва корхона капитали турлари	8
1.2	Акционерлик корхоналари капиталининг шаклланиши хусусиятлари	23
1.3	Акционерлик корхоналари капиталининг шакллантиришнинг методолик асослари ва акциядорлик жамияти иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари	32
II боб	Акциядорлик жамиятининг капитални ташкил этиш ва капитални бошқаришнинг назарий ва ҳуқуқий асослари.....	40
2.1	Акциядорлик жамиятининг устав фонди ва акциялар номинал қиймати ҳамда турлари.....	40
2.2	Акционерлик капитални кўпайтириш ва камайитириш орқали унумли фойдаланиш йўллари	48
2.3	Акционерлик капиталига дивидендларни ҳисоблаш ва тўлаш ҳамда давлатга тегишли акциялар бўйича дивидендлардан фойдаланиш хусусиятлари	53
III боб	“Мехмаш” хиссдорлик жамиятида акционерлик капиталдан фойдаланиш тамоиллари.....	61
3.1	“Мехмаш” хиссдорлик жамиятининг капитални шаклланиш тамоиллари	61
3.2	Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида акционерлик корхоналари капиталдан самарали фойдаланиш орқали ишлаб чиқариш ҳамда корхонанинг ривожлантириш истиқболлари	76
	Хулоса	88
	Иловлар	91
	Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.....	105

КИРИШ

Мавзунинг долзарблиги: Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигага эришгач, мамлакатнинг барча хўжалик юритиш тизимини бозор муносабатларига ўтиши, иқтисодиётнинг асосий бўғини хисобланувчи корхона мақомининг сезиларли равишда ўзгаришига сабаб бўлди. Корхоналар эндиликда давлатга тегишли бўлган пайтлардагидан фарқли ўлароқ маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича фаолиятларини директива кўрсаткичлари асосида эмас, балки Ўзбекистон Республикаси “Корхоналар тўғрисида”ги қонуни ва бозор талабларига асосан мустақил равишда юритмоқда. Улар ўзларига керак бўлган ишчи ва ходимлар сонини мустақил белгиламоқда, ишлаб чиқариш техникаси ва технологияси, тежамкорлик режимида риоя қилиш масалалари билан шуғулланмоқда, замонавий маркетинг ва менеджментни йўлга қўймоқдалар ҳамда жорий ишлаб чиқаришни режалаштирмоқдалар ва ривожланишнинг зарурий прогнозларини амалга оширмоқдалар.

Мамлакатимиз тараққиётининг ижтимоий йўналтирилган бозори иқтисодиёти йўлининг танланиши хўжалик юритиш шакллариининг хилма-хиллиги ҳамда тадбиркорлик фаолиятини кучайишини тақозо этади. Бу ҳол республикамизда ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш, саноат ва қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятининг шаклланиши, хўжалик юритиши ва ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг турли – туман янги шакллариини ташкил топишига ва ўз фаолиятини юксалтириб боришига олиб келмоқда. Бугунги ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш корхоналарининг кундаги энг асосий муаммолардан бири ишлаб чиқаришни молиялаш манбаларини шакллантиришдан иборат. Чунки ишлаб чиқаришни молиялаш манбаларини шакллантиришдаги мустақиллик инвестицияларга нисбатан эҳтиёжни ошишига олиб келмоқда. Шунга кура ишлаб чиқариш мақсадининг асослигини асослаш ҳамда уни инвестициялаш масалаларини ҳал этиш давр талаби бўлиб, уларни ҳал этишда алоҳида илмий изланишлар ва молиялаштириш манбаларини назарий жихатдан таҳлил этиш муҳим аҳамиятга эга.

Бозор иқтисодиёти шароитида Республикада амалга оширилаётган иқтисодий сиёсат мулкчиликни барча шаклларида бирдай фойдаланиш, натижада эркин бозор, пул муносабатларига асосланган, иқтисодий тизим ва ҳуқуқий демократик давлат барпо этишга қаратилган. Бундай мақсадни амалга оширишда албатта, ортиқча капитал танқислигининг юзага келиши ривожланган давлатлар тажрибасидан яхши маълум. Юзага келган бундай танқисликни бартараф этишда мамлакат иқтисодиётига киритилган сармоялардан оқилона фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Бозор муносабатлари шароитида саноат корхоналари фаолиятининг молиялаштириш манбалари ва улардан оқилона фойдаланишда ҳамда инвестицион лойиҳаларни хорижий инвестор капитали ҳисобига молиялаштириш инвестиция маблағлари билан бирга янги ва замонавий технологияларни ҳам иқтисодиётга олиб киришини алоҳида эътиборга олиш лозим.

Мавзунинг ўрганилганлик даражаси Ушбу мавзу долзарблиги ва иқтисодиётни такомиллаштиришда тутган ўрнининг ниҳоят даражада кенглиги билан доимий равишда тадқиқотчи олимларнинг диққат марказида бўлган. Хусусан, мавзу юзасидан хорижлик олимлардан Э. Боди, Ю. Бригхсма, Ван Хорна, Л. Гапспски, Р.К. Мертона, Г. Марков, С. Майсрса, С. Росса, Р. Н. Холта, У. Ф. Шарпа, Д. К. Шима Гитман Л, Джон М.Д., Портер Р.С., Деверюкс Д., Робертс Б.лар, россиялик И.Л. Бланк, И.Т. Балабанов, В.В Ковалев, Е.С. Стоянова, Т.В. Теплового, МА. Федотова илмий янгиликлар яратган бўлсалар, маҳаллий олимлардан Чжен В.А., /уломов С.С., Абдуллаев Ё.А., Умурзоқов Ж.Ш., Додобоев Ю., Абдуҳамидов А., Вахобов А., Ишбутаева Х., Эшниеёзова Х., Низомова Ш.лар бир қатор илмий тадқиқотлар олиб боришга муваффақ бўлишган.

Тадқиқот мавзусининг мақсади ва вазифалари Бозор муносабатларига асосланган иқтисодий тизимни шакллантириш тажрибасидан маълумки, саноат корхоналарини молиясини ташкил этишда ички ва ташқи инвестицияларнинг урини бекиё каттадир. Хусусан, саноат корхоналарида ортиқча капитал манбаига эга бўлиш, бу ушбу

корхоналарнинг айрим соҳаларига янги инвестицион лойиҳаларни ишга туширишда юзага келадиган молиявий таъминот муаммосини корхона томонидан қимматли қоғозларни муомилага чиқариш ва шунинг эвазига акциядорлар маблағлари ҳисобидан қоплаш ва ҳоказо бирламчи муаммоли масалаларни ечимини топишда ушбу маблағлари алоҳида характерланади. Тадқиқот мавзусини танлашдан кўзланган дастлабки ва асосий мақсад юқорида санаб ўтилган вазифаларни ечимини топиш учун, мамлакат, хусусан ҳиссадорлик жамиятлари сифтида фаолият олиб боровчи хўжалик субъектлари молиясини ташкил этиш ва шакллантиришда нафакат хорижий инвесторлар капитали, шунингдек, ички имкониятлар капиталини имкон қадар кўпроқ жалб этишнинг янгича усулларни ишлаб чиқиш ва таклифлар бериш ҳамда молиявий активларни янги инновацион лойиҳалар асосида ишлаб чиқаришга жалб этишдан иборат.

Ушбу мақсадга эришишда қуйидаги вазифалар характерланади:

- объектив шарт-шароитлари ва имкониятларининг ҳозирги ҳолатининг молиявий иқтисодий таҳлил этиш;
- Саноат корхоналарини фаолиятини молиялаштириш манбаалари ва улардан оқилона фойдаланиш йўллари ишлаб чиқиш;

Тадқиқотнинг объекти: Тадқиқот объекти сифатида Наманган вилояти Наманган шаҳрида жойлашган “Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти танлаб олинди.

Тадқиқотнинг услуб ва услубияти Битирув малакавий ишни ёзиш жараёнида Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов асарлари, Ўзбекистон Республикасининг қонунлари, Вазирлар маҳкамаси қарорлари, турли профессор олимларнинг мавзу доирасида олиб борган тадқиқотларидан фойдаланилди.

Шунингдек таҳлил юритишда индукция, дедукция, таҳлил ва боғлиқлик, мавҳумийликдан аниқликка силжиш усуллари билан бир қаторда анализ, синтез, статистик ва математик кўрсаткичлардан фойдаланилди.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги Тадқиқотнинг дастлабки илмий янгилиги шу бўлдики, тадқиқотда илк бор вилоят иқтисодиётида паст рентабелли, зарар кўриб ишлаётган объектларни инвестиция киритиш шарти билан текинга бериш масаласи таҳлил қилинди. Шунингдек, тадқиқотда хиссадорлик жамиятлари фаолиятини молиялаштириш манбалари ва улардан оқилона фойдаланишнинг янгича ноанъанавий йўналишлари ишлаб чиқилди.

Тадқиқотнинг илмий-амалий аҳамияти Маълумки Наманган вилояти Ўзбекистон республикасининг шарқий қисмида, Фарғона водийсининг шимолий қисмида жойлашган. Кейинги йилларда вилоят ялпи ички маҳсулотининг асосий ташкил этувчи манбааси қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг самоғи юқори бўлмоқда. Бунинг асосий сабаби саноат корхоналарининг моддий ва молиявий ресурслари билан боғлиқ муаммолар мавжудлигидир. Бу эса саноат корхоналарининг иқтисодий потенциалини яхшилиш борасида бир қатор янгича амалий ислохотлар ўтказиш, иқтисодиётнинг саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган янгича соҳаларини ишга тушириш ҳисобига иқтисодиётни мустаҳкамлашни талаб этади.

Бозор муносабатлари шароитида хиссадорлик жамиятлари фаолиятининг молиялаштириш манбалари ва улардан оқилона фойдаланишнинг истиқболли жиҳатларини таклиф этишга йўналтирилган ушбу илмий тадқиқот иши юқоридаги маасалаларни ижобий ҳал этишда амалий ёрдам бериши, шубҳасиз.

Тадқиқот ишининг ҳажми Битирув малакавий ишининг ҳажми 108 бетдан иборат бўлиб, ўз ичига кириш қисми, учта боб, саккизта параграф, хулоса ва таклифлар, иловалар ва фойдаланган адабиётлар рўйхатидан иборат.

Кириш қисмида мавзунинг долзарблиги, тадқиқотнинг ўрганилганлик даражаси, мақсад ва вазифалари, объекти, услуб ва услубияти, илмий янгилиги, илмий-амалий аҳамияти ва ҳажми кўрсатилган.

Биринчи боб уч қисмдан иборат бўлиб, биринчи қисмда миллий иқтисодиётда акционерлик корхоналарини тутган ўрни ва корхона капитали турлари таҳлил этилган ҳолда иккинчи қисмида акционерлик корхоналари капиталининг шаклланиши хусусиятларини очиқ берилади, учинчи қисмида эса акционерлик корхоналари капиталининг шакллантиришнинг методолик асослари ва акциядорлик жамияти иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятларининг назарий таҳлили берилган.

Битирув малакавий ишининг **иккинчи боби** ҳам уч қисмдан ташкил топади. Иккинчи бобнинг биринчи қисмида “Мехмаш” хиссадорлик жамияти мисолида акциядорлик жамиятининг устав фонди ва акциялар номинал қиймати ҳамда турларига иқтисодий тавсиф берилса, иккинчи қисмида акционерлик капиталини кўпайтириш ва камайитириш орқали унумли фойдаланиш йўллари таҳлил қилинган, учинчи қисмида акционерлик капиталига дивидендларни ҳисоблаш ва тўлаш ҳамда давлатга тегишли акциялар бўйича дивидендлардан фойдаланиш хусусиятлари ҳуқуқий таҳлили баён этилган.

Учинчи боб, Жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi шароитида “Мехмаш” хиссадорлик жамиятида акционерлик капиталидан фойдаланиш тамоилларига бағишланган бўлиб, ушбу бобнинг иккита қисмида “Мехмаш” хиссадорлик жамиятининг капиталини шаклланиш тамоиллари ва жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi шароитида акционерлик корхоналари капиталдан самарали фойдаланиш орқали ишлаб чиқариш ҳамда корхонанинг ривожлантириш истиқболлари таҳлил этилган.

I БОБ. МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТДА АКЦИОНЕРЛИК КОРХОНАЛАРИНИ ТУТГАН ЎРНИ ВА АКЦИОНЕРЛИК КОРХОНАЛАР КАПИТАЛНИНГ ИҚТИСОДИЙ ТАБИАТИ

1.1. Миллий иқтисодиётда акционерлик корхоналарини тутган ўрни ва корхона капитали тулари

Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик юритувчи субъект энг биринчи навбатда фирма сифатида майдонга чиқади. Иқтисодиёт назариясида фирмани бир ёки бир неча корхоналарга эгалик қилувчи ва ресурслардан фойда олиш мақсадида товарлар ва хизматлар ишлаб чиқариш учун фойдаланувчи ташкилот сифатида таърифланади. Фирмаларни классификациялашда кўпинча мулкчилик шаклини ёки фирманинг кўламини асос қилиб оладилар.

Ширкат ёки шерикчиликда икки ва ундан ортиқ шахслар бизнесни биргалашиб ташкил этадилар. Шерикчиликни анча осон ташкил этиш мумкин ва у маблағларни тез бирлаштиришга имкон беради. Хўжалик юритиш субъекти бу турини камчиликлари молиявий ресурслар чекланганлигида ва ҳар бир иштирокчининг фирма фаолияти натижаларидаги ҳиссасини аниқлаш мураккаблигида кўзга ташланади. Фирмани биргаликда бошқариш ҳам муайян муаммоларни келтириб чиқариши мумкин.

Иқтисодиёт назариясида биргаликда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун ягона юридик шахс сифатида бирлашган кишилар йиғиндисини корпорация деб аталади. Корпорацияда умумий мулкка эгалик ҳуқуқи акциялар кўринишидаги бўлақларга бўлинган бўлади. Корпорация мулкидаги иштирок ёки корпорация мулкига эгалик акцияларга эгалик кўринишида ифодаланади. Шунинг учун корпорация акциядорлик жамияти деб аталади.

Фирмани корпорация (акциядорлик жамияти) кўринишида ташкил этишни зарур қилиб қўювчи биринчи сабаб пул капиталига эҳтиёждир. Кичикроқ корхонани ёки устахонани ташкил этиш учун жуда катта

миқдорда пул маблағлари талаб этилмайди. Лекин қайта ишлаш саноатида, айниқса замонавий технологиялар ва технологик линиялардан фойдаланишга асосланган корхоналарни ташкил этишда пул ресурсларига эҳтиёж жуда катта бўлади, асосий капиталга ва айланма маблағларга инвестициялаш учун молиявий ресурслар керак бўлади. Бундай шароитда корхонани акциядорлик жамияти кўринишида ташкил этишдан бошқа маъқулроқ йўл йўқ.

Акциядорлик жамиятининг хўжалик юритиш субъекти ва мулкчилик муносабатлари шакли сифатидаги асосий хусусиятлари қуйидагиларда ифодаланади:

- акциядорлик жамиятининг мулкӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва ташкилий жиҳатлари алоҳида қонунчиликда белгилаб берилади. Бу қонунчилик, бир томондан, мулкдорлар, шу жумладан йирик мулкдорларнинг мулкни тасарруф этишдаги устун мавқеини таъминласа, иккинчи томондан майда мулкдорлар (майда акциядорлар) ҳуқуқларини ва манфаатларини кафолатлаб қўяди;

- акциядорлик жамиятида мулкка эгалик билан мулкдан тадбиркорлик фаолияти мақсадларида фойдаланиш жараёнида содир бўладиган иқтисодӣ таваккалчилик бир-биридан ажратиб қўйилган. Корхона фаолияти натижалари учун мулкдор масъулияти унинг мулкдаги улуши билан чекланган;

- корхонага эгалик қилиш билан корхонани бошқариш жараёни алоҳидалаштирилган. Алоҳида олинган акциядорнинг корхонани бошқарув жараёнига аралашиши муайян тартиб-қоидалар доирасида юз бериши мумкин, холос. Акциядор корхонани жорий бошқариш жараёнига бевосита аралаша олмайди. Корхона маъмурияти алоҳида олинган акциядор манфаати учун эмас, балки барча акциядорлар умумий манфаати учун ишлай олади;

- корхона фаолияти акциядорлик жамиятида хўжалик субъектларини ташкил этиш бошқа шакллариға нисбатан мулк эгалари томонидан бир мунча батафсилроқ тартиблаштириб қўйилган бўлади. Акциядорлик

жамияти уставида корхоналар бошқа турлари уставлари ёки низомларидагига нисбатан корхонани бошқариш, бошқарув тузилмалари ўзаро муносабатлари, молия-хўжалик фаолиятини тасарруф этиш ва бошқа катор масалалар ҳал этилиши тартиби аниқ-равшан белгилаб қўйилади;

- корхона фаолияти ва унинг натижалари мулкчилик бошқа турларига нисбатан шаффофрок характерда. Акциядорлик жамиятининг молиявий ҳисоботи ҳолис аудитор томонидан тасдиқланиши ва очиқ матбуотда эълон қилиниши лозим;

- акциядорлик жамияти уч поғонали бошқарув тизимига эга бўлади. Бошқаришнинг олий органи акциядорларнинг умумий йиғилиши бўлиб, у корхона тараққиётининг асосий стратегик йўналишларини белгилаб беради, мавжуд қонунчилик доирасида корхонани бошқаришнинг тартиб-қоидаларини ишлаб чиқади ёки тасдиқлайди. Акциядорлар умумий йиғилишлари оралиғида корхона фаолиятига умумий раҳбарлик ва назорат кузатувчилар кенгаши зиммасида бўлади. Уни акциядорлар умумий йиғилиши сайлаб қўяди. Корхонани оператив, тактик бошқариш эса ижроия органи зиммасига юкланади. Бу орган турлича номланиши ёки тузилиши мумкин (ижрочи директор ёки директорлар кенгаши), лекин унинг фаолияти бевосита кузатув кенгаши томонидан назорат қилинади;

- хўжалик субъектларини ташкил этишнинг бошқа шакллариغا нисбатан акциядорлик жамиятида бошқарув ижроия органининг корхона мулкчини идора этишдаги реал ҳуқуқлари ва мавқеи бир мунча юқори бўлади. Расман, ҳар бир акциядор корпорациянинг ривожланишига таъсир кўрсатиши мумкин. Амалда эса акциядорларнинг анчагина қисми, айниқса, майда акциядорлар, бошқарув масалаларини ҳал этишда жуда сушт қатнашадилар. Акциядорлар кўпчилиги бошқарув масалаларини ҳал этишни ёлланма бошқарувчиларга юклашга мойил. Шунинг учун реал ҳокимият сезиларли даражада акциядорлик жамиятининг ижроия органи қўлида тўпланади.

Акциядорлик жамиятлари очиқ турлик акциядорлик жамияти ёки ёпиқ турдаги акциядорлик жамияти сифатида ташкил этилиши мумкин. Очиқ

турдаги акциядорлик жамияти акциядорлари ўзларига тегишли акциялардан бошқа акциядорлар розилигисиз эркин фойдаланишлари мумкин. Одатда очик турдаги акциядорлик жамиятининг акцияларига очик обуна ўтказилади ва эркин сотилади. Ўзбекистонда очик турдаги акциядорлик жамиятларининг акциядорлари минимал ва максимал сони чекланмаган.

Ёпиқ турдаги акциядорлик жамиятида акциялар фақатгина унинг таъсисчилари ёки жамиятнинг таъсис ҳужжатлари ёки уставида олдиндан белгилаб қўйилган шахслар орасида тарқатилади. Бундай жамият ўзи чиқараётган акцияларга очик юбуна ўтказишга ёки бошқа йўл билан чекланмаган шахслар доирасига сотиш учун таклиф қилишга ҳақли эмас. Ўзбекистон Республикасида ёпиқ турдаги жамият акциядорлари сони эллик кишидан ортиб кетмаслиги керак. Акциядорлар сони бу миқдордан ортиб кетган тақдирда жамият бир йил ичида очик акциядорлик жамиятига айлантирилиши лозим. Шу муддат давомида мазкур шарт бажарилмаса, акциядорлик жамияти суд тартибида тугатилиши керак.

Бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодиёти жамиятни демократиялаштириш, иқтисодиёт салоҳиятларини мустаҳкамлаш ва мамлакатни ривожланган давлатлар қаторига киритишга йўналтирилган, бозор муносабатларига ўтишнинг мамлакатимиз учун махсус ишлаб чиқилган модели асосида ривожланиб бормоқда. Бу модел Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан илгари сурилган иқтисодиётни ислоҳот қилишнинг бешта муҳим тамойилига асосланган ҳамда хўжалик фаолияти юритувчи субъектларнинг эркинлиги, хусусий мулкчилик ва тадбиркорликни ҳимоя қилувчи зарурий қонун ҳужжатлари билан белгилаб берилган.

Иқтисодиётнинг ривожланиши учун талаб қилинувчи ушбу вазифаларнинг амалга оширилишида корхоналарга катта роль ажратилиб, улар иқтисодиётнинг асосий ишлаб чиқариш бўғини бўлиш билан бирга маҳсулот ишлаб чиқариш, аҳолига хизмат кўрсатиш туфайли истеъмолчиларнинг талабларини ҳам қондирадилар.

Бозор иқтисодиёти шароитида маъмурий буйруқбозлик хўжалигидан фарқли ўлароқ иқтисодий фаолият маркази барча иқтисодиётнинг асосий бўғини бўлган – корхоналар томонига силжиб ўтади.

Корхона – ижтимоий ишлаб чиқаришнинг бош бўғини бўлиб, унда илмий иқтисодиётнинг асосий иқтисодий масалалари ҳал этилади.

Маҳсулотлар яратиш ва хизматлар кўрсатиш муайян технологик жараёнлар, меҳнат қуроллари материаллари, одамларнинг билими ва кўникмалари ижтимоий меҳнат тақсимооти ва кооперациялашга асосланган ҳода мустақил амалга ошириладиган тизимга айтилади.

Корхона иш ўринларини беради иш ҳақи тўлайди солиқлар тўлаш йўли билан давлат ва ижтимоий дастурларни амалга оширишда қатнашади.

Айнан корхонада маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнлари ва ишчини ишлаб чиқариш воситалари билан ўзаро алоқаси амалга оширилади.

Корхона ўз фаолиятини ўзи бошқаради, ишлаб чиқарилган маҳсулотни олинган соф фойдани солиқ ва бошқа тўловларни тўлагандан сўнг қолган қисмини тасарруф этади.

Корхоналарда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ҳажми ва ассортименти, хилма-хиллиги, хом ашё етказиб берувчилар ва харидорлар баҳоларни шакллантириш, ресурслардан тежамли фойдаланиш, кадрларни қўллаш, юқори унумли техника ва технологиядан фойдаланиш масалалари ҳал этилади.

Корхона фаолиятининг самарадорлиги ишлаб чиқаришни қуйидагича ташкил этиш шакллариغا эга:

- Концентрациялаш, бир жойга жамлаш;
- Ихтисослаштириш;
- Кооперациялаш;

Ишлаб чиқаришни мураккаблаштириш каби усуллардан фойдаланишга боғлиқ.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига асосан, корхона бу - ҳуқуқий шахс мақомига эга, мустақил равишда хўжалик фаолияти юритувчи субъект бўлиб, ўзига тегишли бўлган мол-мулкдан фойдаланиш асосида

истеъмолчилар (харидорлар) талабини қондириш ва даромад (фойда) олиш мақсадида маҳсулот (иш, хизмат) ишлаб чиқаради ва сотади ёки айирбошлайди.

Акционерлик корхоналарининг фаолияти миллий иқтисодиёт ва унинг тармоқларига тўғридан-тўғри таъсир кўрсатади. Акционерлик корхоналар қанчалик яхши, самарали ва рентабелли ишласа, бутун иқтисодиётнинг, жумладан, уларнинг ўзларининг ҳам кўрсаткичлари юқори бўлади. Бозор иқтисодиёти акционерлик корхоналар фаолиятини эркинлаштиради, уларнинг мустақиллигини мустаҳкамлайди ҳамда ишлаб чиқаришни ташкил этиш ва рентабелликнинг юқори кўрсаткичларига эришишга кенг имкониятлар яратади, деб ҳисобланади. Балки ҳақиқатдан ҳам шундайдир. Бироқ корхона, айниқса, давлатга тегишли бўлган корхона қандай ишлаши, унинг жамиятга келтирувчи фойдаси, рентабеллик даражаси, ходимларнинг бандлиги қандай бўлиши фақат корхоналарнигина эмас, давлатнинг ҳам кўз олдида бўлиши зарур. Худди шунинг учун ҳам давлат корхоналарга катта имкониятлар яратиб бериш билан бирга уларни белгиланган тартибда назорат қилиб ҳам боради. Давлат корхоналар “тақдирига”, уларнинг ишлаб чиқариш фаолияти якуний натижаларига бефарқ қараб тура олмайди. Банкротга учраган корхоналар, зарар келтирувчи ишлаб чиқариш, иқтисодий ночорлик - буларнинг барчаси корхона жамоаси учун ҳам, давлат учун ҳам оғир юк ҳисобланади.

Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатадики, бозор иқтисодиёти шароитларида барча корхоналар ҳам рақобатчиликни енгиб, самарали ишлаб кета олмайди ҳамда даромад ёки фойда ололмайди. Натижада минглаб корхоналар ташкил қилиниб, хўжалик фаолияти доирасига қўшилади ва деярли шунчаси турли сабабларга кўра тугатилади. Шу сабабли банкротлик, корхоналарнинг тугатилиши бозор иқтисодиёт шароитларида одатий ҳол бўлиб, бу аҳволга тушиб қолишдан эҳтиёт бўлиш керак бўлсада, лекин бундан фожеа ҳам ясаш керак эмас.

Халқ орасида “Камбағал ва касал бўлгандан кўра бой ва соғлом бўлган афзал” деган гап бор. Шу гапга амал қиладиган бўлсак, яхшиси корхонани

банкрот бўлишга олиб келмаслик, унинг иқтисодий мустақиллиги, меҳнат қобилияти ва даромадлигини таъминлаш учун барча зарур чораларни қўллаш зарур. Корхонанинг меҳнат қобилияти ва даромадлиги миллий иқтисодиётга қўшиладиган ҳисса бўлишдан ташқари республикамізда тобора кўпайиб бораётган аҳолини иш билан таъминлашда ҳам аҳамият касб этишини унутмаслик муҳим. Кўриниб турибдики, исталган корхонанинг миллий иқтисодиётдаги ўрни ва аҳамияти ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар, олинadиган фойда ёки даромад миқдоридан ташқари бу корхонанинг аҳолини иш билан таъминлашдаги иштирокига ҳам боғлиқ бўлади. Аҳолини иш билан таъминлар экан, корхоналар ўзларининг бевосита ишлаб чиқариш функцияларини бажаришдан ташқари ишсизликнинг камайишига, демак, тўғри, меҳнат фаоллигининг ортиши ва ижтимоий аҳволнинг яхшиланишига ҳам сабабчи бўлади.

Бу ерда ҳамма нарса фақат корхонанинг ўзига боғлиқ эмаслиги кўриниб турибди, албатта. Чунки корхона ўз фаолиятини амалга ошириш жараёнида хом ашё, материал, асбоб-ускуна ва бошқа ишлаб чиқариш воситалари етказиб берувчи ёки маҳсулот истеъмолчилари сифатида ҳаракат қилувчи бошқа корхоналар билан ўзаро алоқага киришади. Бу муносабатларда ҳар бир камчилик ва нуқсонлар, жумладан, хом ашё, материал ва асбоб-ускуналарни вақтида етказиб бермаслик, ўз вақтида ҳақ тўламаслик, қарзларни тўлаш муддатларининг ўтказиб юборилиши ва бошқа хўжалик юритиш қоидалари ва мажбуриятларининг бузилиши корхона иқтисодий аҳволининг ёмонлашишига, унинг ночорликка учрашига олиб келади. Шу сабабли корхоналар фаолиятини самарали ва юқори рентабелли даражада амалга ошириш зарурияти, барча корхоналар ишлаб чиқаришни керакли тарзда ташкил қилиш ҳамда ўз ҳамкорлари ва давлат олдидаги мажбуриятларни қатъий тарзда бажариш интизоми билан узвий боғлиқдир.

Ўзбекистонда кўплаб кичик, ўрта ва йирик ишлаб чиқариш корхоналари фаолият кўрсатаётган бўлиб, улар иқтисодиётнинг деярли барча тармоқларини – оғир саноатдан енгил саноатгача, қишлоқ хўжалик

маҳсулотларини қайта ишлашдан илмий ишлаб чиқаришгача қамраб олган. Улар ўз фаолиятида ишлаб чиқаришнинг барча омилларидан - ер, табиий ва меҳнат ресурслари, техника ва технологиялар, инвестициялар, ҳозирги замон фани томонидан ишлаб чиқаришнинг асоси ёки мамлакатнинг миллий бойлиги деб аталувчи замонавий ахборот тизимидан фойдаланади. Маълумки, бойлик ёки салоҳият бир нечта авлод ва бутун жамиятнинг хатти-ҳаракатлари эвазига яратилади. Корхоналарнинг вазифаси ушбу бойликни асраб-авайлаш ва ундан самарали фойдаланишда ифодаланади. Хўжалик юритишнинг мазкур тамойилларидан бир оз бўлсада четга чиқиш жамоатчилик ишлаб чиқариши самардорлигининг пасайишига, хўжасизлик ва исрофгарчиликка олиб келади. Корхоналар ҳам бундан мустасно эмас.

Хиссадорлик жамиятлари капиталини иқтисодий моҳиятига кўра, биринчи навбатда унинг қуйидаги тавсифларини кўриб ўтиш зарур:

1. Капитал корхона ишлаб чиқаришини асосий омили ҳисобланади. Иқтисодий назарияда ишлаб чиқаришни 3 та асосий омиллини ажратиб кўрсатиш мумкин, корхоналар хўжалик фаолиятини таъминлашда ишлаб чиқариш - капитал; ер ва бошқа табиий ресурслар; меҳнат ресурслари. Ягона ишлаб чиқариш комплексида барча омилларни бирлаштирувчи омил бўлиб, ишлаб чиқариш капиталли муҳим ўрин эгаллайди.

2. Капитал даромад келтирувчи корхона молиявий ресурсларини характерлайди. Капитал бу ўз ўрнида – ссуда капиталли шаклида ишлаб чиқариш омилларидан ажралмаган ҳолда корхонанинг даромадини шакллантиришни таъминловчи ишлаб чиқариш(операцион) фаолият эмас, балки молиявий (инвестиция) фаолияти соҳасини белгилайди.

3. Капитал корхонанинг мулкдорларини бойлигини шакллантирувчи бош асосий манба ҳисобланади. У бу зарурий даражада бойликни шакллантиришни жорий ва келажакда таъминлаш учун зарурдир. Жорий жараёнда ишлатилган капиталнинг бир қисми капитал таркибидан ажралиб, унинг мулкдорларини (эгаларини) келажакда йўналтирилган эҳтиёжларини таъминлайди.

4. Корхона капитали унинг бозор қийматини асосий ўлчови ҳисобланади. Унда корхона жами ўз капиталларини активларга нисбатан ҳажмини белгилайди. Бу ерда ишлатилган ўз капиталларини таркибини четдан жалб қилинган капиталлари қўшилган таркиби билан фойда олишни белгилайди.

5. Корхона капитали динамикаси унинг хўжалик фаолияти самарадорлиги даражасининг муҳим барометри ҳисобланади.

Акционерлик корхонаси низомида корхонанинг ташкилий-ҳуқуқий функциялари белгиланган бўлса, унинг ишлаб чиқариш ва иқтисодий фаолияти таркибига асосий ва айланма фонтлар, пул маблағлари ва бошқа активлар кирувчи **Низом жамғармасига** таянади. Низом жамғармаси қонунга асосан корхонани ташкил қилиш жараёнида муассислар - давлат, ҳуқуқий ва жисмоний шахслар томонидан шакллантирилади. Корхона ривожланиши ва ишлаб чиқаришнинг кенгайиб бориши, даромад ҳажми ва бошқа молиявий тушумларнинг ортиши натижасида Низом жамғармаси кўпайтирилиши мумкин. Умуман олганда, Низом жамғармаси корхонанинг иқтисодий барқарорлиги ва молиявий жиҳатдан бақувватлигини акс эттиради.

Акционерлик корхоналарини турли белгиларига кўра тавсифлаш мумкин:

- *ишлаб-чиқариш ва техника муносабатларида корхона* – бу, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар ҳажми ва турлари, уларни тайёрлаш технологиясига миқдор ва сифат жиҳатидан мос келувчи машиналар тизими;
- *ијтимоий муносабатларда корхона* – бу, турли категориядаги ходимлар ўртасида уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари асосида юзага келувчи муносабатлар ;
- *ташкилий-ҳуқуқий муносабатларда корхона* ҳуқуқий шахс сифатида фаолият юритади;

- *молиявий-иқтисодий муносабатларда корхона* – бу, тармоқнинг мустақил бўғини бўлиб, ўз-ўзини молия билан таъминлаш, ўз-ўзини бошқариш, яъни бозор муносабатлари тамойилларида фаолият юритади.

Амалдаги қонунчиликка асосан акционерлик корхонаси давлат рўйхатидан ўтганидан кейингина ҳуқуқий шахс сифатида тан олинади. Давлат рўйхатидан ўтиш учун биринчи ўринда қуйидаги ҳужжатлар аҳамиятга эга бўлади: муассислар(тасичилар)нинг аризаси; акционерлик корхонасининг Низоми; корхонани ташкил қилиш ҳақида қарор ёки муассислар шартномаси; давлат божини тўлаганлик ҳақида қвитанция, акционерлик корхонасининг низом жамгармасининг 30 фоизи шакллантирганлик туғрисидаги банк маълумотномаси ва бошқалар.

Акционерлик корхонасининг ўзига хос бўлган маълум хусусиятларга эга:

биринчидан, акционерлик корхонаси ўзига тегишли ва хўжалик бошқарувидаги хусусий мулкка эга бўлиб, ушбу мулк унинг фаолияти моддий-техникавий имкониятларини, иқтисодий мустақиллиги ва ишончлилигини таъминлайди;

иккинчидан, акционерлик корхона кредиторлар, жумладан, давлат билан ўзаро муносабатлардаги мажбуриятлар юзасидан ўз мулки билан жавоб бериш хусусиятига эга бўлади;

учинчидан, акционерлик корхонасининг хўжалик айланмасида ўз номидан ҳаракат қилиши мумкин, яъни қонунга асосан хўжалик фаолияти юритувчи ҳамкорлар, маҳсулот (иш, хизмат) истеъмолчилари, хом ашё ва асбоб-ускуна етказиб берувчилар ҳамда бошқа ҳуқуқий ва жисмоний шахслар билан шартнома тузиш ҳуқуқига эга;

тўртинчидан, акционерлик корхонасининг қонунчиликка асосан судда даъвогар ва жавобгар сифатида қатнашиш ҳуқуқига эга;

бешинчидан, акционерлик корхонаси мустақил баланс ёки сметага эга бўлиб, ишлаб чиқариш ва маҳсулот савдоси харажатларини ҳисобга олиб боради ҳамда давлат органлари томонидан белгиланган тартибда ўз вақтида ҳисоботларни тақдим этади;

олтинчидан, акционерлик корхонаси ўз номига эга бўлиб, унда корхонанинг ташкилий-ҳуқуқий шакли ўз аксини топади.

Бозор иқтисодиёти шароитларида акционерлик корхоналари фаолиятининг асосий йўналишлари қуйидагилар ҳисобланади:

- бозор ва унинг ривожланиш истиқболларини комплекс равишда ўрганиш ёрдамида, харидорларнинг маҳсулот ва хизмат турларига мавжуд ва юзага келиши мумкин бўлган талабларини аниқлаш;
- маҳсулотнинг янги моделлари ва намуналарини яратиш бўйича илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил қилиш;
- харидорлар талабларига мос келувчи товарларни ишлаб чиқариш;
- ишлаб чиқаришни режалаштириш, дастурлаш, мувофиқлаштириш ва молиялаштириш;
- маҳсулотни тақсимлаш ва сотиш тизимини ташкил қилиш ва уни мукаммаллаштириш;

Акционерлик корхоналарининг барча фаолиятини, жумладан, ишлаб чиқариш, сотиш, реклама, техник хизмат кўрсатиш ва ҳоказоларни бошқариш.

Акционерлик корхоналарининг энг муҳим хусусиятлари уларнинг қайси тармоққа қарашлилиги; ҳажми; ишлаб чиқаришнинг турли жабҳаларини қамраб олганлиги; ихтисослаштириш даражаси ва бир типдаги маҳсулотларни ишлаб чиқариш миқёси; ишлаб чиқаришни ташкиллаштириш усули ҳамда уни механизациялаш ва автоматлаштириш; ташкилий-ҳуқуқий шакллари прогностлаштиришга боғлиқ бўлади.

қайси тармоққа қарашлилигига кўра акционерлик корхоналари ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш (машинасозлик, кўмир қазиб чиқариш, суғурта, банк ва ҳоказо) соҳаларига мансуб бўлиши мумкин.

Ишлаб чиқарилаётган маҳсулот тури ва кўринишига кўра, акционерлик корхоналари саноат, қишлоқ хўжалиги, транспорт, молия-кредит ва бошқаларга бўлинади.

Технологик умумийлигига кўра, акционерлик корхоналари ишлаб чиқариш жараёнини узлуксиз ва дискрет равишда, кимёвий ёки механик жараёнларнинг устунлиги асосида юритувчиларга бўлинади.

Тайёр маҳсулотнинг мақсадларига кўра, барча акционерлик корхоналари иккита катта гуруҳга бўлинади: ишлаб чиқариш воситаларини ишлаб чиқарувчилар ва истеъмол маҳсулотларини ишлаб чиқарувчилар.

Фойдаланилувчи хом ашё турига кўра акционерлик корхоналари, саноат корхоналари казиб чиқарувчи ва қайта ишловчи корхоналарга тақсимланади.

Йил давомида ишлаш муддатига кўра, акционерлик корхоналари мавсумий ва йил бўйи фаолият юритувчиларга бўлинади.

Акцияларининг эмиссиясига кўра, акционерлик корхоналари очик турдаги акционерлик жамиятлари, ёпиқ турдаги акционерлик жамиятлари, маъсулияти чекланган жамиятлари, қўшимча маъсулиятли жамиятларга тақсимланади.

Корхоналарнинг қонун ҳужжатлари ва бошқа хўжалик ҳуқуқи нормаларида кўзда тутилган мулкчилик шакли, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот тури ва ҳажми, капиталнинг шаклланиши, турли хил фирмалараро уюшмаларга аъзо бўлиш усуллари ва олиб боровчи рақобатчилик курашлари билан фарқ қилувчи фаолият тавсифи ва мазмунига боғлиқ бўлган структуравий тузилишининг усул ва кўринишлари хўжалик юритишнинг ташкилий-ҳуқуқий шаклини ифодалайди.

Ҳозирги замон шароитларида давлат, муниципал, жамоа турдаги акционерлик корхоналари мавжуд бўлиб, улар ўзларига бириктириб қўйилган мулк тавсифи ёки тезкор (оператив) бошқарув ҳуқуқига кўра ҳам таснифланади.

Хўжалик фаолияти юритувчи ҳар бир субъект бир қатор ҳуқуқларга эга бўлиб, булар бир томондан, уларнинг ички ташкилотчилигини аниқлаб берса, иккинчи томондан, жисмоний ва ҳуқуқий шахслар ҳамда давлат билан ўзаро муносабатларини амалга оширишга кўмаклашади.

Ационерлик корхоналари ҳукукий шаклининг ҳар бир кўринишида уларнинг эгалари, яъни хусусий мулк эгалари, корхона билан турли даражадаги алоқада бўладилар. Масалан, очик турдаги ҳиссадорлик жамияти эгалари корхона мулкининг бир қисмигагина эгалик қилиш ҳуқуқига эгалар ҳамда бошқарув функцияларини амалга оширишда ҳам ўз акциялари миқёсида иштирок этадилар.

Хўжалик ўртоқликларида (жамиятларида) эса мулк эгаси ва мулк яқинлаштирилган бўлиб, корхонани бошқаришда уларга бевосита иштирок этиш имконияти яратиб берилган.

Кенг тарқалган корхона шаклларида бири хўжалик ўртоқликлари бўлиб, улар ишонч асосидаги тўлиқ ўртоқлик (коммандит ўртоқлиги) кўринишида ташкил қилиниши мумкин.

қонунга асосан иштирокчилари имзоланган шартномалар бўйича тадбиркорлик фаолияти юритувчи ҳамда уларга тегишли мулк жавобгарлигига эга бўлган ўртоқликлар - тўлиқ ўртоқликлар ҳисобланади.

Коммандит ўртоқлиги бир нечта фуқаролар ёки ҳукукий шахсларнинг ўзаро хўжалик фаолияти юритиш мақсадидаги шартномалар асосида бирлашуви натижасида пайдо бўлади.

Жамиятларнинг кўпчилигида капиталлар бирлаштирилган бўлади. Масъулияти чекланган жамият (МЧЖ) бир ёки бир неча шахс томонидан таъсис этилиб, Низом жамғармаси ҳужжатларда (Низом ва таъсис шартномаси) белгилаб қўйилган улушларга бўлинган бўлади.

Бундай жамият муассислари жамиятнинг мажбуриятлари учун жавобгар бўлмайдилар ҳамда жамият фаолиятида ўзлари киритган улушлар доирасида зарар кўришлари мумкин.

Ўзбекистон Республикасида очик ва ёпиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятлари мустақилликка эришилгандан кейин кенг фаолият кўрсатмоқда.

Низом жамғармаси акцияларга тақсимланган жамият ҳиссадорлик жамияти ҳисобланади. Ҳиссадорлик жамияти аъзолари жамиятнинг мажбуриятлари бўйича жавобгар бўлмайдилар, бироқ ўзларига тегишли бўлган акциялар қиймати доирасида зарар кўришлари мумкин.

Ҳиссадорлик жамиятларининг ижобий жиҳатлари қаторига қуйидагилар киради: акциядорлик капиталининг тенг тақсимланган, эркин муомаладаги улушлар - акцияларга тақсимланиши; акциядорлар жамият мажбуриятлари учун жавобгарлигининг акциялар қиймати ҳажмида чекланганлиги; акциядорлик капиталининг ҳажми ва аъзолар сонини осонлик билан ўзгартириш имконини берувчи Низом асосида бирлашиш; умумий бошқарув вазфаларининг хўжалик фаолиятини бошқариш вазифаларидан алоҳида юритилиши ва ҳоказолар.

Иқтисодётимиз олдида турган асосий вазифалардан бири саноат ишлаб чиқаришини жаҳон иқтисодиётида ўз ўрнига эга бўлган рақобатбардош корхоналар ташкил қилиш мақсадидаги тузилмавий қайта қуришдан иборат. Бунинг учун интеграция ҳамда турли ташкилий-ҳуқуқий шаклдаги корхоналарни вақтинчалик ёки доимий равишда кооперация ёки концентрация асосида бирлаштириш амалга оширилади.

Кооперация жараёнида концерн, консорциум, хўжалик асоциацияси каби ташкилий шакллар вақтинчалик ёки доимий равишда тузилиши мумкин. Ушбу тузилмавий бирликларининг моҳиятини қисқача кўриб чиқамиз. Ушбу корхоналар ҳам ўз фаолиятларни акционерлик корхоналари сифтида олиб боришлари мумкин.

Концерн умумий манфаатларга эга ҳамда шартномалар, капитал ва қўшма фаолиятда иштирок этиш билан боғлиқ бўлган корхоналарнинг йирик бирлашувини акс эттиради.

Консорциум компания ва банкларнинг вақтинчалик бирлашуви натижасида, йирик капитал талаб қилувчи лойиҳаларни амалга ошириш ёки маблағни биргаликда жойлаштириш мақсадлари учун умумий келишувлар асосида юзага келади. Консорциум буюртмачилар олдидаги мажбуриятлар учун жавобгар ҳисобланади.

Хўжалик асоциацияси жисмоний ёки ҳуқуқий шахсларнинг ўзаро ҳамкорлик юритиш мақсадида кўнгилли равишда бирлашувини англатади ва унда бирлашувга кирувчи субъектлар ўз мустақиллигини сақлаб қоладилар.

Корпорациялар умумий мақсадларга эришиш, ҳамкорликда фаолият юритиш мақсадида бирлашиб, мустақил ҳуқуқий субъект - ҳуқуқий шахсни ташкил қилувчи шахслар йиғиндисини тавсифлайди. Кўпинча улар акциядорлик (ҳиссадорлик) жамиятлари шаклида ташкил қилинади.

Корхоналарнинг концентрация асосида бирлашуви картел, синдикат, холдинг ва молия-саноат гуруҳлари кўринишида амалга оширилади.

Ишлаб чиқариш соҳасидаги **картеллар** ишлаб чиқариш масалалари, нархлар, товарларни сотиш, ишчи кучини ёллаш ва шу каби масалалар бўйича келишувга асосланиб фаолият юритади.

Интеграциянинг бу шаклида корхоналар мустақилликни сақлаб қолган ҳолда кооперация асосида бирлашадилар.

Синдикат – тижорат фаолиятини (таъминот, сотиш, нархнинг пайдо бўлиши) ҳамкорликда ташкил қилишга асосланган бирлашмадир. Синдикат таркибига кирувчи корхоналар ҳуқуқий ҳамда хўжалик юритиш мустақилликларини сақлаб қоладилар.

Трестлар юқори даражада марказлашганлиги билан ажралиб туради. Унинг таркибига кирувчи корхоналар ишлаб чиқариш, тижорат ва ҳуқуқий мустақилликларини йўқотиб, ягона режа асосида фаолият юритади.

Холдинглар иштирокчиларнинг молиявий имкониятларини бирлаштириш ва мувофиқлаштириш ҳамда ишлаб чиқариш қувватлари билан ваизифаларни тезкор равишда амалга ошириш имконини берувчи бошқарувнинг самарали шаклини ифодалайди.

Интеграция жараёнларини амалга оширувчи акциядорлик корхоналари қуйидаги мақсадларни кўзлайди:

- ресурслардан янада самаралироқ фойдаланишга эришиш;
- кооперация асосидаги алоқаларини янгилаш ва мустаҳкамлаш;
- мамлакатдаги корхоналарнинг ташқи бозорга чиқиши;
- ишлаб чиқаришга инвестицияларнинг янги шакллари жалб этиш;
- ички ва ташқи бозордаги рақобатда муваффақият қозониш мақсадида нарх ва сотиш бўйича ягона сиёсат юритиш.

1.2. Акционерлик корхоналари капиталининг шаклланиши хусусиятлари

Акционерлик корхоналарни ташкил этишда шакллантирилган низом жамғармалари аосий воситаларни сотиб олиш хама акционерлик корхонасининг айланма маблағларни шакллантиришга, шунгингдек талаб даражасида молиявий хўжалик фаолиятини юритиш учун лцензия олиш, ишлаб чиқаришга ноу хауни жарий қилишга сарфланади. Шундай қилиб акционерлик корхоналарнинг бошланғич маблағлари махсулот ёки хизматнинг нархи шакллантириладиган ишлаб чиқариш жараёнига инвестиция қилинади. Акционерлик корхонаси томонидан ишлаб чиқарилган махсулот ёки хизматни сотиш натижасида ушбу фаолият пулкўринишини олган холда акционрлик корхонаси ҳисоб рақамига келиб тушади.

қуйидаги 1.1-жадвалда акционерлик корхонасининг капитал ресурсларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш йўллари келтирилган.

1.1-жадвал

Акционерлик корхоналарининг капитал ресурсларини
шакллантириш ва улардан фойдаланиш йўллари

Молиявий ресурслар манбаалари	Молиявий ресурслардан фойдаланиш						
	Капитал				чиқариш жараёнига	Истеъмол учун харажатлар	Молиявий захира
	тўғри инвестиция	Венчур капитали	Портфелли нвести- циялар	Аннуитет			
Фойда	*				*	*	*
Амортизация ажратмалари	*				*		*
Кредиторлик қарзлар	*	*			*	*	
қимматли қоғозларни сотишдан олинган маблағлар		*	*				*

Пай взнослари	*				*	*	*
Суғурта взнослари				*			
Кредит и қарзлар	*	*			*	*	
Мулкларни сотишдан тушумлар			*				
Бошқа тушумлар	*				*	*	*

Акционерлик корхоналари капитали - бу фонд биржаларида ўз котиировкасига эга бўлган ҳамда бир шахсдан иккинчи шахсга эркин ҳолда ўтказилагидан шунингдек тақдим этувчисига утсунлик берувчи ацияларни муомилага чиқариш орқали акционерлик капиталини шакллантиришдан юзага келади.

Акционерлик жамиятлари томонидан ўз капиталини шакллантириш мақсадида қуйидаги турдаги қимматли қогозлар эмиссия қилиниши мумкин:

- Акциялар;
- Облигациялар
- Векселлар;
- Хосилавий қимматли қогозлар.

Акционерлик жамиятлари томонидан ўз капиталини шакллантириш мақсадида чиқарадиган қимматли қогозларининг энг кенг тарқалган тури акциялар ҳисобланади. “Қимматли қогозлар бозори тўғрисида”ги қонуннинг 3 моддасида акцияга қуйидагича таъриф берилган:

Акция – ўз эгасининг акциядорлик жамияти фойдасининг бир қисмини дивидентлар тарзига олишга, акциядорлик жамияти бошқарувида бошқаришда иштирок этишга ва у тугатилгандан кейин қоладиган мол-мулкнинг бир қисмига бўлган ҳуқуқни тасдиқловчи, амал қилиш муддати белгиланмаган эгасининг номи ёзилган эмиссиявий қимматли қогоз.

Бошқача қилиб айтганда, акция акциядорлик жамият чиқарган қимматбаҳо (даромад келтирувчи) қоғоз. Акция ўз эгаларига, яъни акциядорларга хиссадорлик жамияти ихтиёридаги умумий мулкдан ўзига тегишли улушига ҳуқуқи борлиги тўғрисида гувоҳлик беради. Амалдаги меъёрий ҳужжатларга асосан акция бланкаларининг мажбурий реквизитлари қуйидагиларни ўз ичига олади.

1. Акционер жамиятининг номи ва жойлашган манзили.
2. қимматли қоғознинг номи «Акция».
3. Навбат номери (раўами).
4. Чиқарилган вақти.
5. Акция тури (оддий ва имтиёзли).
6. Номинал қиймати ва тоифаси.
7. Эгасининг номи.
8. Акция чиқарилган акционер жамиятининг Устав фондининг миқдори.
9. Муомалага чиқарилган акциялар сони.
10. Имтиёзли акциялар учун тўланадиган дивиденд миқдори ва тўлаш муддати.
11. Акционер жамияти ижроия органи раҳбарининг имзоси (бошқарув, дирекция).
12. Қимматли қоғозлар чиқарилган корхонанинг муҳри. Акциялар давлат тилида тўлиқ ёзилади.

Жамият аъзоларининг хоҳишига кўра бошқа тилларда ҳам ёзилиши мумкин. Акция ҳужжатсиз шаклда чиқарилади. Акциялар эгасининг номи ёзилган, имтиёзли ва оддий бўлиши мумкин. Акцияда кўрсатилган ва жамият акциядорларини рўйхатга олиш дафтарига киритилган жисмоний ёки юридик шахсгана эгаси ёзилган акциянинг соҳиби бўлиши акциядор деб эътироф этилади.

Оддий (одатдаги) акциялар овоз берувчи бўлиб, уларнинг эгаларига дивидендлар олиш, жамиятнинг умумий йиғилишларида ва жамиятни бошқаришда иштирок этиш ҳуқуқини беради.

Имтиёзли акция эгалари дивидендларни, шунингдек акциядорлик жамияти тугатилганда акцияларга қўйилган маблағларни биринчи навбатда олиш ҳуқуқига эгадир. Имтиёзли акциялар уларнинг эгаларига, корхона фойда кўриш-кўрмаслигидан қатъий назар, муайян дивидендлар олиш ҳуқуқини беради.

Ёпиқ турдаги акциядорлик жамиятининг акциялари фақат эгаси ёзиладиган акциялар бўлиши мумкин, уларни бошқа шахсга ўтказиш тартиби уставда белгиланиб қўйилади. Ёпиқ турдаги акциядорлик жамиятлари акциядорларига акциялар ўрнига уларнинг номинал қийматига тенг суммада сертификатлар бериши мумкин.

Чиқариладиган акцияларнинг хиллари, уларни тарқатиш ва жойлаштириш, улар бўйича дивидендларни тўлаш тартибини ҳар бир акциядорлик жамияти ўзининг уставига асосан амалга оширади.

Битирув малакавий иш мавзунини очиб беришга кўмаклашаётган Наманган шаҳрида фаолият кўрсатувчи “Мехмаш” очик акциядорлик жамиятининг эмиссияси рисоласидан (битирув малакавий ишнинг 1 иловаси) кўринадикки корхонанинг асосий фаолияти қуйидагилардан иборат:

- Халқ истеъмол молларини ишлаб чиқариш;
- Махсус ускуналарни конструкторлик ва технологик ишларни бажариш;
- Автомобил транспортларига ёнилғи қўйиш, мой алмаштириш ҳамда автомобилларни ювиш шахобчаларини ташкил этиш ва чакана савдосини амалга ошириш;
- Нефть ва нефть маҳсулотларини улгуржи сотиш;
- Газда юридик автомобил транспортларига хизмат кўрсатадиган “Автомобилларга газ қўйиш шахобчалари”ни ташкил этиш ва чакана савдосини амалга ошириш;
- Чет эл, МДХ давлатлари ва Республикада ишлаб чиқарилган доридармонлар улгуржи ва чакана савдосини ташкил этиш, доридармон воситалари ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ва сотиш;
- Тиббиёт техника буюмларини улгуржи ва чакана савдосини ташкил этиш;

- Улгуржи ва чакана савдо фаолияти билан шуғулланиш;
- Савдо-харид, тижорат ва воситачилик ишларни бажариш;
- Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш;
- Ишлаб чиқаришни ташкил этиш;
- Қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқариш, олиб келиш ва сотиш;
- Умумий овқатланиш шаҳобчаларини ташкил қилиш, музқаймоқ ва салкин ичимликларни ишлаб чиқариш ва сотиш, нон ва нон маҳсулотларини, кондитер маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва сотиш;
- Умумий қурилиш, қурилиш таъмирлаш, сантехника, электр-монтаж ишларини амалга ошириш;
- Автотранспорт ёрдамида аҳоли ва ташкилотларга юк, йўловчи ташиш хизматларини кўрсатиш, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш, эҳтиёт қисмларини олиб келиш ва сотиш;
- Компьютерда дастурлар тузиш, турли хизматлар кўрсатиш, нусха кўчириш ва кўпайтириш, оргтехникаларни олиб келиш ва сотиш, созлаш таъмирлаш ҳамда ўрнатиш хизматларини кўрсатиш;
- Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш, қайта ишлаш, сақлаш ва сотиш;
- Чорвачилик фаолияти билан шуғулланиш, уларнинг маҳсулотини етиштириш, қайта ишлаш ва сотиш;
- Экспорт-импорт операцияларини амалга ошириш;

2009 йилда “Мехмаш” ОАЖда ишловчилар сони 99 кишини ташкил этган ҳолда шундан ишлаб чиқариш-корхонанинг асосий ишлаб чиқариш фаолиятида банд бўлган ходимлар сони (ишлаб чиқариш ишчилари, сотувчилар) 70 нафарни, маъмурий персонал (бухгалтерия, режа бўлими, бошқа хизматлар) сони 27 нафарни ҳамда ижтимоий соҳа – болалар боғчалари, дам олиш уйлари, поликлиника, бошқарув ва хизмат кўрсатишда банд бўлган ходимлар 1 кишини ташкил этади.

“Мехмаш” ОАЖ саноати корхонаси охирги 3 молия йили якуни бўйича олинган фойдани ишлатишнинг асосий йўналишлари тўғрисида маълумотлар, минг сўм:

Хужжатлар тури	2006 йил	2007 йил	2008 йил
Ижтимоий объектларни ушлаб туриш учун	1050,0	500,0	500,0
Ходимлар ёки уларнинг манфаати учун тўланган мукофотлар ва бошқа пуллар	20304,0	77929,0	77929,0
Дивидендлар	-	-	-
Фоизлар учун тўлов	-	-	-
Юқорида қайд қилинган хужжатларга кирмаган бошқа йўналишларда ишлатилган фойда суммаси	-	-	-
Жами:	21354,0	78429,0	78429,0

Акция бўлинмасдир. Бу дегани акцияга бир неча киши эгалик қилиши мумкин (масалан, эр ва хотин). Лекинда акционер жамиятининг йиғилишида улар бир овозга эга бўлади.

Акция мулкка эгалик қилиш ҳуқуқини шартли равишда беради. У заём эмас. Акцияда қоплаш муддати кўрсатилмайди. Акция эгасининг жавобгарлиги фақат унинг ихтиёридаги акция миқдори билан чегаралангандир. Шунинг учун ҳам у жамият учун жавоб бермайди.

Ўзбекистон Республикасининг «Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонунида акциядорнинг ҳуқуқлари батафсил ёритилган. Қонунга кўра акциядорлар:

- жамият маблағига қўшган ҳиссасини ва шунга мувофиқ топилган фойданинг бир қисмини дивиденд тариқасида олиши;
- акциядорларнинг умумий йиғилишида қарорларни ишлаб чиқаришда овоз бериш, мазкур ҳиссадорлик жамиятининг сотиб олишда устунлик қилиш;

- инқирозга учраган чоғда ҳиссадорлик жамиятининг бир бўлагига эгалик қилиш;
- ўз манфаатларини ифодалаш ва ҳимоя қилиш мақсадида уюшмалар ва бошқа жамоат ташкилотларига бирлашиш ва ҳ.к.

Бу ҳуқуқлар акцияларнинг хилларига қараб ўзгариб туриши мумкин. Масалан: оддий акциялар эгалари жамият Уставига мувофиқ акциядорлар умумий йиғилишида барча масалалар бўйича овоз бериш ҳуқуқи билан иштирок этса, имтиёзли акцияларнинг эгаси бундай ҳуқуқга эга эмас ва ҳ.к. Акцияларни бошқа шахсга мулк қилиб ўтказиш мумкин. Бу ҳолдаги эгаси ёзилган акциялар (сотиб олиниши, ҳадя қилиниши, мерос бўлиб ўтганда) эгасининг ўзгарганини қайд этувчи орган акция янги эгасининг исми ёки номини киритади. Акциядорлик жамияти маълум бир вақт ўтгандан кейин акцияларни қайта сотиш, ўз ходимлари орасида тарқатиш ёки бекор қилиш мақсадида акциядорлардан уларни сотиб олиш ҳам мумкин. Чунки акциялар кўпи билан бир йил ичида жойлаштирилиши лозим. Ана шу давр ичида дивидендларни тақсимлаш, шунингдек, акциядорларнинг умумий йиғилишида овоз бериш ва кворумни аниқлаш жамият сотиб олган ўз акцияларини ҳисобга олмаган ҳолда ўтказилади.

Жамият ўз акцияларини мустақил равишда ёки инвестиция институтлари орқали сотиб олиши мумкин. Акциялар чиқарилганда уларнинг номинал акцияда кўрсатилган, (масалан, 100 доллар, 500 доллар, 100 сум ва ҳ.к.) қиймати бўлади, лекин улар бозор нархида сотиладики, нарх номинал қийматидан юқори ёки паст бўлади. Бозордаги талаб ва таклифга қараб акциянинг бозор нархи шаклланади, бунга бозор курси деб аталади. Бозор курси ёки нархини белгиланиши қимматли қоғозлар катировкаси дейилади ва у фонд биржасида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 20 июлда қабул қилинган “Иқтисодиётнинг стратегик тармоқлари корхоналарини хусусийлаштириш жараёнларини чуқурлаштиришга доир қўшимча чоратadbирлари тўғрисида”ги Фармонида асосан стратегик аҳамиятга эга бўлган давлат корхоналарини хусусийлаштириш жараёнида давлат ҳуқуқини

махсус сақлаш учун “Олтин акция”лар жорий қилиш мақсадга мувофий деб топилди.

Фармонни бажариш борасида “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунга ўзгартиришлар киритилиб, қонуннинг 24-1 моддасида “олтин акция”га қуйидаги таъриф берилган:

“Олтин акция” – айрим акциядорлик жамиятларини бошқаришда давлат иштирокининг махсус ҳуқуқи бўлиб, у стратегик аҳамиятга эга бўлган давлат корхоналарини хусусийлаштирилаётганда ёки акциядорлик жамияти давлат акция пакетини хусусий мулк этиб реализация қилинаётганида Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг қарорига асосан жорий қилинади ва мамлакатнинг иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилинишини таъминлайди”.

“Олтин акция” устав фондида давлат улуши бўлмаган ёки бу улуш 25 фоиздан ошмайдиган жамиятларда жорий этилиши мумкин ва унинг тартиби Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

“Олтин акция” фаолияти жамият Кузатув кенгаши таркибига давлат вакилини тайинлаш орқали амалга оширилади. Давлат вакили Кузатув кенгаш аъзоси бўлиб, акциядорла жамиятининг умумий йиғилиши томонидан сайланмайди. Акциядорларнинг умумий йиғилиши ва Кузатув кенгаш томонидан давлат вакили иштирокисиз қабул қилинган қарорлар шунингдек, “ВЕТО” қўйилган қарорлар ижро этилмайди.

Қимматли қоғозларнинг бозорда яхши сотилиши корхона, фирма учун ўзгалар пулини молиявий ресурсга ва сўнгра капиталга айлантириб, ўзининг мавқеини мустаҳкамлаб яхши фойда олишга имкон беради. Акция курсига таъсир этувчи омилар турлича бўлади. Германия мутахассислари фикрига кўра унга иқтисодий, сиёсий ва руҳият омиллари таъсир этади.

Акцияларни очик турдаги ва ёпик турдаги акционерлик жамиятлари чиқариши мумкин. Очик турдаги акционерлик жамияти акциялари бошқа акционерларнинг розилигисиз кулдан кулга утиши мумкин. Ёпик турдаги акционерлик жамиятининг акциялари фақат муайян кишиларнинг номига

берилади. Акциянинг бошка кишиларга берилиш тартиби низомда белгиланади.

Ёлик турдаги акционерлик жамиятлари акционерларга акциялар урнига акцияларнинг номинал кийматига баробар булган микдорда сертификатлар бериши мумкин.

Акционерлик жамиятининг капиталини шакллантириш учун эмиссия қилинган қимматли қоғозларнинг бозорда яхши сотилиши корхона, фирма учун ўзгалар пулини молиявий ресурсга ва сўнгра капиталга айлантириб, ўзининг мавқеини мустаҳкамлаб яхши фойда олишга имкон беради. Акция курсига таъсир этувчи омилар турлича бўлади. Германия мутахассислари фикрига кўра унга иқтисодий, сиёсий ва руҳият омиллари таъсир этади.

1.3. Акционерлик корхоналари капиталининг шакллантиришнинг методолик асослари ва акциядорлик жамияти иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари

Мамлакатимизда акциядорлик жамияти иштирокчиларининг (акциядорларнинг) ҳуқуқ ва мажбуриятлари Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг, “Мулк тўғрисида”, “Тадбиркорлик тўғрисида”, “Корхона тўғрисида” қонунларнинг, Фуқаролик кодексининг мулкга эгалик ва уни эркин тасарруф қилиш ҳақидаги қоидаларига асосланади. Шу билан бирга “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоялаш тўғрисида” Қонунда акциядорларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари ойдинлаштириб берилган. Мазкур Қонуннинг 27-моддасига биноан акциядорлар қуйидаги ҳуқуқларга эгадирлар:

- тегишли акциядорлик жамиятининг акциядорлари реестрига киритилиш;
- акциядорлик жамияти акциядорлари реестридан ўзлари ҳақида қимматли қоғоз ҳисобланмайдиган кўчирмалар олиш;
- акциядорлик жамияти тугатилган тақдирда ўзларига тегишли улушга мувофиқ мол-мулкнинг бир қисмини олиш;
- акциядорлик жамиятини бошқаришда иштирок этиш;
- акциядорлик жамиятининг уставига мувофиқ акциядорлик жамиятининг молия-хўжалик фаолияти натижалари тўғрисида тўлиқ ва тўғри ахборот олиш (Қонуннинг 107-моддасига биноан бухгалтерия ҳисоб-китобига доир ҳужжатлар ва жамиятнинг коллегиял ижроия органи мажлислари баённомалари бундан мустасно). Акциядорнинг талабига биноан жамиятнинг устави ва унга киритилган ўзгартиришлар, йиллик молия ҳисоботи, акциядорлар умумий йиғилиши баённомалари, аудитор ва давлат молия органларининг хулосалари ва жамият уставида назарда бошқа ҳужжатлар нусхалари ҳақ эвазига берилиши шарт, тўланадиган ҳақ миқдори ҳужжатларни нусхаларини тайёрлаш ва жўнатиш харажатлари йиғиндисидан ортимаслиги керак;

- олган дивидендини эркин тасарруф этиш;
- давлат томонидан қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш ва мувофиқлаштириш юзасидан ваколат берилган органда, шунингдек, судда ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
- инвестиция институтларининг ва эмитентларнинг ўқувсиз ёки ғаразли хатти-ҳаракатлари туфайли кўрган зарарнинг тўланишини талаб қилиш;
- ўз манфаатларини ифодалаш ва ҳимоя қилиш мақсадида уюшмалар ва бошқа жамоат ташкилотларига бирлашиш;
- қимматли қоғозлар сотиб олиш вақтида зарар кўриш ва (ёки) фойданинг бир қисмини йўқотиш эҳтимоли билан боғлиқ хатардан суғурталаниш;
- акциядорлар жамияти уставида белгиланган ва амалдаги қонунчиликка зид булмаган бошқа ҳуқуқлар.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги жамиятнинг ҳар бир оддий акцияси унинг эгаси бўлган акциядорга бир хил ҳажмда ҳуқуқлар беришини назарда тутди. Оддий акциялар эгалари акциядорлар умумий йиғилишида мазкур йиғилишнинг ваколатига кирувчи барча масалалар бўйича овоз бериш ҳуқуқи билан иштирок этадилар, жамият фойдаси бир қисмини дивиденд сифатида олиш ҳуқуқига, жамият тугатилган тақирда эса, амалдаги қонунчилик талабларига риоя этилган ҳолда, жамият мол-мулкнинг бир қисмини олиш ҳуқуқига эгадирлар.

Имтиёзли акциялар эгаларининг ҳуқуқлари оддий акциялар эгаларининг ҳуқуқларидан бир мунча фарқ қилади. Одатда имтиёзли акцияларнинг эгалари акциядорлар умумий йиғилишида овоз бериш ҳуқуқига эга эмаслар. Шу билан бирга имтиёзли акцияларга дивидендлар муайян даражаси жамиятнинг уставида кафолатлаб қўйилади. Жамият тугатилган тақдирда ҳам бундай акциялар тугатилиш қиймати белгилаб қўйилиши лозим. Агар жамият уставида имтиёзли акцияларга дивидендлар миқдори белгиланмаган бўлса, бундай акцияларнинг эгалари оддий акциялар эгалари билан барабар дивидендлар олиш ҳуқуқига эгадирлар.

Бундан ташқари, имтиёзли акцияларга дивидендлар тўлаш тўғрисида қарор қабул қилинмаган ёки дивидендларни тўлиқ тўламаслик тўғрисида қарор қабул қилинган ҳолларда дивидендлар тўлиқ миқдорда тўлаб берилгунгача имтиёзли акциялар эгалари акциядорлар умумий йиғилишида овоз бериш ҳуқуқига эга бўладилар.

“Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг XIII бўлимида акциядорлар ҳуқуқларини ҳимояланиши механизми белгилаб берилган. Акциядорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини давлат кафолатлайди (113-модда). Акциядорларнинг ҳуқуқлари акциядорлик жамиятининг бошқарув органлари, қонун ҳужжатларига мувофиқ инвестиция институтлари ва фонд биржалари, қимматли қоғозлар бозорининг профессионал қатнашчиларининг кўнгилли бирлашмалари, суғурта ташкилотлари, давлат томонидан қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш ва мувофиқлаштириш юзасидан ваколат берилган орган, аудиторлар, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари томонидан ҳимоя қилинади (114-модда).

Акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш усуллари ўз ичига қуйидагиларни олади:

- ҳуқуқни тан олиш;
- ҳуқуқ бузилгунига қадар мавжуд бўлган ҳолатни тиклаш ва ҳуқуқни бузувчи ёки ҳуқуқни бузиш таҳдидини солувчи ҳатти-ҳаракатларнинг олдини олиш;
- битимни ҳақиқий эмас деб топиш ва уни ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш;
- ўзини ўзи ҳимоя қилиш;
- натура ҳолида ижро этишга ҳукм қилиш;
- зарарларни қоплатиш;
- бурдсизлик тўловини (неустойка) ундириш;
- маънавий зарар учун товон ундириш;
- ҳуқуқий муносабатларни тўхтатиш ёки ўзгартириш.

Акциядорлар ўзларининг қонуний ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун ихтиёрий асосда жамоат бирлашмаларига уюшишга ҳақлидирлар (115-модда).

“Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 15-моддасида акциядорлик жамияти иштирокчиларининг мажбуриятлари жамиятнинг уставида қайд этилиши белгилаб қўйилган. Одатда, жамият уставида акциядорларга уставда ва жамиятнинг таъсис шартномасида белгиланган тартибда, микдорларда ва усулларда акцияларни тўлаб бериш, қонунчиликда ва жамият уставида белгилаб берилган тартибда жамиятни бошқаришда қатнашиш, жамият фаолияти тўғрисида тижорат сирини бўлган ахборотни махфий сақлаш ва бошқа шу каби мажбуриятларни юклаш мумкин.

Акциядорнинг акциядорлик жамияти билан ўзаро муносабатларининг энг муҳим жиҳатлари жамиятни бошқаришда қатнашиш ва жамият фаолиятидан даромад олишдир. Бу масалаларни ҳал этишда акциядор ўзи бевосита ҳаракат қилиши ёки ўз ҳуқуқларини бошқа шахсга (масалан, реестр сақловчига) бериши мумкин. Одатда, корхонанинг ходими бўлмаган акциядорлар ўз ҳуқуқларини тўла амалга ошириш учун етарли вақтга эга эмаслар. Жамиятни бошқаришда фаол иштирок этиш ундан доимий равишда ахборотлар олиб туришни, касбга ва соҳага доир муаммоларни билишни, жамиятнинг ижроия органлари билан мунтазам алоқани ва бошқарув тадбирларида бевосита қатнашишни тақозо қилади.

Акцияларни очик турдаги ва ёпик турдаги акционерлик жамиятлари чиқариши мумкин. Очик турдаги акционерлик жамияти акциялари бошқа акционерларнинг розилигисиз кулдан кулга утиши мумкин. Ёпик турдаги акционерлик жамиятининг акциялари фақат муайян кишиларнинг номига берилади. Акциянинг бошқа кишиларга берилиш тартиби низомда белгиланади.

Ёпик турдаги акционерлик жамиятлари акционерларга акциялар урнига акцияларнинг номинал кийматига баробар булган микдорда сертификатлар бериши мумкин.

Акционерлар:

- тегишли Акционерлик жамиятининг Акционерлари реестрига киритилиш;
- Акционерлик жамияти Акционерлари реестридан узлари хакида кимматли когоз хисобланмайдиган кучирмалар олиш;
- жамият фойдасининг бир кисмини дивидендлар тарзида олиш;
- акционерлик жамияти тугатилган такдирда узларига тегисли улушга мувофик мол-мулкнинг бир кисмини олиш;
- Акционерлик жамиятини бошқаришда иштирок этиш;
- Акционерлик жамиятининг уставига мувофик эмитентнинг молия-хўжалик фаолияти натижалари тугрисида тулик ва тугри ахборот олиш;
- олган дивидендини эркин тасарруф этиш;
- давлат томонидан кимматли когозлар бозорини тартибга солиш ва мувофиклаштириш юзасидан ваколат берилган органда, шунингдек, судда уз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
- инвестиция институтлари ва эмитентларнинг укувсиз ёки гаразли хатти-ҳаракатлари туфайли қурган зарарнинг туланишини талаб қилиш;
- уз манфаатларини ифодалаш ва ҳимоя қилиш мақсадида уюшмалар ва бошқа жамоат ташкилотларига бирлашиш;
- кимматли когозлар сотиб олиш вақтида зарар қуриш ва (ёки) фойданинг бир кисмини йўқотиш эҳтимоли билан боғлиқ таваккалчиликни сугурталаш ҳуқуқига эга.

Акционерлар жамият уставида назарда тутилган бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўладилар.

Жамиятнинг ҳар бир оддий (одатдаги) акцияси унинг эгаси бўлмиш Акционерга бир хил ҳажмда ҳуқуқлар беради.

Оддий акцияларнинг эгалари бўлмиш Акционерлар қонунга ва жамият уставига мувофик Акционерлар умумий йиғилишида мазкур йиғилиш ваколатига қирадиган барча масалалар бўйича овоз бериш ҳуқуқи билан иштирок этиши мумкин, шунингдек, дивидендлар олиш, жамият тугатилган такдирда эса, жамият мол-мулкнинг бир кисмини олиш ҳуқуқига эгадир.

Жамият имтиёзли акциялари эгалари булмиш Акционерлар, агар Конунда ёки жамият уставида жамиятнинг муайян турдаги имтиёзли акциялари учун бошқача коида белгиланмаган булса, Акционерларнинг умумий йигилишида овоз бериш ҳукукига эга эмаслар.

Жамиятнинг бир турдаги имтиёзли акциялари уларнинг эгалари булмиш Акционерларга бир хил ҳажмда ҳуқуқлар беради ва одатдаги акциялар бир хил номинал кийматга эга бўлади.

Жамият тугатилган тақдирда ҳар бир турдаги имтиёзли акциялар бўйича туланадиган дивидендлар ва (ёки) кийматнинг (тугатилиш кийматининг) миқдори жамият уставида белгилаб қўйилиши лозим. Дивиденд миқдори ва тугатилиш киймати катъий пул суммасида ёки имтиёзли акцияларнинг номинал кийматига нисбатан фоизларда белгиланади. Агар имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар миқдори ва тугатилиш кийматини аниқлаш тартиби жамият уставида қўрсатилган булса ҳам улар белгиланган ҳисобланади. Дивиденд миқдори белгиланмаган имтиёзли акцияларнинг эгалари оддий (одатдаги) акцияларнинг баравар дивидендлар олиш ҳукукига эга. Агар жамият уставида икки ва ундан ортиқ турдаги имтиёзли акция назарда тутилган булса, жамият уставида имтиёзли акцияларнинг ҳар бир тури бўйича дивидендлар ва тугатилиш кийматини тулаш навбати ҳам белгиланган бўлиши керак.

Муайян турдаги имтиёзли акциялар бўйича дивиденд миқдори уставда белгиланган бўлиб, туланмаган ёки ҳамма туланмаган дивиденд жамғарилиб борилиши ва кейинчалик туланиши (кумулятив имтиёзли акциялар) жамият уставида белгилаб қўйилиши мумкин. Жамият уставида муайян турдаги имтиёзли акцияларнинг оддий акцияларнинг ёки бошқа турдаги имтиёзли акцияларга эркин айирбошланиши ва шартлари ҳам белгилаб қўйилиши мумкин.

Имтиёзли акцияларнинг эгалари булмиш Акционерлар Акционерларнинг умумий йигилишида жамиятни қайта ташкил этиш ва тугатиш масалалари ҳал этилаётганда овоз бериш ҳукуки билан иштирок этадилар. Муайян турдаги имтиёзли акцияларнинг эгалари бўлган

акционерлар Акционерларнинг умумий йигилишида жамият уставига шу турдаги имтиёзли акцияларнинг эгалари булмиш Акционерларнинг хукукларини чеклайдиган узгартиришлар ва кушимчалар киритиш, шу жумладан, аввалги навбатдаги имтиёзли акциялар буйича туланадиган дивиденднинг микдорини белгилаш ёки купайтириш ва (ёки) тугатилиш кийматини белгилаш ёки купайтириш масалалари, шунингдек, бошқа турдаги имтиёзли акцияларнинг эгалари булмиш Акционерларга дивиденд ва (ёки) акциянинг тугатилиш кийматини тулаш навбати буйича имтиёзлар бериш масалалари хал этилаётганда овоз бериш хукукини оладилар.

Дивиденд микдори жамият уставида белгилаб куйилган муайян турдаги имтиёзли акцияларнинг эгалари булмиш Акционерлар, кумулятив имтиёзли акцияларнинг эгалари истисно этганда, ана шу турлади имтиёзли акциялар буйича дивидендлар тулаш тугрисида қарор қабул қилинмаган ёки дивидендларни тулик туланмаслик тугрисида қарор қабул қилинган Акционерларнинг йиллик умумий йигилишида ваколатига қирадиган барча масалалар буйича овоз бериш хукуки билан Акционерларнинг умумий йигилишида иштирок этиш хукукига эга.

Бундай турдаги имтиёзли акцияларнинг эгалари Акционерлар умумий йигилишида иштирок этиш хукуки мазкур акциялар буйича дивидендлар биринчи марта тулик туланган даврдан бошлаб тухтатилади. Муайян турдаги кумулятив имтиёзли акцияларнинг эгалари ана шу акциялар буйича жамғарилиб қолган дивидендларни тулик микдорда тулаш тугрисида қарор қабул қилиши лозим бўлгану, аммо бундай қарор қабул қилинмаган ёхуд дивидендни тулик микдорда туламаслик тугрисида қарор қилган Акционерларнинг йиллик умумий йигилишидан эътиборан умумий йигилишнинг ваколатига қирадиган барча масалалар буйича Акционерларнинг умумий йигилишида овоз бериш хукуки билан иштирок этишга ҳақли. Муайян турдаги кумулятив имтиёзли акцияларнинг эгаларининг Акционерлар умумий йигилишида иштирок этиш хукуки мазкур акциялар буйича жамғарилиб қолган барча дивидендлар тулик микдорда туланган пайтдан бошлаб тухтатилади.

Агар жамият уставида муайян турдаги имтиёзли акцияларни одатдаги акцияларга айирбошлаш мумкинлиги назарда тутилган булса, жамият устави бу турдаги имтиёзли акциялар буйича овоз бериш хукукини назарда тутиши мумкин. Бунда ана шундай имтиёзли акция эгаси узига карашли имтиёзли акцияни айирбошлаш мумкин булган одатдаги акциялар буйича овозлар сонидан ошиб кетмайдиган микдорда овозларга эга булади.

II БОБ. АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИНИНГ КАПИТАЛИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА КАПИТАЛНИ БОШҚАРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

2.1. Акциядорлик жамиятининг устав фонди ва акциялар номинал қиймати ҳамда турлари

Бозор муносабатлари шароитида корхонанинг молиявий ресурслари хилма-хил манбалардан шаклланади. Улар жумласига фойда, амортизация ажратмалари, қимматли қоғозларни сотишдан тушумлар, кредитлар ва бошқалар киради. Молиявий манбалари нуктаи назаридан корхона ихтиёридаги мол-мулк ўз маблағларига ва қарзга олинган маблағларга бўлинади. Корхона ўз маблағларининг энг биринчи ва асосий манбаи устав капитали бўлиб, у корхона эгаларининг корхонани барпо этишда унга қўшган маблағларини ифода этади. Устав капитали устав фонди сифатида шаклланади. Акциядорлик жамиятининг устав фонди дастлаб таъсисчиларининг корхона капиталини шакллантириш учун қўшаётган улушлари йиғиндиси сифатида вужудга келади. Устав фонди бир хил номинал қийматдаги акцияларнинг йиғиндиси кўринишида ҳосил қилинади. Таъсисчилар қўшган улушларига монанд ҳолда муайян миқдордаги акцияларнинг эгаларига айланадилар. Жамиятнинг фаолияти давомида устав фонди қўшимча акцияларни муомалага чиқариш ёки акциялар номинал қийматини ошириш йўли билан кўпайтирилиши мумкин. Устав фонди жамиятнинг акцияларини қайтариб сотиб олиш ва бекор қилиш йўли билан ёки акцияларнинг номинал қийматини камайтириш орқали камайтирилиши мумкин.

Акциядорлик жамиятининг устав фонди миқдори ҳақидаги масала таъсис йиғилишида барча таъсисчиларнинг ёклаб овоз бериши билан ҳал этилади. Устав фонди миқдорини ўзгартириш жамиятнинг фаолияти давомида акциядорлар умумий йиғилиши қарори билан амалга оширилади. Агар жамият уставида назарда тутилган бўлса ёки акциядорлар умумий йиғилиши қарори асосида кузатув кенгашига ҳуқуқ берилса, кузатув

кенгаши эълон қилинган акцияларнинг сони ва турлари доирасида акцияларнинг номинал қийматини кўпайтириш йўли билан жамият устав фондини кўпайтириши мумкин.

Акциядорлик жамиятининг устав капитали миқдори жамиятнинг уставда қайд этилади. Уставда устав фонди ўз ичига қанча миқдордаги акцияларни олиши ва акцияларнинг турлари қайд этилади. Таъсисчиларнинг устав фондидаги улушлари таъсис шартномасида кўрсатилган бўлади. Жамиятнинг уставда алоҳида иштирокчиларнинг устав фондидаги иштироклари миқдorigа чекловлар қўйилиши мумкин. Лекин “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонун алоҳида таъсисчи ёки акциядорнинг жамият устав фондидаги иштирокини чекламайди. Қонунчиликда бундай чекловлар монополистик фаолиятни тартибга солиш билан боғлиқ айрим ҳолларда мавжуд бўлади. Шунингдек, ёпиқ акциядорлик жамиятида акциядорлар сони 3 тадан кам бўлмаслиги лозимлиги ҳам Қонунда қайд этилган.

“Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 20-моддасига биноан очик акциядорлик жамияти устав фондининг энг кам миқдори жамият рўйхатдан ўтказилган санада қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилган энг кам ойлик иш ҳақининг беш юз баравар суммасидан кам бўлмаслиги, ёпиқ акциядорлик жамиятининг устав фонди эса, энг кам ойлик иш ҳақининг икки юз баравар суммасидан кам бўлмаслиги лозим. Энг кам ойлик иш ҳақининг суммаси қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ўзгарган тақдирда, акциядорлик жамиятининг устав фонди бир йил ичида белгиланган миқдорга мувофиқ ҳолга келтирилиши керак.

Акциядорлик жамиятининг устав фонди оддий акциялардан ва бир ёки бир неча турдаги имтиёзли акциялардан иборат бўлиши мумкин. Лекин, “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 19-моддаси жамиятнинг устав фондида имтиёзли акциялар улуши 20 фоиздан ошмаслиги лозимлигини белгилаб қўйган.

Худди шу модда жамият таъсис этилаётганда унинг барча акциялари таъсисчилар ўртасида жойлаштирилган бўлишини талаб қилади.

Иқтисодий мазмуни жиҳатдан олиб қаралганда акциядорлик жамиятининг устав фонди жамият кредиторлари манфаатларини ҳимоя қилишнинг энг кам миқдорини ифода этади. Устав фонди корхона ўз маблағларининг бирламчи манбаи сифатида корхона тасарруф этиб турган мол-мулкнинг қанчаси замирида корхона эгаларининг корхонага қўшган маблағлари ётганлигини кўрсатиб туради. Устав фонди миқдорининг катталиги кредиторлар назарида корхонанинг молиявий барқарорлиги ва ишончлилиги иқтисодий кафолати бўлиб хизмат қилади.

Устав фонди корхона пассивининг жуда муҳим қисмидир. Албатта, пассивдаги ўз маблағлари манбалари таркибидаги бошқа элементлар ҳам муҳим аҳамиятга. Уларга аввало, қўшилган капитал ва тақсимланмаган фойда киради. Қўшилган капитал мазмунан устав фондига жуда яқин туради. Акциядорлик жамиятида қўшилган капитал акцияларнинг номиналдан юқорироқ баҳода сотилиши натижасида ҳосил бўлади. Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига биноан мазкур тафовут акциядорлик жамиятининг даромади деб эмас, балки капиталининг бир қисми деб қаралади. Шунинг учун қўшилган капитални акциядорлар ўртасида даромад сифатида тақсимланиши мумкин эмас ҳамда худди устав фонди сингари корхона маблағлари бирламчи манбаини ифодалайди.

Тақсимланмаган фойда ҳам корхона ўз маблағлари манбаидир. У корхонанинг молия-хўжалик фаолияти натижасида ҳосил бўлади ва реал равишда корхона ўз капиталининг бир қисми сифатида майдонга чиқади. Шу билан бирга тақсимланмаган фойда даромад сифатида тақсимланиши ёки зарарларни қоплаш учун ишлатилиши мумкин. Бу ҳол уни ўз капиталини шакллантиришнинг нисбатан беқарор манбаига айлантиради.

Корхона ўз капитали таркибида тақсимланмаган фойда улушининг катта эканлиги, бир томондан, корхона муваффақиятли фаолият олиб бораётганлигини, олинган фойдани даромад сифатида истеъмолга эмас, балки корхонани янада ривожлантиришга йўналтираётганлигини

ифодаласа, иккинчи томондан, уни истеъмол мақсадларига ишлатилиши эҳтимоли кучли эканлиги туфайли кредиторлар манфаатлари нуқтаи назаридан у устав фонди ва қўшилган капитал сингари ишончли манба бўла олмайди, айниқса узоқ муддатли давр учун.

Шуларни эътиборга олган ҳолда баъзи акциядорлик жамиятлари тақсимланмаган фойдани вақти-вақти билан устав фондига қўшиб бориш йўлини танлайдилар. Бунда акцияларнинг номинал қиймати тегишли равишда оширилади.

“Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 25-моддасига биноан акциядорлик жамиятлари акцияларининг номинал қиймати юз сумдан кам бўлиши мумкин эмас. Акция бўлинмасдир.

Акциянинг номинал қиймати жамиятнинг уставида белгилаб қўйилади. Уни белгилашда акциялар кимларга сотилиши, акциялар ҳисобини юритиш ва бошқа мулоҳазалар эътиборга олиниши мумкин. Акциялар номинал қийматини жуда юқори белгилаш акцияларнинг майда инвесторларга сотилишини қийинлаштиради, номинал паст белгиланиши эса акцияларни тайёрлаш ва ҳисобини юритиш бўйича қўшимча харажатларни келтириб чиқаради. Умуман олганда акциялар номинал қийматини юзга ёки мингга каррали сонларда белгилаш маъқул вариант ҳисобланади.

“Мехмаш” ОАЖ саноати корхонаси томонидан корхонани молиялаштириш мақсадида аввалги чиқарилган қимматли қоғозлар тўғрисида ва ҳар бир чиқарилув бўйича маълумотлар қуйидагича:

2.1 жадвал

“Мехмаш” ОАЖ саноати корхонаси томонидан корхонани молиялаштириш мақсадида чиқарилган акциялар тўғрисида маълумот

Курсакич	1 эмиссия	2 эмиссия	3 эмиссия	4 эмиссия
Акциялар сони, дона	136 353	136 353	500 000	4 250 000
Номинал қиймати	200 сўм	200 сўм	200 сўм	200 сўм

Номинал қиймати бўйича чиқарув хажми, сўм	27270600	27270600	100000000	850000000
Акция шакли	Эгаси ёзилган оддий акция			

Акциялар хиллари бўйича эгаси ёзилган ва эгаси ёзилмаган акцияларга, тоифалари бўйича эса оддий ва имтиёзли акцияларга бўлинади.

Эгаси ёзилган акцияда акция эгасининг номи қайд этилган бўлади. Акциянинг эгаси ўзгарган тақирда акцияга унинг янги эгаси номи ёзилиши лозим. Шу билан бирга “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 24-моддаси эгаси ёзилган акциянинг эгаси ўзгарганда акциядорлар реестрида тегишли ўзгариш қилинишини талаб этади, чунки эгаси ёзилган акцияларнинг эгалари (жисмоний ва юридик шахслар) акциядорлар реестрида қайд этилган бўлиши лозим, шу ҳолдагина акцияга эгалик тан олинади.

Эгаси ёзилмаган акциянинг эгаси деб шу акциянинг сақловчиси эътироф этилади. Эгаси ёзилмаган акциялар жамиятнинг акциядорлари реестрига киритилмаган ҳолда бошқа шахсларга мулк қилиб берилиши мумкин. Бу ҳолда ҳам акциянинг эгаси ўз номини акциядорлар реестрига киритиши мақсадга мувофиқ бўлади. Чунки, “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 88-моддасига биноан акциядорлар умумий йиғилишида иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлган акциядорларнинг рўйхати жамият акциядорлари реестрининг жамиятнинг кузатув кенгаши белгилайдиган санага доир маълумотлари асосида тузилади. Бундан ташқари, Қонуннинг 57-моддасига биноан дивиденд олиш ҳуқуқига акциядорлар реестрида у ёпилгунча қадар ёзиб қўйилган инвесторлар эга бўлади. Реестр акциядорлар йиғилиши расмий равишда эълон қилинган санадан 30 кун аввал ёпилади. Демак, акциядорлар реестрига ўз номини киритмаган ёки киритишга улгурмаган шахс акциядорлар умумий йиғилишида иштирок эта олмайди ва унга дивидендлар ҳисобланмайди.

Ёпиқ турдаги акциядорлик жамиятининг акциялари фақат эгаси ёзиладиган акциялар бўлиши мумкин. Жамиятнинг уставида акцияларни бошқа шахсга ўтказиш тартиби белгилаб қўйилади. Қонуннинг 7-моддасига биноан ёпиқ турдаги акциядорлик жамият акциядорлари шу жамиятнинг бошқа акциядорлари сотаётган акцияларни ўзга шахсга таклиф этилаётган нархда сотиб олишда имтиёзли ҳуқуққа эгадир. Имтиёзли ҳуқуқдан фойдаланиш муддати акциялар савдога қўйилган пайтдан бошлаб 30 кундан кам ва 60 кундан ортиқ бўлмаслиги лозим. Жамиятнинг уставида имтиёзли ҳуқуқдан фойдаланиш тартиби ва муддати кўрсатилган бўлиши зарур.

Ёпиқ турдаги акциядорлик жамияти акциядорларга акциялар ўрнига уларнинг номинал қийматига тенг суммадаги сертификатлар бериши мумкин.

Ҳар бир оддий акция унинг эгаси бўлган акциядорга бир хил ҳажмдаги ҳуқуқлар беради. Оддий акциянинг эгаси қонунчиликка ва жамият уставига мувофиқ тарзда акциядорлар умумий йиғилишида мазкур йиғилиш ваколатига кирадиган барча масалалар бўйича овоз бериш ҳуқуқи билан иштирок этиши мумкин. Оддий акциялар эгалари дивидендлар олиш, жамият тугатилган тақирда эса, жамият мол-мулкнинг бир қисмини олиш ҳуқуқига эга.

“Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 29-моддаси имтиёзли акциялар эгаларининг ҳуқуқлари билан боғлиқ масалаларни баён қилиб берган. Имтиёзли акциялар эгалари одатда акциялар умумий йиғилишида овоз бериш ҳуқуқига эга эмаслар. Лекин Қонунда имтиёзли акциялар эгалари акциядорлар умумий йиғилишида овоз бериш ҳуқуқини қўлга киритладиган қатор ҳолатлар кўрсатиб берилган. Шунингдек, жамият уставида ҳам имтиёзли акциялар эгаларига овоз бериш ҳуқуқи бериладиган қоидалар белгилаб қўйилиши мумкин.

Имтиёзли акцияларнинг номинал қиймати оддий акциялар билан бир хил бўлади. Жамиятнинг уставида имтиёзли акцияларнинг бир неча хил турлари белгилаб қўйилиши мумкин: дивиденд даражаси кафолатланган ва

кафолатланмаган имтиёзли акциялар, тўланмаган дивидендлар йиғиб бориладиган (кумулятив) ва йиғиб борилмайдиган акциялар, муайян шартларда оддий акцияларга алмаштириладиган имтиёзли акциялар ва ҳоказо. Чет мамлакатларда маълум муддатдан сўнг жамият томонидан қайтариб сотиб олинadиган имтиёзли акциялар ҳам чиқарилади. Ўзбекистон қонунчилигида бу назарда тутилмаган.

Жамият уставида жамият тугатилган тақдирда ҳар бир турдаги имтиёзли акциялар бўйича тўланадиган дивидендлар ва қийматнинг (тугатилиш қийматининг) миқдори белгилаб қўйилиши лозим. Одатда имтиёзли акция бўйича минимал тугатилиш қиймати сифатида имтиёзли акциянинг номинал қиймати белгилаб қўйилади, яъни жамият тугатилганда имтиёзли акция эгаси ўз акциясининг номиналидан кам бўлмаган миқдорда мулк олади. Дивиденд миқдори белгилаб қўйилмаган имтиёзли акцияларнинг эгалари оддий акцияларнинг эгалари билан барабар миқдорларда дивидендлар олиш ҳуқуқига эгадирлар.

Жамият уставида икки ва ундан ортиқ турдаги имтиёзли акциялар назарда тутилган бўлса, имтиёзли акцияларнинг ҳар бир тури бўйича дивидендлар ва тугатилиш қийматини тўлаш навбати жамият уставида алоҳида қайд этилган бўлиши лозим.

Имтиёзли акцияларнинг ёки уларнинг муайян турларининг эгалари қуйидаги ҳолларда акциядорлар умумий йиғилишида овоз бериш ҳуқуқи билан иштирок этадилар:

- жамиятни қайта ташкил этиш ва тугатиш масалалари ҳал этилаётганда;

- муайян турдаги имтиёзли акцияларнинг ҳуқуқларини чеклайдиган қўшимча ва ўзгартиришлар жамият уставига киритиш масалалари кўриб чиқилишида, шу жумладан аввалги навбатдаги имтиёзли акциялар бўйича тўланадиган дивиденднинг миқдорини белгилаш ёки кўпайтириш ва тугатилиш қийматини белгилаш ёки кўпайтириш масалалари, бошқа турдаги имтиёзли акцияларнинг эгаларига дивиденд ёки акция тугатилиш қийматини тўлаш навбати бўйича имтиёзлар бериш масалалари;

- дивиденд миқдори жамият уставида белгилаб қўйилган муайян турдаги имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар тўлаш ҳақида қарор қабул қилинмаган ёки дивидендларни тўлиқ бўлмаган миқдорда тўлаш ҳақида қарор қабул қилинган акциядорлар умумий йиғилишидан кейинги йиғилишидан бошлаб умумий йиғилишнинг ваколатига кирадиган барча масалалар бўйича шу имтиёзли акцияларнинг эгалари (кумулятив имтиёзли акциялар эгаларини истисно этганда). Мазкур акциялар бўйича дивидендлар биринчи марта тўлиқ миқдорда тўланган пайтдан бошлаб бу ҳуқуқ тўхтатилади;

- муайян турдаги кумулятив имтиёзли акцияларнинг эгалари бўлган акциядорлар шу акциялар бўйича жамғарилиб қолган дивидендларни тўлиқ миқдорда тўлаш ҳақида қарор қабул қилиши лозим бўлган, лекин бу қарорни қабул қилмаган ёки дивидендларни тўлиқ бўлмаган миқдорда тўлаш ҳақида қарор қабул қилган акциядорларнинг йиллик умумий йиғилишида кейинги йиғилишдан бошлаб умумий йиғилишнинг ваколатига кирадиган барча масалалар бўйича. Бу ҳуқуқ мазкур акциялар бўйича жамғарилиб қолган барча дивидендлар тўлиқ миқдорда тўланган пайтдан бошлаб тўхтатилади.

Жамиятнинг уставида имтиёзли акцияларни оддий акцияларга айирбошлаш ҳуқуқи ва тартиби назарда тутилиши мумкин. Бу ҳолда жамият уставида шундай турдаги имтиёзли акцияларга акциядорлар умумий йиғилишида овоз бериш ҳуқуқи берилишига қонунчилик йўл қўяди.

2.2. Акционерлик капиталини кўпайтириш ва камайтириш орқали унумли фойдаланиш йўллари

Акциядорлик жамиятларида акционерлик капиталини кўпайтириш ва камайтириш қоидалари “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” қонуннинг 21-22- моддаларида ёритиб берилган.

Акциядорлик жамиятининг акционерлик капитали акциялар номинал қийматини ошириш ёки қўшимча акцияларни жойлаштириш йўли билан кўпайтирилиши мумкин. Акцияларнинг номинал қийматини ошириш йўли билан устав фондини кўпайтириш тўғрисида қарорни акциядорларнинг умумий йиғилиши ёки жамият уставида кўрсатилган бўлса кузатув кенгаши томонидан қабул қилинади. Акциядорлар умумий йиғилиши ўз қарори билан бу масалани этишни кузатув кенгашига топшириши мумкин.

Акциялар номинал қийматини ошириш қуйидаги ҳолларда зарур ёки мақсадга мувофиқ бўлиши мумкин:

- акциядорлик жамиятининг балансида катта миқдордаги тақсимланмаган фойда йиғилиб қолди ва корхона уни истеъмол мақсадларига ишлатмоқчи эмас. Бу ҳолда акциялар номинал қийматини ошириш йўли билан устав фондини кўпайтириш кредиторлар олдидаги мажбуриятларнинг бажарилиши кафолатларини янада мустаҳкамлашга хизмат қилади ҳамда корхонанинг ўз шериклари ва ҳамкорлари олдидаги обрўсини мустаҳкамлашга хизмат қилади;

- корхона активларининг қайта баҳоланиши натижасида пассивда салмоқли миқдорларда қўшилган капиталнинг вужудга келиши. Активлар қайта баҳоланиши Ҳукумат қарорларига мувофиқ равишда ёки активларнинг бозор баҳолари билан бухгалтерия ҳисобидаги баҳоларда жиддий тафовутлар мавжуд бўлиб, бу активлардан корхонанинг бошқа шахслар билан ҳисоб-китобларида фойдаланиш зарур бўлиб қолганда амалга оширилади. Бухгалтерия ҳисоби ҳақида қонунчилик активларни корхона балансида бозор баҳолари ва ҳақиқий таннархдан қайси бири пастроқ бўлса шу баҳоларда ҳисобга олинишини белгилаб қўйган.

Хўжалик амалиётида айланма активларнинг қайта баҳоланиши натижалари корхонанинг даромадида акс эттирилади, узоқ муддатли активлар қайта баҳоланиши натижалари эса қўшилган капиталга олиб борилади. Шундай қилиб, айланма активлар қайта баҳоланишидан ҳосил бўлган ижобий натижа бўйича корхона даромад солиғи тўлайди, узоқли муддатли активлар қайта баҳоланиши ижобий натижалари эса солиққа тортилмайди.

Қўшимча акцияларни жойлаштириш йўли билан акциядорлик жамиятининг устав фондини кўпайтириш акциядорлар умумий йиғилишининг қарори билан ёки, уставда кўзда тутилган бўлса, кузатув кенгашининг қарори билан амалга оширилади. Қўшимча акциялар жамиятнинг уставида белгиланган эълон қилинган акциялар сони доирасидагина жойлаштирилиши мумкин.

Акциядорлик жамиятининг устав фондини қўшимча акцияларни жойлаштириш йўли билан кўпайтириш тўғрисидаги қарорда оддий акцияларнинг ва ҳар бир турдаги имтиёзли акцияларнинг эълон қилинган миқдорлари ва улушлари доирасида жойлаштириладиган акциялар сони, муддатлари ва шартлари, шунингдек жойлаштирилаётган акцияларни сотиб олишда қонунчиликка биноан имтиёзли ҳуқуқларга эга бўлган акциядорлар учун қўшимча акцияларнинг баҳоси белгиланган бўлиши лозим.

Акциядорлик жамиятининг устав фондида давлатнинг улуши 25 фоиздан ортиқ бўлган ҳолларда қўшимча акциялар чиқариш йўли билан жамиятнинг устав фондини кўпайтириш ҳуқуқи фақат Давлат мулкани бошқариш ва тадбиркорликни куллаб-қувватлаш қўмитасига тегишли бўлади.

Акциядорлик жамиятининг устав фондини камайтириш ва жамият уставига тегишли ўзгартиришлар киритиш ҳақидаги қарор акциядорларнинг умумий йиғилиши томонидан қабул қилинади. Устав фондини камайтириш икки хил йўл билан амалга оширилиши мумкин: акцияларнинг номинал қийматини камайтириш ёки акциялар умумий сонини қисқартириш. Акциялар умумий сони, одатда, акцияларнинг бир қисмини жамиятнинг ўзи томонидан сотиб олиниши ва бу акцияларни муомаладан чиқариб

ташланиши орқали қисқартирилади. Лекин, бунинг учун жамиятнинг уставида жамият томонидан ўз акцияларини сотиб олиниши мумкинлиги белгилаб қўйилган бўлиши лозим. Бундан ташқари, жамиятнинг устав фонди камайтирилишда унинг миқдори қонунчиликда белгилаб қўйилган акциядорлик жамияти устав фондининг минимал миқдоридан камайиб кетишига йўл қўйилиши мумкин эмас. Бундай ҳол юз берадиган бўлса, жамиятни қайта тузиш ёки тугатиш лозим бўлади.

Қонунчилик акциядорлик жамиятининг устав фонди камайтирилишида кредиторларнинг ҳуқуқлари ва манфаатлари ҳимоя қилинишини назарда тутди. Устав фондини камайтириш тўғрисида қарор қабул қилинганидан бошлаб кечи билан 30 кун ичида жамият бундан ўз кредиторларини ёзма равишда хабардор қилиши лозим. Кредиторлар ўзига хабар юборилган санадан эътиборан кечи билан 20 кун ичида жамиятдан мажбуриятларнинг муддатидан олдин ижро этилишини ва устав фонди камайтирилиши билан боғлиқ зарарни тўлашни талаб қилишга ҳақлидирлар.

Жамиятнинг устав фондини камайтиришда акциядорларнинг манфаатлари ҳам ҳимоя қилиниши лозим. Акцияларни сотиб олиш тўғрисидаги қарорда сотиб олинадиган акцияларнинг турлари, ҳар бир турдаги акциялар сотиб олинадиган сони, сотиб олиш баҳоси, акциялар ҳақини тўлаш шакли ва муддати, акциялар қанча муддатда сотиб олиниши белгилаб қўйилади. Ҳудди шу маълумотлар акциялар сотиб олинадиган муддат бошланмасдан камида 30 кун аввал акцияларнинг эгаларига хабарнома билан маълум қилинади.

Сотиб олинаётган акцияларга пул билан ҳақ тўланади. Шу билан бирга жамиятнинг уставида акциялар ҳақини тўлаб беришнинг бошқа усуллари ҳам белгиланиши мумкин. Оддий акцияларни сотиб олиш баҳоси бозор баҳосига мувофиқ белгиланади. Сотиб олиш муддати 30 кундан кам бўлмаслиги лозим. Сотиб олиниши белгиланган акцияларни ҳар бир акциядор жамиятга сотишга ҳақли, жамият эса сотиб олишга мажбур. Лекин акциядорлардан акцияларни жамиятга сотиш учун тушган аризалардаги умумий миқдор сотиб олиниши мўлжалланган акциялар миқдоридан ортиб

кетса, аризаларда кўрсатилган талаблар мутаносиб равишда кондирилади (яъни ҳар бир ариза бўйича акцияларни сотиб олиш олинadиган акциялар сонига мутаносиб равишда амалга оширилади).

Имтиёзли акциялар жамият уставида белгиланган баҳоларда сотиб олинади. Қонунчиликда акциядорлик жамиятининг жойлаштирилган акцияларни жамият томонидан сотиб олинishiга чекловлар мавжуд. Жамият қуйидаги ҳолларда ўз оддий акцияларини сотиб олишга ҳақли эмас:

- жамиятнинг бутун устав фонди батамом тўлангунча қадар, агар оддий акцияларни сотиб олиш пайтида жамиятда банкротлик белгилари бўлса ёки бундай белгилар у акцияларни сотиб олганлиги натижасида пайдо бўлса;

- оддий акцияларни сотиб олиш вақтига келиб ёки уларни сотиб олиш натижасида жамиятга қарашли соф активлар қиймати (балансдаги активлар бозор қиймати минус жамиятнинг кредиторлар олдидаги мажбуриятлари умумий суммаси) жамиятнинг тўлаб берилган оддий акциялари, резерв фондлари ва имтиёзли акцияларининг жамият уставида белгиланган тугатилиш қиймати йиғиндисидан (жамиятнинг ўз маблағлари манбаларидан) камайиб кетса (мазмунан бу ҳол ҳам банкротлик аломатини билдиради).

“Банкротлик тўғрисида” Қонуннинг янги таҳрири (1998 йил) 83-моддаси банкротлик бўйича иш кўзгатилишидан аввалги олти ой мобайнида корхона мулкидан иштирокчининг улушини қайтариб олиш бўйича тузилган битишувлар ташқи бошқарувчи ёки кредиторнинг аризаси бўйича ҳақиқий эмас деб топилиши мумкинлигини ва мулк корхонага қайтарилишини белгилаб берган. Мазкур қонуннинг 3-моддаси юридик шахс томонидан пул мажбуриятлари бўйича кредиторлар талабларини муддати етиб келган пайтдан бошлаб 6 ой мобайнида қондира олмасликни банкротлик аломати деб талқин этади. Демак, акциядорлик жамияти сурункали равишда тўловга қобилиятсиз бўлиб қолса жамият акцияларини сотиб олишни ҳам тўхтатиб туриш мақсадга мувофиқ бўлади.

Бундан ташқари, “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонун қатор ҳолларда акциядорларга ўзларига тегишли акцияларнинг жамият қайтариб сотиб олишини талаб қилиш ҳуқуқини беради ва Қонуннинг 44-45-моддалари бу ҳуқуқнинг амалга оширилиши тартибини белгилайди. Мазкур ҳуқуқ доирасида қўйилган талабларни тўла бажармасдан туриб, акциядорлик жамияти ўзининг бошқа акцияларини қайтариб сотиб олишга ҳақли эмас.

Қуйидаги ҳолларда акциядорлар жамиятдан акцияларни қайтариб сотиб олишни талаб қила оладилар:

- акциядорлар умумий йиғилишида жамиятни қайта ташкил этиш ёки йирик битим тузиш ҳақида ижобий қарор қабул қилинганда қарши овоз берган бўлсалар ёки узрли сабабларга кўра йиғилишда иштирок этмаган бўлсалар;

- жамият уставига акциядорлар ҳуқуқларини чеклайдиган ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритилганда ёки жамиятнинг устави уларнинг ҳуқуқларини чеклайдиган тарзда янги таҳрирда тасдиқланганда бунга қарши овоз берган бўлсалар ёки овоз беришда узрли сабабларга кўра қатнашмаган бўлсалар.

Бундай акцияларни сотиб олиш мазкур қарорлар қабул қилинган кундаги баҳоларда амалга оширилиши лозим. Шу билан бирга бу ҳилдаги акцияларни сотиб олишга ажратиладиган маблағ қарор қабул қилинган кундаги жамият соф активлари суммасининг ўн фоизидан ортиб кетиши мумкин эмас.

Акциядорлардан қайтариб сотиб олинган акциялар бир йил ичида бошқа инвесторларга сотиб юборилиши лозим. Агар бунга эришилмаса, мазкур акциялар бекор қилиниб, устав фонди тегишли равишда қамайтирилиши зарур.

Акцияларни йириклаштириш ва майдалаш акциядорлар умумий йиғилиши қарорига мувофиқ амалга оширилади. Бундай ҳолларда жамиятнинг уставига акциялар номинал қиймати ва сонига доир тегишли ўзгартиришлар киритилади.

2.3. Акционерлик капиталига дивидендларни ҳисоблаш ва тўлаш ҳамда давлатга тегишли акциялар бўйича дивидендлардан фойдаланиш хусусиятлари

Акциядорлик жамиятларида дивидендларни ҳисоблаш ва тўлаш масалалари “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг VI бўлимида, 53 -62 - моддаларда тартибга солинган.

Акциядорлик жамияти ўз акциядорларига дивидендлар ҳисоблаши ва тўлай олиши учун қуйидаги шартларга риоя этилиши зарур:

1. Акциядорлик жамияти ўз фаолияти натижасида етарли фойда олган бўлиши лозим. Фойдадан биринчи навбатда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўланади. Иккинчи навбатда фойданинг бир қисми қайта инвестициялаш мақсадларига сарфланади. Шундан сўнг дивидендлар ҳақидаги масалани қўйиш мумкин бўлади.

2. Дивидендлар тўланиши натижасида жамиятда тўловга қобилиятсизлик белгилари пайдо бўлса ёки дивидендлар тўланадиган пайтда жамият шундай белгиларга эга бўлса дивидендлар тўланиши мумкин эмас. Бундай ҳолда жамиятнинг молиявий соғломлаштириш чоралари ишлаб чиқиши лозим.

3. Акциядорлик жамиятининг устав фондининг ҳаммаси тўлаб бўлингунга қадар дивидендлар тўланиши мумкин эмас. Қонуннинг 33-моддасига биноан акциядор таъсис йиғилишида белгиланган муддатда, аммо жамият рўйхатдан ўтказилганидан кейин кўпи билан бир йил ичида акцияларни тўлиқ сотиб олиши лозим. Жамиятнинг қўшимча акцияларига уларни жойлаштириш тўғрисидаги қарорга мувофиқ белгиланган муддат ичида, бироқ улар жойлаштирилган пайтдан эътиборан кўпи билан бир йил ичида ҳақ тўланиши лозим. Акцияларни сотиб олиш муддати ўтгандан сўнг акциядорлик жамияти бу акцияларни ўз хоҳишига кўра реализация қилишга ҳақли ва буни акциялар жамият тасарруфига ўтган пайтдан эътиборан кўпи билан бир йил ичида амалга ошириш лозим. Шу муддатда сотилмаган

акциялар муомаладан чиқарилади ва устав фонди тегишли равишда камайтирилади. Жамият тасарруфидаги акцияларга дивиденд ҳисобланмайди.

4. Акциядорлик жамияти соф активларининг қиймати (баланс активи умумий суммаси минус жамиятнинг кредиторлар олдидаги жами мажбуриятлари суммаси) унинг устав ва захира фондлари суммасидан (ўз капитали) кам бўлса, акциялар бўйича дивидендлар тўлаш ҳақида қарор қабул қилиниши мумкин эмас.

Акциядорлик жамиятининг молия-хўжалик фаолиятида санаб ўтилган чекловлар мавжуд бўлмаганда акциядорларга фойданинг бир қисмини дивиденд сифатида тақсимлаш ҳақида қарор қабул қилиниши мумкин. Жамиятнинг уставида ҳар чоракда, ҳар ярим йилда ёки бир йилда бир марта жойлаштирилган акциялар бўйича дивидендлар тўланиши ҳақида қоида бўлиши мумкин. Ҳар чоракда ёки ҳар ярим йилда тўланадиган дивидендлар оралиқ дивидендлар деб аталади. Уларнинг миқдори ва тўлаш шакли тўғрисида қарор жамиятнинг кузатув кенгаши томонидан қабул қилинади. Агар оралиқ дивидендлар тўлаш оқибатида акциядорлик жамиятининг молия-хўжалик аҳволи жиддий равишда ёмонлашадиган бўлса, оралиқ дивидендлар тўлаш таъқиқланади.

Акцияларнинг ҳар бир тури бўйича йиллик дивидендларни тўлаш, дивидендлар миқдори ва тўлаш шакли ҳақида қарор кузатув кенгашининг тавсияси асосида акциядорлар умумий йиғилиши томонидан қабул қилинади. Акциядорлар умумий йиғилиши дивидендларнинг кузатув кенгаши томонидан тавсия этилган ставкасини камайтириши ёки кенгаш тавсиясига қарамасдан дивидендларни умуман тўламаслик ҳақида қарор қабул қилиши мумкин. Лекин умумий йиғилиш кузатув кенгаши тавсиясига нисбатан дивидендлар тўлаш ставкасини оширишга ҳақли эмас. Айни пайтда, умумий йиғилиш дивидендлар ставкасини ҳисобот йилида тўланган оралиқ дивидендлардан кам ҳам белгилай олмайди.

Акциядорлар умумий йиғилиши қарорига биноан дивиденд пул маблағлари ёки бошқа қонуний тўлов воситалари билан тўланиши мумкин.

Шу билан бирга кузатув кенгашининг дивидендларни тўлаш шакли ҳақидаги тавсияларини (пул билан, жамият акциялари билан ёки товарлар билан) акциядорлар умумий йиғилиши томонидан ўзгаришсиз қабул қилиниши мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бу ҳолат мантикка асосланади, чунки кузатув кенгаши жамиятнинг ҳақиқий аҳволидан хабардор ва ўзининг йиғилишга тавсияларини ишлаб чиқишда дивидендлар тўловининг миқдори ва шакллари кўллашдаги имкониятларни ҳисобга олади.

“Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 29-моддасига биноан жамиятнинг уставда имтиёзли акцияларнинг ҳар бир тури бўйича тўланадиган дивиденд миқдори белгилаб қўйилиши лозим. Дивиденд миқдори қатъий пул суммасида ёки имтиёзли акцияларнинг номинал қийматига нисбатан фоизларда белгиланади. Агар имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар миқдорини аниқлаш тартиби жамият уставда кўрсатилган бўлса ҳам улар белгиланган ҳисобланади. Дивиденд миқдори белгиланмаган имтиёзли акцияларнинг эгалари оддий акцияларнинг эгалари билан барабар дивидендлар олиш ҳуқуқига эгадирлар. Жамият уставда икки ёки ундан ортиқ турдаги имтиёзли акциялар назарда тутилган бўлса, уставда уларнинг ҳар бир тури бўйича дивидендлар тўланиши навбати ҳам кўрсатилган бўлиши лозим. Шунингдек, муайян имтиёзли акциялар бўйича уставда белгиланган, лекин тўланмаган (ёки ҳаммаси тўланмаган) дивидендларнинг жамғариб борилиши ва кейинчалик тўлаб берилиши жамият уставда белгилаб қўйилиши мумкин (кумулятив имтиёзли акциялар).

Дивидендлар акциядорлик жамиятининг ҳисобот давридаги соф фойдасидан (солиқлар тўланган сўнг қолган фойда) тўланади. Муайян турдаги имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар жамиятнинг махсус мўлжалланган фондлари ҳисобидан тўланиши мумкин.

Дивидендлар тўланиши учун жамиятнинг кузатув кенгаши дивиденд олиш ҳуқуқига эга бўлган шахсларнинг рўйхатини тузади. Оралик дивидендларни олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар рўйхатига кузатув кенгаши дивидендлар тўлаш тўғрисида қарор қабул қилган кундан камида

30 кун олдин акциядорлар реестрига киритилган акциядорлар ва акцияларнинг номинал сақловчилари, йиллик дивидендлар олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар рўйхатига эса акциядорларнинг умумий йиғилишида катнашиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар рўйхати тузиладиган кунгача акциядорлар реестрига киритилган акциядорлар ва акцияларнинг номинал сақловчиларини киритилади.

Йиллик дивидендларни тўлаш санаси жамият уставида кўрсатилади ёки акциядорлар умумий йиғилиши қарори билан белгиланиши мумкин. Иккинчи вариант мақбулроқ ҳисобланади. Чунки дивидендлар жамиятнинг ҳисобот йилидаги соф фойдасидан тўланади, фойда ва зарарлар ҳисобварағи акциядорлар умумий йиғилишида тасдиқланиши, шунингдек умумий йиғилиш кузатув кенгаши тавсияси билан соф фойданинг дивидендларга ажратиладиган қисмини белгилаши лозим. Йиллик дивидендларни тўлаш санаси шундай қарор қабул қилинган кундан эътиборан 60 кундан кеч бўлмаслиги лозим. Оралиқ дивидендларни тўлаш санаси эса кузатув кенгашининг шундай қарори қабул қилинган кундан эътиборан камида 30 кун кеч белгиланиши лозим.

Дивидендлар тўланишида биринчи навбатда имтиёзли акциялар бўйича, сўнгра оддий акциялар бўйича дивидендлар тўланади. Имтиёзли акцияларга жамият уставида қатъий белгиланган дивидендларни тўлаш учун етарли миқдорда фойда мавжуд бўлса, жамият бундай акциялар бўйича дивидендлар тўлашни рад этишга ҳақли эмас. Бу ҳолда имтиёзли акциялар эгалари дивидендлар тўлашни суд орқали талаб қилишлари мумкин. Фойда етарли бўлмаганда имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар шу мақсад учун ташкил этилган заҳира фонди ҳисобидан ва фақат мазкур фонд доирасида тўланиши мумкин.

Давлат корхонасини қайта тузиш натижасида ташкил этилган акциядорлик жамиятида дивидендлар устав фондининг бошланғич миқдорига мувофиқ тарзда ҳисобланади. Жамиятнинг ҳали сотилмаган акциялари давлат ихтиёридаги акциялар деб эътироф этилиб, улар бўйича

ҳисобланган дивидендлар давлат улушига тегишли дивидендларга киритилади.

“Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида” Қонуннинг 58-моддасига биноан акциядорлик жамияти умумий йиғилиш қарори билан белгиланган дивидендларни ўз айби билан тўламаган тақдирда тўланмаган сумма юзасидан Марказий банк ўрнатган қайта молиялаш ставкаларига мувофиқ миқдорда усим (пеня) тўлаб бериши лозим. Акциядор ўзига ҳисоблаб ёзилган дивидендларни суд орқали талаб қилишга ҳақли. Талаб қондирилмаса, қонунчиликда белгиланган тартибда тўловга қобилиятсизликни бартараф этиш (санация) ёки банкрот бўлган деб эълон қилиш тадбири қўлланади.

Устав фондида давлат улуши мавжуд бўлган акциядорлик жамиятларида дивидендларни ҳисоблаш ва тўлашда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 1995 йил 29 мартда 133-рақам билан рўйхатга олинган ва Давлат мулки қўмитаси томонидан тасдиқланган “Ҳиссадорлик жамиятлари томонидан дивидендларни ҳисоблаш ва тўлаш тартиби ҳақида Низом”га риоя қилиниши лозим. Мазкур Низомга биноан давлат акцияларининг улуши 51 фоиз ва ундан ортиқ бўлган акциядорлик жамиятларида махсус фондларнинг умумий миқдори соф фойданинг 40 фоизидан ошмаслиги керак (заҳира фонди, ишлаб чиқаришни ривожлантириш фонди, ижтимоий ривожлантириш фонди). Соф фойданинг қолган қисми дивиденд сифатида тақсимланиши лозим. Низом давлат улуши 51 фоиздан кам бўлган акциядорлик жамиятлари соф фойдаси тақсимланишига нисбатан алоҳида талаблар қўйган эмас.

1997 йил 18 августда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 404-сонли “Давлат мулки негизида ташкил этилган акциядорлик жамиятлари акциялари пакетларини жойлаштирилишини такомиллаштириш ва акциядорларнинг бошқаришдаги ролини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” қарори қабул қилинди. Мазкур қарорда “Давлат улушлари, акциялар пакетлари бўйича дивидендларнинг корхоналар томонидан ишлатилишини назорат қилиш тўғрисида Низом” тасдиқланди. Низом 1997

йил 24 октябрда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 372-сон билан рўйхатдан ўтказилди.

Мазкур Низомда давлат улуши бўлган акциялар бўйича дивидендлар ҳисобланиши тўғрилиги ва тўлалиги устидан, шунингдек корхоналар томонидан акциялар давлат улуши бўйича дивидендларнинг мақсадли ишлатилиши устидан (корхонани ривожлантириш ва техникавий қайта қуrollантиришга) назорат тартиби белгиланди. Низомга биноан назорат қилувчи орган Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигидир. Назорат системали равишда (мунтазам) олиб борилади, давлат улуши бўлган акциялар бўйича дивидендлар мақсадга номувофик ишлатилганда Назоратчи орган маблағларни республика бюджетига олиб қўйиш ҳуқуқига эга.

Акциядорлик жамиятининг бошқарув органлари (Кузатув кенгаши ёки ижроия органи) устав фондида давлат улуши мавжуд бўлса, Назоратчи органга (Молия вазирлигига) дивидендлар тўланиши ҳақида қарор қабул қилинган санадан бошлаб 15 кундан кечиктирмай давлат улуши бўйича ҳисобланган дивидендлар ҳақида, шунингдек жамиятнинг ҳисобот давридаги хўжалик фаолияти яқунлари тўғрисида ахборотни тақдим этишлари лозим. Бу ахборот таркибига қуйидагилар киради:

- корхона йиллик балансининг ва фойда ва зарарлар ҳақида ҳисоботининг нусхалари;
- аудитор хулосасининг нусхаси;
- дивидендлар тўланиши, тўлов муддатлари ва бир акцияга дивиденд миқдори ҳақида акциядорлар умумий йиғилиши баённомасидан кўчирма;
- давлатга тегишли акциялар пакети бўйича ҳисобланган дивидендлар ҳақида белгиланган шаклда ахборот.

Давлат улуши бўйича дивидендлар акциядорлик жамияти томонидан дивидендлар тўланиши ҳақида қарор қабул қилинган санадан эътиборан 4 ойдан кечиктирмай тўлаб берилиши лозим.

Вазирлар Маҳкамасининг 404-сонли қарорида акциядорлик жамиятларига Давлат мулки қўмитаси ёки у ваколат берган орган билан

шартнома тузган ҳолда давлат улуши бўйича дивидендлардан 5 йилгача муддатга, қайтарилиши шарти билан, корхонани ривожлантириш ва техникавий қайта қуроллантириш учун фойдаланишга рухсат берилган.

Давлатга тегишли дивидендлардан корхонани ривожлантириш мақсадлари учун фойдаланмоқчи бўлган акциядорлик жамияти акциядорлар умумий йиғилиши ўтказилган санадан эътиборан 10 кундан кечиктирмай бу ҳақда Давлат мулки қўмитасига ва Назоратчи органга хабар беради. Хабарда корхона давлатга тегишли дивидендлардан қанча муддат фойдаланмоқчи эканлиги ҳамда зарур ҳужжатларни қайси санага қадар тақдим эта олишини кўрсатади. Назоратчи органга ҳужжатлар тақдим этилиши санаси дивидендлар тўланиши охири санасидан ва йилнинг 1 августидан кечбўлмаслиги лозим.

Корхона билан Давлат мулки қўмитаси ёки у ваколат берган орган ўртасида давлатга тегишли акциялар бўйича дивидендлардан корхонани ривожлантириш ва техникавий қайта қуроллантириш учун фойдаланиш ҳақида шартнома тузилгандан сўнг акциядорлик жамияти Назоратчи органга 30 кундан кечиктирмай қуйидаги ҳужжатларни тақдим этади:

- шартнома нусхаси. Шартномада маблағларни қайтариш муддати, маблағларнинг ишлатилиши аниқ мақсадлари, ҳисобот бериш муддатлари ва тартиби кўрсатилган бўлиши лозим;

- корхона бошқарув органи тасдиқлаган бизнес-режа;

- давлатга тегишли акциялар бўйича дивидендлардан фойдаланиш заруриятининг асосномаси;

- Назоратчи органга бизнес-режа бажарилиши ва маблағлар мақсадли ишлатилиши ҳақида ахборотлар ва ҳисоботлар тақдим этилиши графиги. Ҳисоботлар ярим йиллик ва йиллик якунлар бўйича бериб борилади.

Назоратчи орган камида икки йилда бир марта маблағлар мақсадли ишлатилиши режали текширувларини ўтказди. Текширув корхонага чикиб амалга оширилади. Текширув натижалари бўйича далолатнома тузилади. Маблағлар мақсадга номувофиқ ишлатилиши аниқланмаса, бизнес-режага биноан маблағлар мақсадли ишлатилганлиги ҳақида, акс ҳолда эса маблағ

муайян қисми мақсадга номувофиқ ишлатилганлиги ҳақида қарздорликни солиштириш далолатномаси тузилади. Далолатномага корхона раҳбарлари ҳам имзо чекадилар. Мақсадга номувофиқ ишлатилган ёки ишлатилмаган дивидендлар суммаси 3 банк иш куни ичида республика бюджетига ўтказиб берилиши лозим. Кечиктирилган ҳар бир кун учун корхона кечиктирилган сумманинг 0,2 фоизи миқдорида, лекин 10 фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда жарима тўлайди. Корхона бу талабни бажара олмаса, Назоратчи орган унинг банкдаги ҳисобрақамига инкассо топшириқномаси қўяди ва сумма корхона ҳисобрақамидан мажбурий тартибда ундирилади.

Корхона раҳбарлари таққослаш далолатномасини имзолашдан бош тортса, маблағлар акциядорлик жамиятидан суд орқали ундирилади.

Нazorатчи орган қуйидаги ҳаракатларни дивидендлардан мақсадга номувофиқ фойдаланишга тенглаштиради:

- мблағлар ишлатилиши тўғрисида нотўғри ахборот бериш ёки талаб қилинган ахборотни бермаслик, ахборот бериш муддатларига риоя қилмаслик;

- давлатга тегишли дивидендлардан фойдаланиш ҳақида шартнома тузиш учун асос бўлган бизнес-режа бажарилишига асоссиз риоя қилмаслик;

- мблағлардан фойдаланиш муддати тугагандан сўнг маблағларни қайтармаслик.

III БОБ “МЕХМАШ” ХИССАДОРЛИК ЖАМИЯТИДА АКЦИОНЕРЛИК КАПИТАЛИДАН ФОЙДАЛАНИШ ТАМОИЛЛАРИ

3.1 “Мехмаш” хиссадорлик жамиятининг капиталини шакллантириш тамоиллари

2000-2008 йилларда Наманган вилоятида иқтисодий ислоҳ қилиш, кўп қиррали иқтисодий шакллантириш, иқтисодийнинг барча тармоқларида бошланган иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни устувор ривожлантиришни рағбатлантириш ва аҳоли даромадларини ошириш, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини, айниқса қишлоқ жойларда жадал ривожлантириш ва мустаҳкамлаш борасида вилоятда бир қатор ижобий натижаларга эришилди.

Вилоят ялпи ҳудудий маҳсулоти (ЯҲИМ) ҳажми 2000 йилда жорий баҳоларда 167,9 млрд сўмдан 2008 йилга келиб 1045.0 млрд сўмга етди ёки, 2000 йилга нисбатан жорий баҳоларда 6,2 мартага ошди. Ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажмида кичик бизнес (КБ)нинг улуши 2002 йилда 40,0 фоиздан, 2007 йилда 67,7 фоизни ташкил этди. Иқтисодий ривожланиш рейтинги бўйича Наманган вилояти Республикада қуйидан битта олдин, яъни 13 ўринни, саноат ва қишлоқ хўжалик маҳсулоти ишлаб чиқариш бўйича 9-ўрин, ташқи-иқтисодий фаолият бўйича 11 ўринни эгаллайди. Минтақада Республика кўрсаткичларига қиёсланганда ташқи савдони ўсиш суръатларини қуйи даражада эканлиги билан, айниқса экспорт ҳажмини ўсиши Республика кўрсаткичи 190%га нисбатан минтақада 122,9%ни ташкил қилиши билан характерланади.

Минтақани ЯҲИМ ҳажмида унинг муҳим тармоқларининг ҳиссасини пасайиш тенденциясига эга эканлиги билан характерланади: Саноатда 10,2%дан, 8,0%гача; қурилишда 7,4%дан, 7,3%гача; қишлоқ хўжалиги 42,6%дан, 38,6%гача пасайиши билан характерланади. Бу минтақани Республикада аграр-индустриал ривожланиш йўналишига эга бўлган вилоят эканлигидан далолат беради.

Умуман олганда саноат ва хизмат кўрсатиш соҳаларини қуйи ўринни ташкил этиши, минтақада таркибий тузилмани индустриаллаштириш ва сифат жиҳатдан хизмат кўрсатиш соҳасини яхшилаш томон оптималлаштириш лозимлиги талаб этади.

2000-2008 йилларда Наманган вилоятини ижтимоий-иқтисодий ривожланишига Республиканинг ялпи инвестиция ресурсларининг 4% жалб

этилган. Минтақа инвестицион ресурслар жалб этиш даражаси бўйича республикада 9- ўринда туради. Минтақада институтционал ислохотлар олиб борилиши натижасида ялпи инвестициялар таркибида таркибий ўзгаришлар юз берди. Ялпи инвестициялар таркибида номарказлашган инвестициялар ҳажми 46,0%дан 57,2%га ўсди. Шунга мос равишда марказлашган инвестициялар ҳажми 54,0%дан 42,8%гача камайди. Давлат бюджети ҳисобидан қилинадиган инвестициялар ҳажми тадқиқ этилаётган даврда 40,5%дан 22,8%гача камайди, бу минтақада хусусий секторни ривожланаётганидан далолат беради. Минтақада ялпи инвестициялар ҳажмида тўғридан-тўғри чет инвестициялар ҳажми 1,7%дан 6,0%га ўсди. Аҳоли томонидан қилинадиган инвестициялар ҳажми ҳам тадқиқ этилаётган даврда 15,2%дан, 27,9%га ўсди. Бу минтақада жозибадор инвестицион муҳит шаклланаётганлигидан далолат беради.

Бугунги кунда Наманган вилоятида 74 та йирик саноат , 75 та қўшма, 1800 дан ортиқ кичик бизнес корхоналари фаолият кўрсатади.

Саноатнинг етакчи тармоқларидан енгил саноатда тўқимачилик, пахта тозалар, поябзал, мебель ишлаб чиқариш, озиқ-овқат ҳамда қишлоқ хўжалик маҳсулотларни қайта ишлаш тармоқлави, машинасозлик ва металлни қайта ишлаш, қурилиш материалларини ишлаб чиқариш тармоқларига қарашли корхоналар ривожланиб, саноат ва халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришда салмоқли ҳисса қўшиб келмоқда.

Вилоятда йирик акционерлик корхоналаридан “Наманганмебель” ОАЖ, “Атлас” ОАЖ, “Наманганмаш” ОАЖ, “Мехмаш” ОАЖ, “Узэлектротерм” ОАЖ, “Узсенектанасосмаш” АЖ, “Сувмет” АЖ, “Чортоқ машинасозлик” ОАЖ, “Охангар” АЖ, “Ўзбекистон ўрамли том ёпқич ашёлари комбинати” ОАЖ, “Жийдакапа темир бетон” ОАЖ, “Наманган дон маҳсулотлари” ОАЖ, “Наманганёғ” ОАЖ, “Учқўрғон дон маҳсулотлари” АЖ, “Учқўрғоёғ” ОАЖ, “Наманганвино” АЖ, “Попдон” АЖ ва бошқа кўплаб ҳиссадорлик мулкига асосланган корхоналарни мисол тариқасида келтиришимиз мумкин.

Битирув малака ишининг ўрганиш объекти сифатида танланган Наманган шаҳрида фаолият кўрсатувчи “Мехмаш” очик акциядорлик жамияти мамалакат машинасозлику саноатининг Ностандарт метал курилмалари ва метал махсулотлари ишлаб чиқариш тармоғи таркибига киради.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти Наманган шаҳар ҳокимнинг 1995 йил 22 декабрдаги № 12/1054-сонли қарори билан давлат рўйхатига олинган бўлиб, 2004 йил 8 январь куни Наманган шаҳар ҳокимлиги ҳузуридаги тадбиркорлик субъектларини рўйхатдан ўтказиш инспекцияси томонидан № 00065-сонли реестр билан қайта давлат рўйхатига олинган.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамиятининг раҳбари Дадабаев Баходир Эргашевич, жамиятининг бош ҳисобчи Хушназаров Шукуржон Абдужаббарович.

Корхонанинг тўлиқ почта манзили: 116035, Наманган вилояти, Наманган шаҳри, Оромгоҳ кўчаси 27-уй. Солиқ органидаги ИНН коди: 200047118.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти асосий фаолиятнинг турлари қуйилагилардан иборат:

- Халқ истеъмол молларини ишлаб чиқариш;
- Махсус ускуналарни конструкторлик ва технологик ишларни бажариш;
- Автомобил транспортларига ёнилғи қўйиш, мой алмаштириш ҳамда автомобилларни ювиш шаҳобчаларини ташкил этиш ва чакана савдосини амалга ошириш;
- Нефть ва нефть махсулотларини улгуржи сотиш;
- Газда юридик автомобил транспортларига хизмат кўрсатадиган “Автомобилларга газ қўйиш шаҳобчалари”ни ташкил этиш ва чакана савдосини амалга ошириш;
- Чет эл, МДХ давлатлари ва Республикада ишлаб чиқарилган доридармонлар улгуржи ва чакана савдосини ташкил этиш, доридармон воситалари ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ва сотиш;

- Тиббиёт техника буюмларини улгуржи ва чакана савдосини ташкил этиш;
- Улгуржи ва чакана савдо фаолияти билан шуғулланиш;
- Савдо-харид, тижорат ва воситачилик ишларни бажариш;
- Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш;
- Ишлаб чиқаришни ташкил этиш;
- Қурилиш махсулотларини ишлаб чиқариш, олиб келиш ва сотиш;
- Умумий овқатланиш шаҳобчаларини ташкил қилиш, музқаймоқ ва салкин ичимликларни ишлаб чиқариш ва сотиш, нон ва нон махсулотларини, кондитер махсулотларини ишлаб чиқариш ва сотиш;
- Умумий қурилиш, қурилиш таъмирлаш, сантехника, электр-монтаж ишларини амалга ошириш;
- Автотранспорт ёрдамида аҳоли ва ташкилотларга юк, йўловчи ташиш хизматларини кўрсатиш, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш, эҳтиёт қисмларини олиб келиш ва сотиш;
- Компьютерда дастурлар тузиш, турли хизматлар кўрсатиш, нусха кўчириш ва кўпайтириш, оргтехникаларни олиб келиш ва сотиш, сошлаш таъмирлаш ҳамда ўрнатиш хизматларини кўрсатиш;
- Қишлоқ хўжалиги махсулотларини етиштириш, қайта ишлаш, сақлаш ва сотиш;
- Чорвачилик фаолияти билан шуғулланиш, уларнинг махсулотини етиштириш, қайта ишлаш ва сотиш;
- Экспорт-импорт операцияларини амалга ошириш;

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамиятининг умумий акция овозининг 5 ва ундан кўпроқ фоизига эга бўлган эмитентга қуйидагилар эгалик қиладилар

Юридик шахслар-иштирокчилар тўлиқ номи ёки жисмоний	Юридик шахслар-иштирокчилар манзили ёки жисмоний шахслар-	Иштирокчининг устав фондидаги улуши
--	--	--

шахслар-иштирокчиларнинг ф.и.ш.	иштирокчиларнинг паспорт маълумотлари	Сони (дона)	Фоиизи (%)
Исаев Олим Ботирович	СН 1017764 06.09.1999 йил Наманган шаҳар ИИБ	474228	67,3
Эгамбердиев Илёсбек Абдулходиевич	СН 0649111 06.03.1998 йил Янгиқургон туман ИИБ	193176	25

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамиятининг кузатув кенгашининг аъзоларининг руйхати:

Ижро органи аъзосининг ФИШ	Хозирги вақтда ва кейинги уч йилдаги эгалланган лавозимлари	Устав фондидаги улуши	
		Сони (дона)	Фоиизи (%)
Исаев Олим Ботирович	«Ifoda agro kimyo himoya» хусусий корхонаси директори	474228	67,3
Эгамбердиев Илёсбек Абдулходиевич	«NAMEXPOTRADE» хусусий корхонаси директори	193176	25
Сатимов Мирзохид Хақимджанович	“Аҳмадзода” хусусий корхонаси директори	-	-

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти давлат мулки негизида ташкил этилган бўлиб Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ва ундан ташқарида жойлашган саноат, банк молиявий гуруҳлар, холдинглар, концернлар, уюшмалар, инвестиция институтларига тегишли, товар, валюта, фонд, бошқа биржаларга аъзо эмас.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамиятида охириги 3 йил ичида ишловчилар малакасига қараб, йил охирига умумий ишловчилар сони:

Ишловчилар ишлаш йўналиши	2006 йил	2007 йил	2008 йил
Ишлаб чиқариш-корхонанинг асосий ишлаб чиқариш фаолиятида банд бўлган ходимлар сони (ишлаб чиқариш ишчилари, сотувчилар)	36	55	70
Маъмурий персонал (бухгалтерия, режа бўлими, бошқа хизматлар)	23	23	27
Ижтимоий соҳа – болалар боғчалари, дам олиш уйлари, поликлиника, бошқарув ва	1	1	1

хизмат кўрсатишда банд бўлган ходимлар			
Бошқалар	18	20	1
Жами:	78	99	99

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти томонидан , молиявий ҳолатига жиддий равишда таъсир қилиши мумкин бўлган Лицензия Наманган шаҳар ҳокимлиги томонидан 06.04.2006 йилда УС № 0201-сон билан чекланмаган муддатга улгуржи савдо фаолиятига лицензия олган.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти охириги 3 йил мобайнида илмий-изланишлар ва лойихаларга маблағлар қўйилмаган.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти мулкларининг қисқача таърифи, минг сўмда:

№	Асосий фондлар гурuhlарининг номлари	Бошланғич қиймат (асосий воситаларни охириги қайта баҳолаш асосида тузилган бух.баланси маълумоти бўйича)	Эскириш суммаси	Қолдиқ қиймати
А)	Асосий фаолият тури бўйича и/ч асосий воситалари:	773906	383481	390425
1	Бинолар	181498	158441	23057
2	Иншоотлар	8595	8595	-
3	Ўтказиш мосламалари	-	-	-
4	Машиналар ва жихозлар	493072	155167	337905
	Улардан:			
	- Куч машиналари ва жихозлар	-	-	-
	- Ишчи машиналар ва жихозлар	487488	151866	335622
	- Ҳисоблаш техникаси	5584	3301	2283
	- Бошқа машиналар ва жихозлар	-	-	-
5	Транспорт воситалари	32240	4259	27981
6	Ускуналар, и/ч инвентарлари ва асосий воситаларнинг бошқа турлари	58501	57019	1482
	Ишчи моллар	-	-	-
	Махсулот берувчи моллар	-	-	-

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти балансдаги ер участкасининг хажми (га): 6,83 гетарни ташкил этади.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти захира фондининг хақикий хажми: 1808414,4 минг сўм. Захира фонди маблағларини охирги 3 йилда фойдаланилмаган.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти тоомнидан 2006-2008 молия йиллари якуни бўйича олинган фойдани ишлатишнинг асосий йўналишлари тўғрисида маълумотлар, минг сўм:

Хужжатлар тури	2006 йил	2007 йил	2008 йил
Ижтимоий объектларни ушлаб туриш учун	1050,0	500,0	500,0
Ходимлар ёки уларнинг манфаати учун тўланган мукофотлар ва бошқа пуллар	20304,0	77929,0	77929,0
Дивидендлар	-	-	-
Фоизлар учун тўлов	-	-	-
Юқорида қайд қилинган хужжатларга кирмаган бошқа йўналишларда ишлатилган фойда суммаси	-	-	-
Жами:	21354,0	78429,0	78429,0

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти бошқа кредиторлар бўйича охирги ҳисобот санасига умумий қарзлар суммаси 966568,0 минг сўмни ташкил этади.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамиятининг дебиторлик қарзлари 435617,5 минг сўмни ташкил этади .

Дебиторнинг номи	Манзили	Қарз суммаси	Тўлаш муддатлари	Ундириб олишни иложи йўқ бўлган қарзлар суммаси
“IFODA PETROL SERVIS” Х/К	Наманган ш., У.Носир кучаси	253065,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“INFOTECH-PLUS” Х/К	Наманган ш., У.Носир кучаси	1050,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас

“Агросаноаткурилиш” ОАЖ	Наманган шаҳар	27442,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Водийгазтаъминот” УК	Наманган шаҳар	423,3	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Курилиш бутлаш таъминлаш” Ш/К	Наманган шаҳар	10269,6	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Мукамал транс сервис” МЧЖ	Наманган шаҳар	66420,8	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Наманган курилиш” МЧЖ	Наманган шаҳар	5684,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Ойдин нур транс” МЧЖ	Наманган шаҳар	11909,7	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Учкургон ёғ” ОАЖ	Учкургон тумани	852,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Электр тармоклари” ОАЖ	Наманган шаҳар	3064,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
5-сонли КМБ	Наманган шаҳар	9382,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Наманган ИКМ шуъба корхонаси	Наманган шаҳар	1302,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Наманган шаҳар коммунал фойдаланиш бошкармаси	Наманган шаҳар, Оромгоҳ кучаси	15117,9	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Тошбулок пахта банки	Наманган т., Тошбулок ш.,	1000,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Хисобдор шахслар хизмат сафари		10227,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
ХМКК-11, Чорток тумани	Чорток тумани	3993,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Наманган шаҳар ДСИ	Наманган ш., А.Навоий кучаси	10843,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Бошқа дебиторлик қарзлар	Наманган вилояти	3572,2	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Жами:		435617,5		

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамиятининг капитал қўйилмалар учун йўналтирилган маблағлар тўғрисида маълумотлар:

а) Охирги 3 йил ичида капитал қўйилмаларнинг ҳажми (минг сўм):

Йил	Суммаси	Йил	Суммаси	Йил	Суммаси
2006	-	2007	26 000,0	2008	140 893,0

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти маҳсулотининг асосий истеъмолчилари руйхати қуйидаги шакл бўйича:

Истеъмолчининг номи	Истеъмолчи манзили	Эмитент сотган умумий маҳсулот ҳажмидан ушбу истеъмолчи сотиб олган %	Ушбу истеъмолчи билан узоқ муддатли шартномалар мавжудлиги ва муддати
Ўзбекистон Республикаси Кишлоқ хўжалиги ва ўсимликларни ҳимоя қилиш илмий тадқиқот институти	Тошкент шаҳри	100	Узоқ муддатли

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамиятининг устав фонди тўғрисида маълумот:

а) устав фондининг миқдори: **154 541 200 сўм.**

б) бухгалтерия баланси бўйича устав фондининг миқдори: **140893000 сўм.**

в) устав фондининг тўланган миқдори: **140 893 000 сўм.**

Қимматли қоғозлар номиналига нисбатан фоиз ҳисобида ўтган йиллар якунига кўра тўланган дивидендлар тўғрисида:

Кўрсаткичлар	2006 йил	2007 йил	2008 йил
Оддий акциялар бўйича (фоиз)	-	-	100
Бир дона акциянинг даромадлилиги (сўм)	-	-	1206,59

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти томонидан аввалги чиқарилган қимматли қоғозлар тўғрисида, ҳар бир эмиссия чиқарув бўйича маълумотлар:

Биринчи Эмиссия

а) Қимматли қоғозларни чиқариш тўғрисида қарор: Давлат мулкани бошқариш ва тадбиркорликни куллаб-қувватлаш кўмитасининг 1995 йил 7 декабрдаги 314 к-ПО – сонли буйруғи.

б) чиқарилувнинг руйхатга олинган санаси ва идентификация рақами:

Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш, назорат қилиш маркази томонидан 17 январ 1996 йилда /0269, RU101/0269T1 рақами билан руйхатга олинган.

в) жойлаштиришни бошлаш санаси: 17.01.1996 йилдан.

г) жойлаштиришни тугатиш санаси: 17.01.1997 йилгача.

д) бир дона акциянинг номинал киймати, сум 200 сўм.

е) номинал киймати бўйича чиқарилув ҳажми, сум 27 270 600 сум.

ж) чиқарилган акцияларнинг умумий сони, дона 136 353 дона

з) чиқарилаётган акцияларнинг турлари ва турлари бўйича сони:

и) чиқарилув шакли: 100 фоиз 136353 дона 27 270 600 сўмлик акциялар нақдсиз шаклда муомалага чиқарилган.

Иккинчи Эмиссия

а) Қимматли акция қоғозларини чиқариш тўғрисида қарор: Жамият акциядорларининг 2003 йил 6 декабрдаги навбатдан ташқари умумий йиғилиш қарори.

б) чиқарилувнинг руйхатга олинган санаси ва рақами:

Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш, назорат қилиш Маркази Наманган вилоят бошқармаси томонидан 20 январ 2004 йилда /0269-2, RU102/0269T9 рақам билан руйхатга олинган.

в) жойлаштиришни бошлаш санаси: 20.01.2004 йил.

г) жойлаштиришни тугатиш санаси: 20.01.2005 йил.

д) бир дона акциянинг номинал киймати, сум 200 сўм.

е) номинал киймати буйича чиқарилув хажми, сум 27 270 600 сум.

ж) чиқарилган акцияларнинг умумий сони, дона 136 353 дона

з) чиқарилаётган акцияларнинг турлари ва турлари буйича сони:

- эгаси ёзилган оддий нақдсиз акциялар: 136 353 дона;

- эгаси ёзилган имтиёзли акциялар: Мавжуд эмас;

и) чиқарилув шакли: 100 фоиз 136353 дона 27270600 сумлик нақдсиз шаклда муомалага чиқарилган.

Учинчи Эмиссия

а) Қимматли акция қоғозларини чиқариш тўғрисида қарор: Жамият акциядорларининг 2008 йил 28 мартдаги навбатдан ташқари умумий йиғилиш қарори.

б) чиқарилувнинг руйхатга олинган санаси ва рақами:

Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш, назорат қилиш Маркази Наманган вилоят бошқармаси томонидан 20 август 2008 йилда /0269-3, RU103/0269T7 рақам билан руйхатга олинган.

в) жойлаштиришни бошлаш санаси: 20.09.2008 йил.

г) жойлаштиришни тугатиш санаси: 20.11.2008 йил.

д) бир дона акциянинг номинал киймати, сум 200 сўм.

- е) номинал қиймати буйича чиқарилув ҳажми, сум 100 000 000 сум.
- ж) чиқарилган акцияларнинг умумий сони, дона 500 000 дона
- з) чиқарилаётган акцияларнинг турлари ва турлари буйича сони:
- эгаси ёзилган оддий нақдсиз акциялар: 500 000 дона;
 - эгаси ёзилган имтиёзли акциялар: Мавжуд эмас;
- и) чиқарилув шакли: 100 фоиз 500 000 дона 100 000 000 сумлик нақдсиз шаклда муомалага чиқарилган.

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти томнидан 2009 йилда корхона акцияларнинг тўртинчи эмиссиясини муомалага киритиш режалаштирилган:

Тўртинчи Эмиссия шартлари:

- а) акция чиқарилувининг тури ва шакли: оддий, эгаси ёзилган, нақдсиз шаклда.
- б) чиқариладиган акциялар сони: 4 250 000 дона.
- в) чиқариладиган бир акциянинг номинал қиймати: 200 сўм.
- г) чиқарилувнинг умумий қиймати (номинал қийматида): 850000000 сўм.
- е) ҳар бир чиқариладиган акция томонидан бериладиган ҳуқуқлар:
- акциядорлар реестрига киритилиш;
 - акциядорлар реестридан ўзлари ҳақида қимматли қоғоз ҳисобланмайдиган кўчирмалар олиш;
 - жамият фойдасининг бир қисмини дивидендлар сифатида олиш;
 - жамият тугатилган тарзда ўзларига тегишли улушга мувофиқ мол мулкнинг бир қисмини олиш;
 - жамиятни бошқаришда иштирок этиш;
 - жамият низомига мувофиқ эмитентнинг молия-хўжалик фаолияти натижалари тугрисида тулик ва тугри ахборот олиш;
 - олган дивидендларни эркин тасарруф этиш;
 - ваколатли давлат бошқарув органларида ва судда ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
 - эмитентнинг уқувсиз, гаразли хатти-ҳаракатлари туфайли кўрган зарарларини тўлашни талаб қилиш;

- кимматли қоғозлар сотиб олиш вақтида зарар кўриш ва /ёки/ фойданинг бир қисмини йўқотиш эҳтимоли билан боғлиқ таваккалчиликни суғурталаш;
- жамият оддий акцияларининг эгалари бўлмиш акциядорлар умумий йиғилишда мазкур йиғилиш ваколатига кирган масалалар бўйича овоз бериш ҳуқуқи билан қатнашиш;
- амалдаги қонунларга кўра бошқа ҳуқуқларга эгалар.

ж) акцияларнинг жойлаштириш усули – Муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ёпик тарзда сотилади. Мазкур муддатда сотилмаган акциялар «Кузатув кенгаши» қарори билан сотиш тўхтиб музлатилади. Сотилмай қолган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик акциядорларни умумий йиғилишида кўриб чиқилади.

з) акциялар жойлаштиришнинг тартиби ва муддатлари – Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш Наманган вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтказилгандан сўнг 12 ой мобайнида;

и) акциялар жойлаштиришнинг тахминий баҳоси – Муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг, 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ҳар бир нақдсиз оддий акцияларни номинал қиймати 200 сўмдан жамият акциядорларига ёпик тарзда сотилади.

Мазкур муддатда сотилмай қолган акциялар «Кузатув кенгаши» қарори билан сотиш тухтатилади.

Сотилмай қолган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик чораси акциядорларни умумий йиғилишида куриб чиқилади.

к) акциялар туловлари тартиби ва шартлари, шу жумладан ҳисоб-китоблар шакли, акция туловлари учун ўтказиладиган маблағларнинг банк ҳисоб

ракамлари – Жамият акциялари эркин савдо орқали сотилади. Акциялар учун тулов фақат миллий валюта асосида амалга оширилади. Жамият ҳисоб рақами Х/Р 20208000200361184001, МФО: 00222, ТИФ Миллий банки Наманган бўлими.

л) акциялар чиқарилуви тугрисида қарор қабул қилган эмитентнинг органи ва қарор қабул қилинган сана – Жамият акциядорларининг 2009 йил 28 мартдаги умумий йиғилиши қарори;

2009 йил 10 апрелдаги «Кузатув кенгаши» қарори;

м) Муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг, 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ҳар бир нақдсиз оддий акцияларни номинал қиймати 200 сўмдан жамият акциядорларига ёпиқ тарзда сотилади. Мазкур муддатда сотилмай қолган акциялар «Кузатув кенгаши» қарори билан сотиш тухтатилади. Сотилмай қолган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик чораси акциядорларни умумий йиғилишида кўриб чиқилади.

“Меҳмаш” очиқ турдаги акциядорлик жамиятининг акциясига эгалик ҳуқуқларини ҳисобга олиш ва сақлаш тартиби:

Акциялар эгаларини реестрини юритишни амалга оширувчи реестр ушловчининг тулик фирма номи, ташкилий-ҳуқуқий шаклини қўшган ҳолда, манзили, почта адреси, телефони, агарда нақдсиз акциялар чиқарилган тақдирда шунингдек уларга ҳуқуқ ҳисобини олиб боровчи депозитарийнинг ҳам, ҳамда тегишли фаолиятни амалга ошириш учун рўхсат берувчи лицензия тугрисида маълумотлар (рақами, бериш санаси, лицензия берган орган, амал қилиш муддати). Жамият акциядорлари реестри Республика Марказий депозитарияси томонидан юритилади.

“Меҳмаш” очиқ турдаги акциядорлик жамияти акцияларига эгалик ҳуқуқи олди-сотди, мерос, ворислик ва қонунда белгиланган бошқа усулларда ўтказилади ҳамда унинг ҳисоби Депозитарий “Наманган ВАҚТ” МЧЖ да олиб борилади.

Акциялар чиқарилуви анкетаси асли ва нусхалари билан танишиш тартиби ва жойи тўғрисида маълумот: «Мехмаш» ОАЖ, жамият манзили Наманган шаҳар Оромгох кучаси-27. Тел. 8(369) 222-06-02, 222-06-04, 222-06-07 факс 8(369) 222-06-10

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти акцияларини чиқарилуви эмиссия рисоласининг тўлиқ матни «БИРЖА» Республика иқтисодий газетаси орқали амалга оширилади.

Газета таҳририяти манзили: Тошкент ш., Матбуотчилар кўчаси., Тел 8 (371) 239-22-06, факс: 8 (371) 239-83-79;

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти томонидан муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг, 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ҳар бир нақдсиз оддий акцияларни номинал қиймати 200 сумдан жамият акциядорларига ёпиқ тарзда сотилади ва Депозитарий “Наманган вақт” МЧЖда рўйхатдан ўтказилади.

Сотилмай қолган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик акциядорларни умумий йигилишида қуриб чиқади.

“Наманган ВАКТ” МЧЖ депозитарийси: лицензия рақами №801 Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш Маркази томонидан 24.02.2005 йилда берилган. Манзили: Наманган шаҳри, Навоий кучаси, 9 уй

“Мехмаш” очик турдаги акциядорлик жамияти томонидан муомалага чиқарилган 4250.000 дона акцияларни сотишдан тушган маблағ жамият Устав фондини тўлдиришга йўналтирилади, шунингдек ишлаб чиқаришни янги техника дастгоҳлари билан модернизациялаштиришга сарфланади.

3.2. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозишароитида

акционерлик корхоналари капиталдан самарали фойдаланиш орқали ишлаб чиқариш ҳамда корхонанинг ривожлантириш истиқболлари

Мамлакатимизда барқарор ва самарали иқтисодиётни шакллантириш борасида амалга ошириб келинаётган ислохотлар бугунги кунда ўзининг натижаларини намойён этмоқда. Жумладан, қисқа вақт ичида иқтисодиётда чуқур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, аҳоли даромадларининг ўсишини таъминлаш, самарали ташқи савдо ҳамда инвестиция жараёнларини кучайтириш, қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини барқарор ривожлантириш, банк-молия тизими фаолиятини мустаҳкамлашда аҳамиятли ютуқлар қўлга киритилди.

Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий майдондаги нуфузи ва мавқеи сезиларли даражада ва мунтазам ошиб бормоқда. Бунда мамлакатимиз раҳбари Илом Каримов томонидан ижтимоий-иқтисодий ривожланиш стратегиясининг пухта ишлаб чиқилганлиги, иқтисодий ислохотлар мақсади ва вазифалари, амалга ошириш йўлларининг аниқ ва тўғри кўрсатиб берилганлиги бош мақсад йўлидаги ютуқ ва марраларнинг салмоқли бўлишига имкон яратди.

Ҳозирги даврда дунё мамлакатлари ижтимоий-иқтисодий тараққиёти ўзининг маъно-мазмуни жиҳатидан олдинги босқичлардан кескин фарқ қилади. Бунда энг асосий ва муҳим жиҳат – миллий иқтисодиётларнинг тобора интеграциялашуви ва глобаллашувининг кучайиб боришидир. Айни пайтда бу жараёнлар халқаро майдондаги рақобатнинг ҳам кескинлашувига, ҳар бир мамлакатнинг халқаро меҳнат тақсимоотидаги ўз мавқеини мустаҳкамлаш учун курашининг кучайишига ҳам таъсир кўрсатади.

Бироқ, ўз ўрнида таъкидлаш лозимки, жаҳон иқтисодиётига интеграциялашув ва глобаллашувнинг ижобий томонлари билан бир қаторда маълум зиддиятли жиҳатлари ҳам мавжуд. Жумладан, турли мамлакатлардаги иқтисодий ривожланишнинг бир текисда бормаслиги, дунё мамлакатлари ўртасида ижтимоий-иқтисодий ривожланиш жиҳатидан тафовутнинг, экологик таҳдидларнинг кучайиб бориши, турли

мамлакатларда аҳоли сони ўзгаришининг кескин фарқланиши каби ҳолатлар жаҳон ҳўжалигининг яхлит тизим сифатида барқарор ривожланишига тўсқинлик қилади. Шунингдек, мазкур жараёнларининг яна бир хусусиятли жиҳати – жаҳоннинг бир мамлакатада рўй бераётган ижтимоий-иқтисодий ларзаларнинг муқаррар равишда бошқа мамлакатларга ҳам ўз таъсирини ўтказиши ҳисобланади. Жаҳон ҳамжамияти бугунги кунда бошидан кечираётган молиявий инқироз ҳам айнан шу маънода глобаллашув жараёнларининг салбий оқибати сифатида намоён бўлади.

Шунга кўра, биз мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг жорий ва истиқболдаги чора-тадбирларини белгилашда жаҳон молиявий инқирози оқибатларининг таъсирини ҳар томонлама ҳисобга олишимиз, иқтисодий ривожланиш дастурларини ушбу жараёнлар таъсири нуқтаи-назаридан шакллантиришимиз ва уларни изчил амалга оширишимиз тақозо этилади. Бу борадаги чора-тадбирлар Президентимиз И.Каримовнинг «Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» номли асарларида кенг ва батафсил баён қилиб берилган. Асарда жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг мазмун-моҳияти, намоён бўлиш шакллари, келиб чиқиш сабаблари, унинг Ўзбекистон иқтисодиётига таъсири, мазкур инқироз оқибатларини олдини олиш ва юмшатишга асос бўлган омиллар баён қилиб берилган. Шунингдек, мамлакатимиз меҳнаткашлари учун ғоят мураккаб ва оғир бўлишига қарамай 2008 йилда эришилган ижобий натижа ва ютуқлар баҳоланиб, республикаimizдаги иқтисодий салоҳиятдан янада кенгрок фойдаланиш имкониятлари кўрсатиб берилган. Асарда Ўзбекистон учун инқирозни бартараф этиш ва жаҳон бозорида янги марраларга чиқишнинг ишончли йўли сифатида 2009 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг қуйидаги энг муҳим устувор йўналишлари белгилаб берилган:

- 1) мамлакатимизда қабул қилинган 2009-2012 йилларда жаҳон иқтисодий инқирози оқибатларининг олдини олиш ва бартараф қилиш бўйича инқирозга қарши дастурни амалга ошириш, шу асосда иқтисодий

ўсишнинг узоқ муддатли барқарор суръатларини ва иқтисодиётнинг мувозанатли ривожланишини таъминлаш;

2) таркибий ўзгартиришларни давом эттириш ва иқтисодиётни диверсификациялаш, буни биринчи навбатда, халқаро сифат стандартларига жавоб берадиган, ички ва ташқи бозорларда талаб юқори бўлган рақобатбардошли маҳсулотлар ишлаб чиқаришга йўналтирилган иқтисодиётнинг энг муҳим тармоқларини модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш йўли билан амалга ошириш;

3) қишлоқ турмуши сифатини ва қиёфасини тубдан яхшилашга, қишлоқ жойларда ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини жадал ривожлантиришга, мулкдорнинг, тадбиркорлик ва кичик бизнеснинг мақоми, ўрни ва аҳамиятини тубдан қайта кўриб чиқишга, фермер хўжалигини ривожлантиришни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга йўналтирилган узоқ муддатли, ўзаро чуқур боғланган чора-тадбирлар кенг комплексини амалга ошириш;

4) аҳоли бандлигини таъминлаш, унинг турмуш сифатини оширишнинг энг муҳим омили сифатида хизматлар кўрсатиш соҳаси ва кичик бизнесни жадал ривожлантириш;

5) мамлакатни модернизация қилиш ва аҳоли бандлигини оширишнинг энг муҳим омили сифатида ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани янада ривожлантириш;

6) банклар ишини янада такомиллаштириш, аҳоли ва хўжалик юритувчи субъектларнинг бўш маблағларини тижорат банкларидаги депозитларга жалб қилишни рағбатлантириш.

Президентимизнинг ушбу асарларида белгилаб берилган Ўзбекистон иқтисодиётини барқарор ва мутаносиб ривожлантириш, жаҳон бозорларида мустаҳкам ўрин эгаллаш, шулар асосида изчил иқтисодий ўсишни таъминлаш, халқимизнинг ҳаёт даражаси ва фаровонлигини янада ошириш борасидаги вазифаларни тўлиқ ва самарали амалга ошириш энг аввало жамиятимиз аъзолари томонидан уларнинг мазмун-моҳиятини теран ва чуқур англаб етилишини тақозо этади.

Президентимиз ўз асарларида 2009 йилга мўлжалланган иқтисодий дастуримизнинг энг устувор вазифаларини белгилаб олишда жаҳон иқтисодий инқирозининг таъсири ва оқибатларини етарлича тўлиқ ҳисобга олиш қанчалик муҳим экани ҳақида тўхталиб ўтдилар. Дунёнинг нуфузли экспертлари томонидан билдирилаётган фикрларга кўра, бу инқироз 2009 йилда ва 2010 йилда ҳам давом этиши ва эҳтимол янада чуқурлашиши кутилмоқда.

Мазкур жараённинг мамлакатимиз иқтисодиётининг барқарорлиги ҳамда аҳоли фаровонлигига таъсирини ҳар томонлама ва жиддий баҳолаган ҳолда Президентимиз **«мамлакатимизда жаҳон иқтисодий инқирозининг салбий оқибатларини бартараф этиш бўйича 2009-2012 йилларга мўлжаллаб қабул қилинган Инқирозга қарши чоралар дастури Ўзбекистонни 2009 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг устувор йўналиши бўлиб қолади»¹**, деб белгилаб бердилар.

Шунингдек, Президентимиз иқтисодиётнинг мафкурадан холи бўлиши, иқтисодиётнинг сиёсатдан устунлигида ўз ифодасини топган прагматик иқтисодий сиёсат, давлатнинг бош ислохотчи вазифасини ўз зиммасига олиши, қонун устуворлигини таъминлаш, кучли ижтимоий сиёсат олиб бориш, ислохотларни босқичма-босқич ва вазминлик билан амалга ошириш каби тамойиллар айниқса дунёда авж олиб бораётган молиявий ва иқтисодий инқироз шароитида ўзининг долзарблиги ва ҳаётийлигини яна бир бор кўрсатаётганлигини таъкидлаб ўтдилар. **“Биз истиқлолнинг дастлабки йилларида қабул қилган, машҳур беш тамойилга асосланган ижтимоий йўналтирилган эркин бозор иқтисодиётига ўтиш модели йилдан-йилга илгарилаб борганимиз сари ўзини амалда оқлаб, нақадар**

¹ Мамлакатимизни модернизация қилиш ва янгилашни изчил давом эттириш – давр талаби. Президент Ислон Каримовнинг 2008 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2009 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2009 йил 14 февраль.

тўғри ва пухта эканини исботламоқда, деб айтиш учун бугун барча асосларимиз бор”.²

Бугунги кунда мамлакатимизни, аввало, иқтисодиётимизни ислоҳ этиш, эркинлаштириш ва модернизация қилиш, унинг таркибий тузилишини диверсификация қилиш борасида амалга оширилаётган, ҳар томонлама асосли ва чуқур ўйланган сиёсат бизни инқирозлар ва бошқа таҳдидларнинг салбий таъсиридан ҳимоя қиладиган кучли тўсиқ, айтиш мумкинки, мустаҳкам ва ишончли ҳимоя воситасини яратди.

Ўзбекистонда ҳам молиявий инқирознинг олдини олиш борасида иқтисодиётимиздаги реал аҳвол ва шароитларни ҳисобга олиб, 2008 йилнинг иккинчи ярмидаёқ Инқирозга қарши чоралар дастурини ишлаб чиқишга киришилган эди. Ҳозирги кунда жаҳон иқтисодий инқироzi оқибатларининг олдини олиш ва уларни бартараф этиш бўйича Инқирозга қарши чоралар дастури тасдиқланиб, тармоқлар ва ҳудудлар бўйича аниқ ижрочиларга етказилди. Дастур ижросини қатъий назорат қилишни таъминлаш мақсадида ҳукумат комиссияси ва жойларда ҳудудий гуруҳлар ташкил этилди.

Молиявий инқироз шароитида иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш борасидаги ишлар кейинги пайтда қабул қилинган бир қатор муҳим фармон ва қарорлар орқали ҳам намоён бўлади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг иқтисодий ночор корхоналарни молиявий соғломлаштириш, модернизациялаш, техник ва технологик жиҳатдан янгилаш жараёнига тижорат банкларининг маблағларини кенгроқ жалб қилишни йўлга қўйишга қаратилган «Иқтисодиёт реал сектори корхоналарининг молиявий барқарорлигини янада ошириш чоратадбирлари тўғрисида»ги (2008 йил 18 ноябрь), жаҳон молия-иқтисодий инқирозининг салбий оқибатларини бартараф этиш, иқтисодиёт реал сектори базавий тармоқларининг иқтисодий ўсиши барқарор суръатлари ва

² И.Каримов «Жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi, ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» Т.Ўзбекистон, 2009йил 8 б

макроиқтисодий мутаносиблиги ҳамда барқарор ишлашини таъминлаш, ишчи кучи бандлигига кўмаклашиш, экспорт қилувчилар, саноатнинг етакчи тармоқлари корхоналарини ҳамда кичик бизнесни аниқ манзилли қўллаб-қувватлашга қаратилган «Иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини қўллаб-қувватлаш, уларни барқарор ишлашини таъминлаш ва экспорт салоҳиятини ошириш чора-тадбирлари дастури тўғрисида»ги (2008 йил 28 ноябрь) Фармонлари шулар жумласидандир. Хусусан кейинги Фармонда қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш белгилаб берилган:

- маҳаллий ишлаб чиқарувчи корхоналарнинг барча ресурслардан самарали фойдаланиши ҳисобига маҳсулот таннархини 20 фоиздан кам бўлмаган миқдорда пасайтириш орқали уларнинг рақобатбардошлигини таъминлаш;

- давлат бюджетидан 491 млрд. сўмдан ортиқ маблағлар тижорат банклари устав жамғармаларини ва кредит ресурсларини кўпайтиришга йўналтириш орқали банklar томонидан экспорт қилувчи корхоналарга, айланма маблағларини тўлдириш учун имтиёзли кредитлар ажратиш;

- 2009 йилда энергия ресурслари нархларининг ўсиш даражасини 6-8 фоиздан оширмаслик;

- иқтисодиётда инфратузилмани тубдан яхшилаш ва янги иш ўринларини яратиш мақсадида «Ўзбек миллий автомагистралли» лойиҳасини, яъни 4 қаторли халқаро автомобиль йўли қурилишини амалга ошириш;

- кичик бизнес ва тадбиркорликни, айнан янги ташкил қилинаётган кичик корхоналарни имтиёзли кредит ресурслари орқали қўллаб-қувватлаш;

- маҳаллийлаштириш дастурига асосан тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш миқдорини 3,1 баробарга ва шу борадаги лойиҳалар сонини 3,5 баробарга ошириш ва ҳоказо.

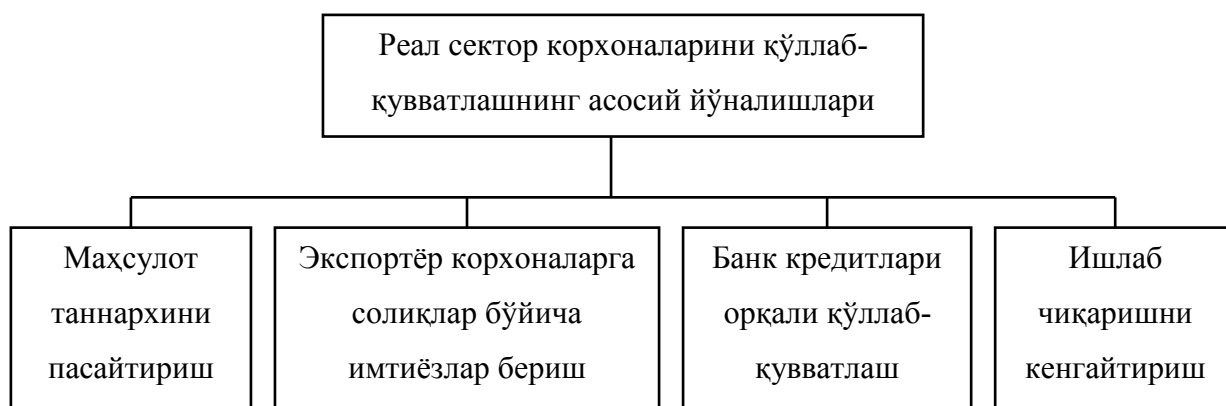
Ўз моҳиятига кўра ушбу чора-тадбирлар Инқирозга қарши чоралар дастурининг мазмунини ҳам ифода этиб, уларнинг изчил ва тўлиқ амалга оширилиши жаҳон молиявий инқирози оқибатларининг мамлакатимиз

иқтисодиётига таъсирини пасайтиради ва барқарор ривожланиш учун қулай шарт-шароит ва имкониятларни яратади.

Президентимиз ўз асарларида Инқирозга қарши чоралар дастурининг конкрет бўлимлари – белгиланган комплекс чора-тадбирлар ҳақида тўхталиб ўтиб, мазкур чора-тадбирлар орқали ҳал этилиши лозим бўлган асосий вазифаларни белгилаб бердилар.

Биринчидан – корхоналарни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашни янада жадаллаштириш, замонавий, мослашувчан технологияларни кенг жорий этиш. Бу вазифа авваламбор иқтисодиётнинг асосий тармоқлари, экспортга йўналтирилган ва маҳаллийлаштириладиган ишлаб чиқариш қувватларига тегишлидир. Шунга кўра, ушбу тармоқлардаги корхоналарни бир қатор асосий йўналишлар бўйича қўллаб-қувватлашни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир (3.2.1-расм).

3.2.1-расм. Иқтисодиёт реал сектори корхоналарини қўллаб-қувватлашнинг асосий йўналишлари

Маълумки, мамлакатимиз етакчи тармоқларида ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, халқаро сифат стандартларига ўтиш бўйича турли муддатларга мўлжалланган дастурлар ишлаб чиқилган ва изчил равишда амалга ошириб келинмоқда

Бу ўринда мазкур тармоқ дастурларини амалга оширишни тезлаштириш вазифаси қўйилмоқда. Ўз навбатида, бу мамлакатимизнинг ҳам ташқи, ҳам ички бозорда барқарор мавқега эга бўлишини таъминлаш имконини беради.

Иккинчидан – жорий конъюнктура кескин ёмонлашиб бораётган ҳозирги шароитда экспортга маҳсулот чиқарадиган корхоналарнинг ташқи бозорларда рақобатдош бўлишини қўллаб-қувватлаш бўйича конкрет чоратadbирларни амалга ошириш ва экспортни рағбатлантириш учун қўшимча омиллар яратиш, хусусан:

- айланма маблағларини тўлдириш учун корхоналарга Марказий банк қайта молиялаш ставкасининг 70 фоизидан ортиқ бўлмаган ставкаларда 12 ойгача бўлган муддатга имтиёзли кредитлар бериш;

- тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришга ихтисослашган, хорижий инвестиция иштирокида ташкил этилган корхоналарни бюджетга барча турдаги солиқ ва тўловлардан – қўшимча қиймат солиғи бундан мустасно – озод қилиш муддатини 2012 йилгача узайтириш;

- банклар кредитлари бўйича тўлов муддати ўтган ва жорий қарзлар миқдорини қайта кўриб чиқиш, бюджетга тўланадиган тўловларнинг пенясидан кечиш ва бошқа муҳим имтиёз ва преференциялар бериш (3.2.2-расм).

2.2.2 - расм

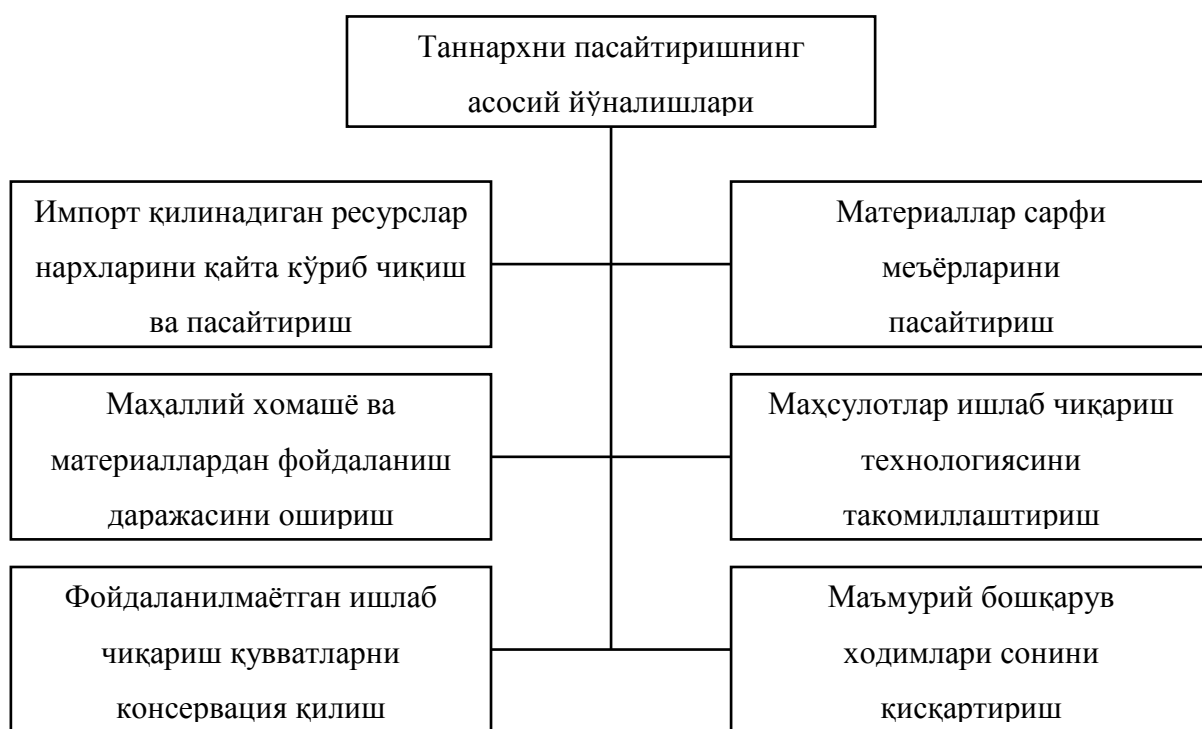

Учинчидан – қатъий тежамкорлик тизимини жорий этиш, ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархини камайтиришни рағбатлантириш ҳисобидан корхоналарнинг рақобатдошлигини ошириш.

Шу мақсадда яқинда хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодиётимиздаги етакчи тармоқ ва соҳаларда маҳсулот таннархини камида 20 фоиз туширишга қаратилган чора-тадбирларни амалга ошириш борасидаги таклифлари маъқулланганини қайд этиш лозим.

Бунинг учун ҳар бир хўжалик юритувчи субъект ўз фаолият йўналиши бўйича таннархни пасайтириш омиллари тўғрисида кенг ва чуқур тасаввурга эга бўлиши лозим. Умумий ҳолда, мамлакатимиз корхоналарида таннархни пасайтиришнинг асосий йўналишлари сифатида қуйидагиларга алоҳида эътибор қаратиш мақсадга мувофиқдир (3.2.3-расм).

2.2.3 - расм. Таннархни пасайтиришнинг асосий йўналишлари

Маҳсулот таннархини пасайтиришга қаратилган чора-тадбирларни амалга ошириш юзасидан бир неча йирик ишлаб чиқариш корхоналарида амалий тажрибалар ўтказиб кўрилди. Жумладан, “Мехмаш” ОАЖ томонидан ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлари таннархини 20% га камайтириш бўйича 2009

йил февраль-март ойларида ўтказилган амалий тажриба орқали таннархни оптималлаштиришнинг қуйидаги усуллари қўлланилди:

- импорт ресурслари нархларини қайта кўриб чиқиш (-24%);
- материаллар сарфи меъёрларини қайта кўриб чиқиш (-0,06%);
- локализация даражасини кучайтириш (-1%);
- маҳсулотлар ишлаб чиқариш технологиясини ўзгартириш (-0,05%);
- фойдаланилмаётган қувватларни консервация қилиш (-2%);
- ишчилар ва ходимлар сонини оптималлаштириш (-0,3).

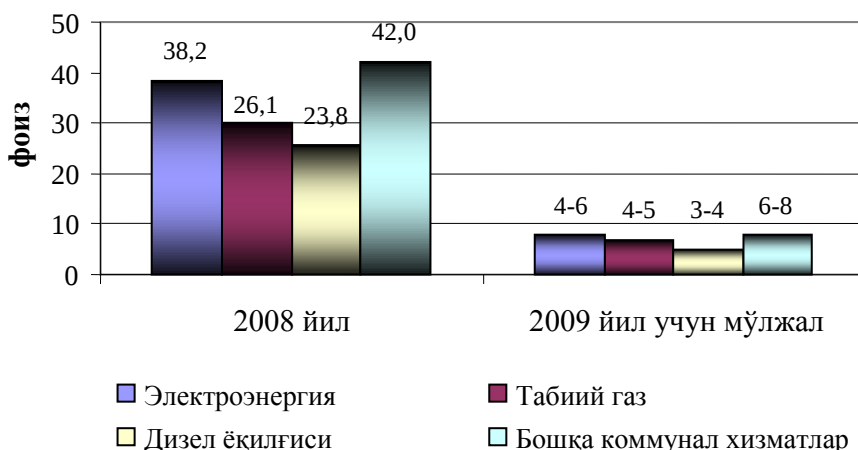
Умумий ҳолда “Мехмаш” ОАЖ маҳсулотлари таннархини оптималлаштириш орқали корхона ишлаб чиқарилаётган трихограмма, бракон ва олтин кўзларни кўпайтириш ускуналарини таннархларини 17% га, ЭНРУ дон сепиш укунаси ва конвеер роликлари таннархини 22% га пасайтириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Шунингдек, ҳозирда таннархни камайтириш бўйича белгиланган параметрларга эришиш учун раҳбар ва масъул ходимларни рағбатлантиришнинг таъсирчан механизмини ишлаб чиқиш кўзда тутилмоқда.

Шу билан бирга, корхонада инқирозга қарши чоралар дастурида 2009 йилда барча турдаги энергия манбалари ва коммунал хизматларнинг асосий турлари бўйича нархларнинг кўтарилишини чеклаш бўйича белгилаб берилган вазифларни бажариш мақсадида, яъни уларни 3-8 фоиздан оширмаслик механизми ишлаб чиқилган

Энергия ресурслари ва коммунал хизматларга нархлар (тарифлар)

динамикаси, олдинги йилга нисбатан, фоизда

Масаланинг яна бир муҳим томони - мазкур соҳалардаги нархлар даражасини тартибга солиш билан бир қаторда, уларнинг ишлаб чиқариш рентабеллигини таъминлашни ҳам эътибордан четда қолдирмаслик лозим.

Бешинчидан – жаҳон бозорида талаб пасайиб бораётган бир шароитда, ички бозорда талабни рағбатлантириш орқали маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини сақлаб қолишда ғоят муҳим аҳамиятга эга.

Маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлашда тайёр маҳсулот, бутловчи қисмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш лойиҳалари аҳамиятли ўрин тутди.

Маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш борасида ҳозирда 2009 йилга саноат кооперация негизида тайёр маҳсулот, бутловчи қисмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастури жоримй этилди. “Мехмаш” ОАЖ томонидан даструни амалда бажариш мақсадида корхна ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар нафақат Наманган вилояти, балки, республикасининг барча вилоятларига етказиб бермоқда. Айниқса, бу вазифани бажаришда ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурини кенгайтириш катта ўрин тутмоқда. Ушбу дастур доирасидаги лойиҳалар ҳажмини 3-4 баробар кўпайтириш мўлжалланмоқда (3.2.3-жадвал).

3.2.3-жадвал

2009 йилда саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулот, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш Дастури

Кўрсаткич номи	Ўлчов бирлиги	2009 йил (мўлжал)	
		Сони	Ўсиш сурати, %
Амалга ошириладиган лойиҳалар сони	бирлик	5	250
Хамкорликда ишловчи корхоналар сони	бирлик	36	222,0
Ишлаб чиқариш ҳажми			
амалдаги нархларда	млн. сўм	2128,4	168,3
солиштира нархларда	млн. сўм	1861,6	159,0
Экспорт ҳажми	минг. долл.	400,0	126,0
Маҳаллийлаштирилган маҳсулотнинг ялпи саноат ишлаб чиқаришдаги улуши	%	48,4	
Импорт ўрнини босиш самарадорлиги	минг. долл.	315,0	143,3

Юқорида кўриб чиқилган асосий вазифаларнинг изчил ва оғишмай бажарилиши пировардида корхона иқтисодиётининг янада барқарор ва юқори суръатлардаги ўсиши ҳамда жаҳон молиявий инқирозининг салбий таъсирларини камайтиришга имкон яратади.

ХУЛОСА

Мамлакатимизда барқарор ва самарали иқтисодий шакллантириш борасида амалга ошириб келинаётган ислохотлар бугунги кунда ўзининг натижаларини намойён этмоқда. Жумладан, қисқа вақт ичида иқтисодийда чуқур таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, аҳоли даромадларининг ўсишини таъминлаш, самарали ташқи савдо ҳамда инвестиция жараёнларини кучайтириш, қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини барқарор ривожлантириш, банк-молия тизими фаолиятини мустаҳкамлашда аҳамиятли ютуқлар қўлга киритилди.

Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий майдондаги нуфузи ва мавқеи сезиларли даражада ва мунтазам ошиб бормоқда. Бунда мамлакатимиз раҳбари Илом Каримов томонидан ижтимоий-иқтисодий ривожланиш стратегиясининг пухта ишлаб чиқилганлиги, иқтисодий ислохотлар мақсади ва вазифалари, амалга ошириш йўлларининг аниқ ва тўғри кўрсатиб берилганлиги бош мақсад йўлидаги ютуқ ва марраларнинг салмоқли бўлишига имкон яратди.

Ушбу битирув малакавий ишида бозор муносабатлари ҳамда ҳозирги жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида акционерлик корхоналарида капиталдан унумли фойдаланишининг асосий йўналишлари Наманган вилоятида фаолият кўрсатаётган «Мехмаш» очиқ турдаги хиссадорлик жамияти мисолида кўриб чиқилди. Амалга оширилган тадқиқод натижасида қуйидагилар аниқланди:

Наманган вилоятида фаолият кўрсатаётган «Мехмаш» очиқ турдаги хиссадорлик жамиятининг ўз капиталлари қуйидаги манбаалар ҳисобига шакллантирилган:

- Низом жамғармаси- яъни корхона қз фаолиятини бошлаган даврда унинг тасисчилари томонидан шакллантирилган ва корхонанинг бошланғич харажатлари — ишлаб чиқариш воситалари, асосий ва ёрдамчи воситаларни сотиб олиш, модернизация қилишга сарфланган маблағлар;

- Корхонанинг захира фонди – яъни корхона фаолиятини ички суғурталашмақсадида ўз капиталининг захарига олиб қўйилган қисмидан;
- Махсус молиявий жамғармасидан – яъни акционерлик корхонаси акциядорларга ҳисобланган лекин, акциядорлар олмаган дивидендларидан шаклланган жамғарма маблағларидан;
- Акционерлик корхонаси фаолиятдан олган даромаднинг тақсимланмаган фойда ҳисобига шаклланган маблағлардан;
- «Мехмаш» очик турдаги ҳиссадорлик жамияти томонидан муомилага чиқарилган оддий номи ёзилган 772 706 дона акцияларни сотишдан тушган маблағлар ва бошқа манбаалар ҳисобига шаклланган.

«Мехмаш» очик турдаги ҳиссадорлик жамиятида капиталдан унумли фойдаланишини бошқариш бу нафақат аввалдан жамғарилган капиталлар билан муомила қилиш, балки корхона ўз маблағларни кўпайтириш учун янги манбаалар қидиришини ҳам ўз ичига олади. Бундан янги капиталларни жалб этишда ҳам ички имкониятлар, ҳам ташқи инвесторлар ҳисобидан амалга оширилиши мумкин.

Акционерлик корхоналарнинг капиталларни кўпайтиришда ички имкониятлар сифатида - акцияларнинг қўшимча эмиссиясини муомилага чиқариш, шунингдек, тасисчиларнинг корхона низом жамғармасидаги пай бадалларини кўпайтириш ва бошқа манбааларга таяниш мумкин. Бу борада «Мехмаш» очик турдаги ҳиссадорлик жамияти томонидан 4250000 дона эгаси ёзилган оддий нақдсиз акцияларини эмиссия қилиши режалаштирилган. Муомалага чиқарилган 4250.000 дона акцияларни сотишдан тушган маблағ жамият Устав фондини тўлдиришга йўналтирилади, шунингдек ишлаб чиқаришни янги техника дастгохлари билан модерназациялаштиришга сарфланиши эмиссия рисоласида белгиланган.

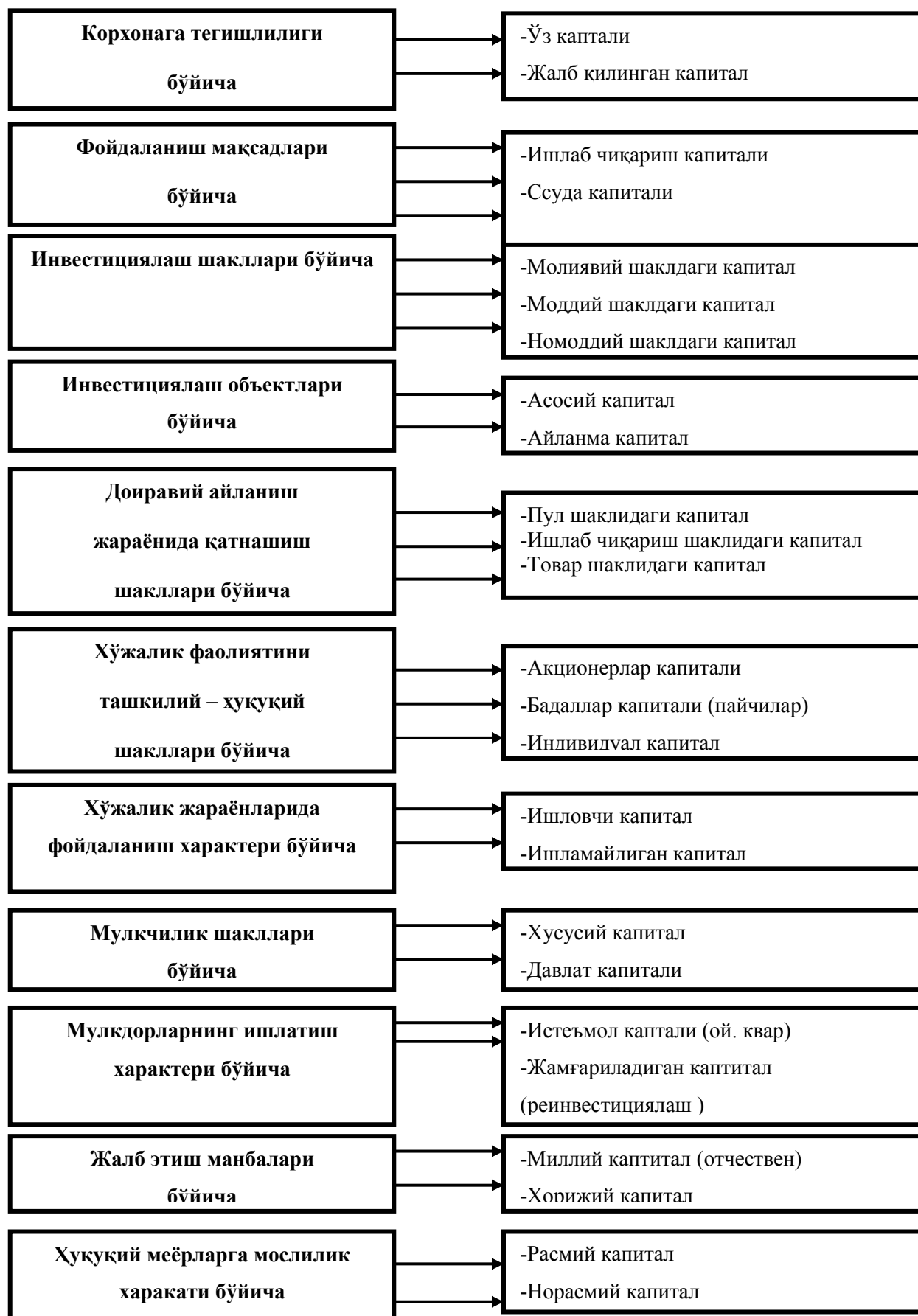
Хулоса ўрнида «Мехмаш» очик турдаги ҳиссадорлик жамияти томонидан акционерлик капиталдан фойдаланишни самарадорлигини оширишни ташкил этиш мақсадида қуйидаги тавсиядар ишлаб чиқилди:

- Корхонанинг асосий ишлаб чиқариш воситаларини модернизация қилиш ва ишлаб чиқаришга янги технологияларни жорий этишда лизинг хизматидан фойдаланиш;
- корхона акцияларни фонд биржаларида тендер, ким ошди савдоси асосида ҳамда тўғридан тўғри келишувлар орқали сотиш;
- корхона акцияларини тўлиқ ёки қисман бир ёки бир гуруҳ хорижий инвесторга сотиш натижасида тўлиқ ёки қисман хорижий сармоя асосида корхона ташкил этиш;
- банкрот бўлган корхоналарнинг активларини ким ошди савдосининг олдиндан белгиланган мезонлари асосида очик савдоларда сотиб олиш;
- корхонанинг кўмас мулкларини ким ошди ва конкурс асосида тўғридан тўғри сотиш;
- инвестицион лойиҳалар бўйича давлат буюртмалари бўйича очик тендер танловларида иштирок этиш.

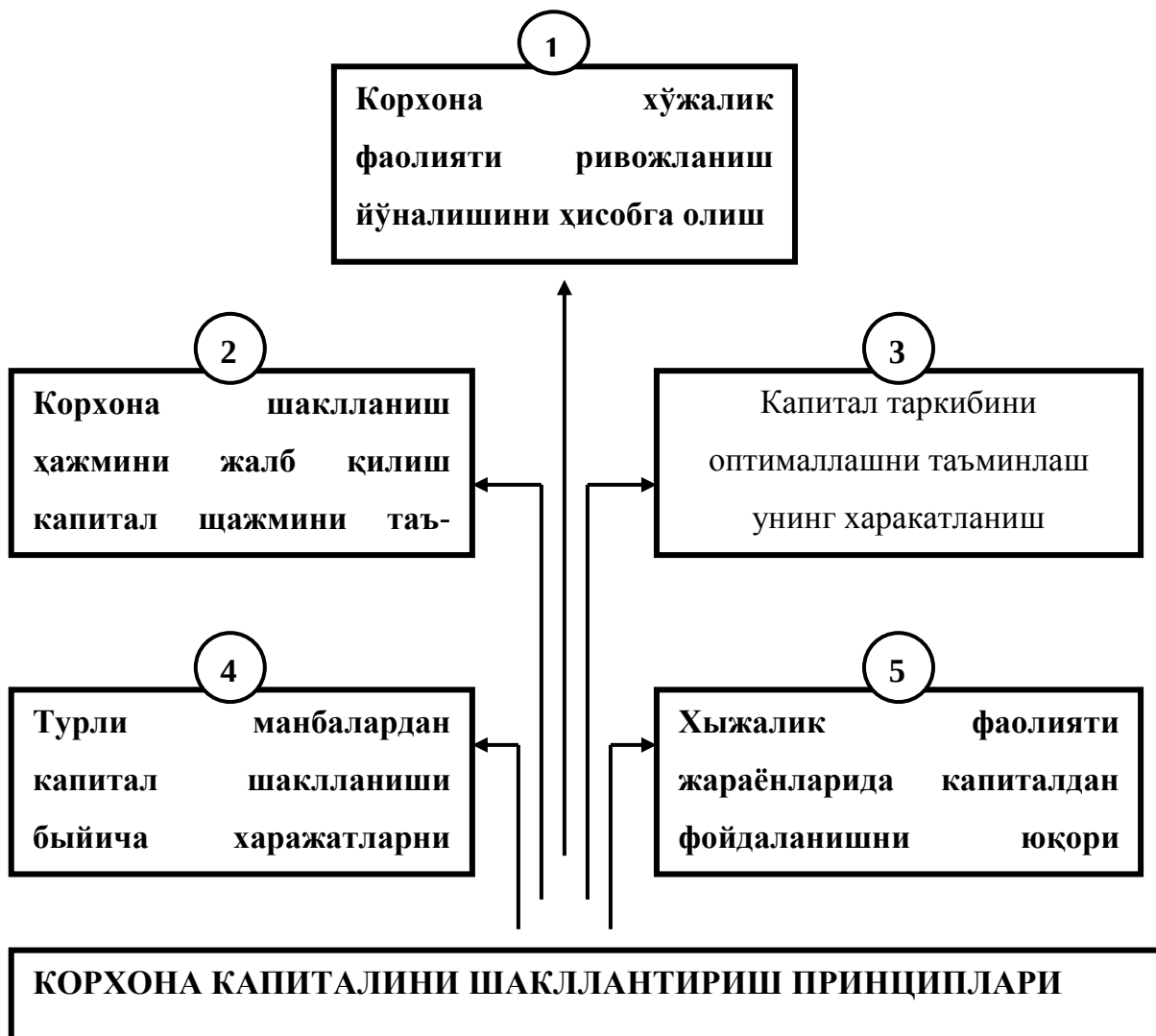
Низом жамғармасини ошириш йўли билан корхонага янги инвестициялар киритиш ҳамда корхонанинг акциялар бир қисмини хорижий инвесторларга сотиш:

- хорижий инвесторлар билан шамкорлик шартномаларини тузиш;
- корхона акцияларини хорижий сармоя иштирокида ташкил этилган инвестиция банкларида, суғурта компанияларида, инвестиция фондларида суғурталаш
- эркин иқтисодий савдо шудудларини барпо этишда бевосита иштирок этиш:

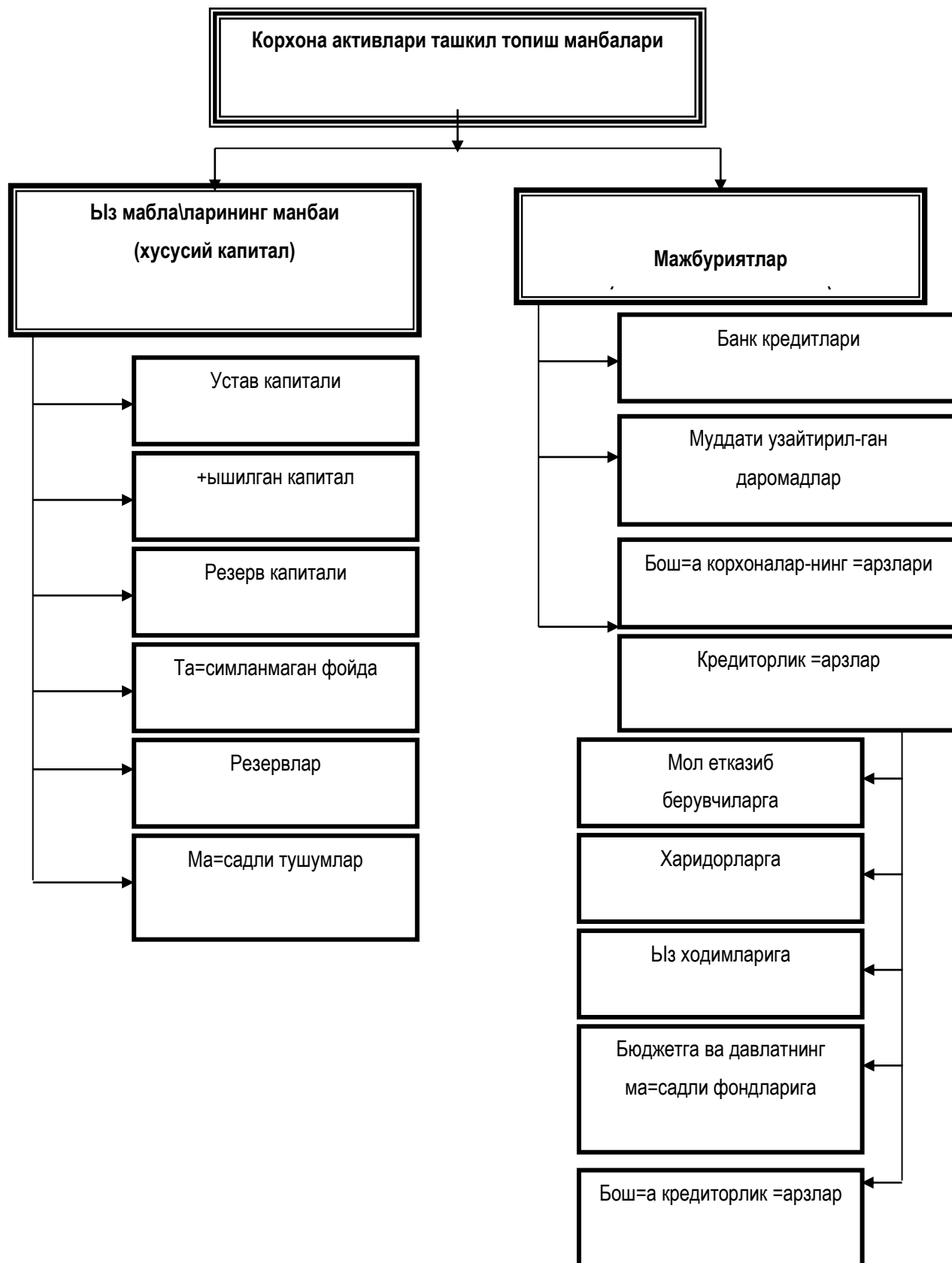
КОРХОНА КАПИТАЛЛАРИ ШАКЛЛАРИНИ ТИЗИМЛАШТИРИШ

Корхона капиталини шакллантиришнинг асосий принциплари.

Акционерлик корхоналарининг маблағларини ташкил топиш манбалари бўйича гуруҳлаштириш

«ТАСДИҚЛАНГАН» “МЕХМАШ” очик акциядорлик жамияти “Кузатув кенгаши” нинг 2009 йил 10 апрелдаги 6-сонли йигилиш қарори билан.	«РУЙХАТГА ОЛИНДИ» Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш Марказининг Наманган вилоят бошқармаси бошлиғи _____ Қ.Турғунов « ____ » _____ 2009 йил. № /0269-4
--	--

**“МЕХМАШ” ОЧИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИНИНГ
4250000 ДОНА ЭГАСИ ЁЗИЛГАН ОДДИЙ НАҚДСИЗ АКЦИЯЛАРИ
ЭМИССИЯ РИСОЛАСИ**

Идентификация раками берилди	R	U	1	0	4	F	0	2	6	9	T	
------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--

Эмитент масъул шахсларининг имзолари:

Эмитент рахбари _____ **Б.Э.Дадабаев**

Бош ҳисобчи _____ **Ш.А.Хушназаров**

Мухр

Сана. « ____ » _____ 2009 й.

Руйхатга олувчи орган ушбу акция эмиссияси рисоласидаги ахборотни тугрилиги учун жавоб бермайди ва уни руйхатга олиш факти билан жойлаштирилаётган акцияларга нисбатан уз муносабатини билдирмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Қимматли қоғозлар бозори фаолият курсатишнинг механизми тугрисида»ги Қонуннинг 30 моддасига мувофиқ инвестиция объекти, шакли ва ҳажмини танлаш инвестор узининг маъсулияти (таваккалчилиги) ҳисобланиб, тегишли равишда қимматли қоғозлар, шунингдек акцияларга жойлаштирилган хусусий инвестицияларни ҳимояси учун натижавий маъсулиятни инвесторларни (акциядорларни) узларига юклатилади.

1. ЭМИТЕНТ ТУГРИСИДАГИ АСОСИЙ МАЪЛУМОТЛАР

1. Эмитентнинг тўлиқ номи: **“Мехмаш” очиқ акциядорлик жамияти**

Қискартирилган номи: **“Мехмаш” ОАЖ.**

Тармок: **Ностандарт метал қурилмалари ва метал маҳсулотлари ишлаб чиқариш**

Юқори ташкилот: **Мавжуд эмас**

Эмитент раҳбарининг ФИИШ: **Дадабаев Баходир Эргашевич.**

Бош ҳисобчининг ФИИШ: **Хушназаров Шукуржон Абдужаббарович.**

2. Эмитентнинг ташкилий-ҳуқуқий шакли: **Очиқ акциядорлик жамияти.**

3. Манзили ва банк реквизитлари: **Х/р: 20208000200361184001, МФО: 00222**

Хизмат кўрсатувчи банкнинг номи ва унинг манзили: **ТИФ “Миллийбанк, Наманган бўлими.**

Тўлиқ почта манзили: **116035, Наманган вилояти, Наманган шаҳри, Оромгоҳ кўчаси 27-уй.**

Солиқ органининг номи ва ИНН коди: **Наманган шаҳар Давлат Солиқ Инспекцияси, ИНН: 200047118.**

4. Руйхатга олувчи органнинг номи, эмитенти давлат руйхатига олинган санаси ва рақами:

- **Наманган шаҳар ҳокимнинг 22.12.1995 йилдаги № 12/1054-сонли қарори билан давлат руйхатига олинган;**
- **Наманган шаҳар ҳокимлиги ҳузуридаги тадбиркорлик субъектларини руйхатдан ўтказиш инспекцияси томонидан 08.01.2004 йилда № 00065-сон билан қайта давлат руйхатига олинган;**
- **Наманган шаҳар ҳокимлиги ҳузуридаги тадбиркорлик субъектларини руйхатдан ўтказиш инспекцияси томонидан _____.2009 йилда № _____-сон билан қайта давлат руйхатига олинган;**

5. Фаолиятнинг асосий турлари:

- Халқ истеъмол молларини ишлаб чиқариш;
- Махсус ускуналарни конструкторлик ва технологик ишларни бажариш;
- Автомобил транспортларига ёнилғи қўйиш, мой алмаштириш ҳамда автомобилларни ювиш шаҳобчаларини ташкил этиш ва чакана савдосини амалга ошириш;
- Нефть ва нефть маҳсулотларини улгуржи сотиш;
- Газда юридик автомобил транспортларига хизмат кўрсатадиган “Автомобилларга газ қўйиш шаҳобчалари”ни ташкил этиш ва чакана савдосини амалга ошириш;
- Чет эл, МДХ давлатлари ва Республикада ишлаб чиқарилган дори-дармонлар улгуржи ва чакана савдосини ташкил этиш, дори-дармон воситалари ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ва сотиш;
- Тиббиёт техника буюмларини улгуржи ва чакана савдосини ташкил этиш;
- Улгуржи ва чакана савдо фаолияти билан шуғулланиш;
- Савдо-харид, тижорат ва воситачилик ишларни бажариш;
- Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш;
- Ишлаб чиқаришни ташкил этиш;
- Қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқариш, олиб келиш ва сотиш;
- Умумий овқатланиш шаҳобчаларини ташкил қилиш, музқаймоқ ва салкин ичимликларни ишлаб чиқариш ва сотиш, нон ва нон маҳсулотларини, кондитер маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва сотиш;
- Умумий қурилиш, қурилиш таъмирлаш, сантехника, электр-монтаж ишларини амалга ошириш;
- Автотранспорт ёрдамида аҳоли ва ташкилотларга юк, йўловчи ташиш хизматларини кўрсатиш, автомобилларга техник хизмат кўрсатиш, эҳтиёт қисмларини олиб келиш ва сотиш;

- Компьютерда дастурлар тузиш, турли хизматлар кўрсатиш, нусха кўчириш ва кўпайтириш, оргтехникаларни олиб келиш ва сотиш, созлаш таъмирлаш ҳамда ўрнатиш хизматларини кўрсатиш;
- Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш, қайта ишлаш, сақлаш ва сотиш;
- Чорвачилик фаолияти билан шуғулланиш, уларнинг маҳсулотини етиштириш, қайта ишлаш ва сотиш;
- Экспорт-импорт операцияларини амалга ошириш;

6. Умумий акция овозининг 5 ва ундан кўпроқ фоизига эга бўлган эмитентнинг барча иштирокчилари руйхати:

Юридик шахслар-иштирокчилар тўлиқ номи ёки жисмоний шахслар-иштирокчиларнинг ф.и.ш.	Юридик шахслар-иштирокчилар манзили ёки жисмоний шахслар- иштирокчиларнинг паспорт маълумотлари	Иштирокчининг устав фондидаги улуши	
		Сони (дона)	Фоизи (%)
Исаев Олим Ботирович	СН 1017764 06.09.1999 йил Наманган шаҳар ИИБ	474228	67,3
Эгамбердиев Илёсбек Абдулходиевич	СН 0649111 06.03.1998 йил Янгиқургон туман ИИБ	193176	25

7. Эмитентнинг ижро ва бошқарув органи барча аъзоларининг руйхати:

Ижро органи аъзосининг ФИШ	Хозирги вақтда ва кейинги уч йилдаги эгалланган лавозимлари	Устав фондидаги улуши	
		Сони (дона)	Фоизи (%)
Дадабаев Баходир Эргашевич	Жамият бошқаруви раиси	-	-

8. Эмитентнинг кузатув кенгашининг барча аъзоларининг руйхати:

Ижро органи аъзосининг ФИШ	Хозирги вақтда ва кейинги уч йилдаги эгалланган лавозимлари	Устав фондидаги улуши	
		Сони (дона)	Фоизи (%)
Исаев Олим Ботирович	«Ifoda agro kimyo himoya» хусусий корхонаси директори	474228	67,3
Эгамбердиев Илёсбек Абдулходиевич	«NAMEXPOTRADE» хусусий корхонаси директори	193176	25
Сатимов Мирзохид Хақимджанович	“Ахмадзода” хусусий корхонаси директори	-	-

9. Эмитент таъсисчиларининг руйхати: **Жамият давлат мулки негизида ташкил этилган.**

10. Устав фондида 5 ва ундан ортиқ фоиздаги улушга эмитент эга бўлган барча юридик шахсларнинг руйхати: **Мавжуд эмас.**

11. Эмитентнинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ва ундан ташқарида жойлашган саноат, банк молиявий гуруҳлар, холдинглар, концернлар, уюшмалар, инвестиция институтларига тегишли, товар, валюта, фонд, бошқа биржалардаги аъзолиги, уларнинг тўла номини ва минзилларини кўрсатган ҳолда: **Мавжуд эмас.**

12. Эмитентнинг барча бўлимлари ва филиаллари руйхати: **Филиаллари ва бўлимлари йўқ.**

13. Охириги 3 йил ичида ишловчилар малакасига қараб, йил охирига умумий ишловчилар сони:

	2006 йил	2007 йил	2008 йил
Ишлаб чиқариш-корхонанинг асосий ишлаб чиқариш	36	55	70

фаолиятида банд бўлган ходимлар сони (ишлаб чиқариш ишчилари, сотувчилар)			
Маъмурий персонал (бухгалтерия, режа бўлими, бошқа хизматлар)	23	23	27
Ижтимоий соҳа – болалар боғчалари, дам олиш уйлари, поликлиника, бошқарув ва хизмат кўрсатишда банд бўлган ходимлар	1	1	1
Бошқалар	18	20	1
Жами:	78	99	99

14. Эмитентда, молиявий ҳолатига жиддий равишда таъсир қилиши мумкин бўлган патентлар, лицензия ёки шартномаларни борлиги. Уларни қисқача таърифини келтиринг:

Жамият томонидан ўлгуржи савдо фаолиятига лицензия берилган.

Лицензия Наманган шаҳар ҳокимлиги томонидан 06.04.2006 йилда УС № 0201-сон билан чекланмаган муддатга берилган.

15. Охирги 3 йил мобайнида илмий-изланишлар ва лойиҳаларга қўйилган маблағлар, йил натижалари бўйича фойдага нисбатан сумда ва фонизларда: **Маблаг қўйилмаган.**

2. ЭМИТЕНТНИНГ МОЛИЯВИЙ ХОЛАТИ ТЎҒРИСИДА МАЪЛУМОТЛАР.

16. Акциядорлик жамият ташкил топган вақтидан охирги 3 молиявий йил ичида, бухгалтерия баланслари нусхалари. **Илова этилади.**

17. Молиявий натижалар ва уларни ишлатилиши охирги тугалланган уч молиявий йил учун, ёки эмитентни давлат руйхатидан ўтказилган вақтида ҳар бир тугалланган давр учун ҳисоботларнинг нусхалари. **Илова этилади.**

18. Эмитентнинг мустақил аудитори тўғрисида ахборот (унинг мавжудлигида):

Фамилия, исми, шарифи: **Юсупов Х.**

Лицензия рақами: **№ 00700**

Ўзбекистон Республикаси Молия Вазирлигининг 2008 йил 2 декабрдаги № 00700-сонли лицензияси.

Аудиторлик фирмаси номи ва унинг манзили:

“Samitiy hulosa” маъсулияти чекланган жамияти, Наманган ш., Навоий кўчаси 5-уй.

19. Эмитент мулкнинг қисқача таърифи, минг сўмда:

№	Асосий фондлар гуруҳларининг номлари	Бошланғич қиймат (асосий воситаларни охирги қайта баҳолаш асосида тузилган бух.баланси маълумоти бўйича)	Эскириш суммаси	Қолдиқ қиймати
1	2	3	4	5
А)	Асосий фаолият тури бўйича и/ч асосий воситалари:	773906	383481	390425
1	Бинолар	181498	158441	23057
2	Иншоотлар	8595	8595	-

1	2	3	4	5
3	Ўтказиш мосламалари	-	-	-
4	Машиналар ва жихозлар	493072	155167	337905
	Улардан:			
	- Куч машиналари ва жихозлар	-	-	-
	- Ишчи машиналар ва жихозлар	487488	151866	335622
	- Хисоблаш техникаси	5584	3301	2283
	- Бошқа машиналар ва жихозлар	-	-	-
5	Транспорт воситалари	32240	4259	27981
6	Ускуналар, и/ч инвентарлари ва асосий воситаларнинг бошқа турлари	58501	57019	1482
	Ишчи моллар	-	-	-
	Махсулот берувчи моллар	-	-	-

20. Балансдаги ер участкасининг хажми (га): **6,83 Га.**

21. Эмитент балансидаги ижтимоий, маданий-маиший объектларнинг қисқача руйхати, масалан: болалар боғчалари, дам олиш уйлари, шифохоналар ва бошқалар (минг сўмда):

Ижтимоий-маданий-маиший объектнинг номи	Жойлашган жойи	Баланс киймати (минг сумда)
1	2	3
Дам олиш маскани	Янгикургон тумани, Заркент кишлоғи	1465,0

22. Устав бўйича захира фондининг хажмида: **15 фоиз;**

Қимматли қоғозлар чиқариш тўғрисидаги қарорни қабул қилиш санасига захира фондининг ҳақиқий хажми: **1808414,4 минг сўм.**

Захира фонди маблағларини охириги 3 йилда ёки эмитент ташкил топган даврдан бошлаб ишлатилиши бўйича ҳисобот. **Захира фондидан фойдаланилмаган.**

23. Охириги 3 молия йили якуни бўйича олинган фойдани ишлатишнинг асосий йўналишлари тўғрисида маълумотлар, минг сўм:

Хужжатлар тури	2006 йил	2007 йил	2008 йил
Ижтимоий объектларни ушлаб туриш учун	1050,0	500,0	500,0
Ходимлар ёки уларнинг манфаати учун тўланган мукофотлар ва бошқа пуллар	20304,0	77929,0	77929,0
Дивидендлар	-	-	-
Фоизлар учун тўлов	-	-	-
Юқорида қайд қилинган хужжатларга кирмаган бошқа йўналишларда ишлатилган фойда суммаси	-	-	-
Жами:	21354,0	78429,0	78429,0

24. Солиқ тўловларидан ўтказиб юборилган қарз миқдори, минг сўм: **Мавжуд эмас.**

25. Банк ва бошқа кредитлардан қарзлар тўғрисида маълумотлар минг сўм: **Мавжуд эмас.**

26. Бошқа кредиторлар бўйича охирги ҳисобот санасига умумий қарзлар суммаси (хомашё етказиб берувчи ва кредитор бўлмаган ташкилотлардан, мисол электр ва иссиқлик энергияси ва бошқалар учун бўлган қарзларни қўшган ҳолда): **966568,0 минг сўм.**

27. Дебитор қарзлар тўғрисида маълумотлар: **435617,5 минг сўм.**

Дебиторнинг номи	Манзили	Қарз суммаси	Тўлаш муддатлари	Ундириб олишни иложи йўқ бўлган қарзлар суммаси
1	2	3	4	5
“IFODA PETROL SERVIS” Х/К	Наманган ш., У.Носир кучаси	253065,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“INFOTECH-PLUS” Х/К	Наманган ш., У.Носир кучаси	1050,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Агросаноатқурилиш” ОАЖ	Наманган шаҳар	27442,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Водийгазтаъминот” УК	Наманган шаҳар	423,3	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Қурилиш бутлаш таъминлаш” Ш/К	Наманган шаҳар	10269,6	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Мукамал транс сервис” МЧЖ	Наманган шаҳар	66420,8	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
1	2	3	4	5
“Наманган қурилиш” МЧЖ	Наманган шаҳар	5684,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Ойдин нур транс” МЧЖ	Наманган шаҳар	11909,7	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Учқургон ёғ” ОАЖ	Учқургон тумани	852,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
“Электр тармоқлари” ОАЖ	Наманган шаҳар	3064,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
5-сонли КМБ	Наманган шаҳар	9382,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Наманган ИКМ шуъба корхонаси	Наманган шаҳар	1302,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Наманган шаҳар коммунал фойдаланиш бошқармаси	Наманган шаҳар, Оромгоҳ кучаси	15117,9	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Тошбулок пахта банки	Наманган т., Тошбулок ш.,	1000,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Ҳисобдор шахслар хизмат сафари		10227,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
ХМКК-11, Чорток тумани	Чорток тумани	3993,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Наманган шаҳар ДСИ	Наманган ш., А.Навоий кучаси	10843,0	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Бошқа дебиторлик қарзлар	Наманган вилояти	3572,2	31.12.2008 й.	Мавжуд эмас
Жами:		435617,5		

28. Капитал қўйилмалар учун йўналтирилган маблағлар тўғрисида маълумотлар:

а) Охирги 3 йил ичида капитал қўйилмаларнинг ҳажми (минг сўм):

Йил	Суммаси	Йил	Суммаси	Йил	Суммаси
2006	-	2007	26 000,0	2008	140 893,0

б) Тугатилмаган қурилиш хажми: **мавжуд эмас.**

в) Ўрнатилмаган жихозлар хажми: **мавжуд эмас.**

29. Ўтган 3 йил ичида эмитентга ваколатли органлар орқали қўйилган маъмурий ва иқтисодий жазо (жарималар) тўғрисида маълумот: **Маъмурий ва иқтисодий жазо қўлланилмаган.**

30. Эмитентни суд жараёнларида даъвогар ёки жавобгар сифатида катнашаётганлиги тўғрисида ахборот: **Эмитент ҳозирда судда даъвогар ёки жавобгар эмас.**

31. Корхона махсулотининг асосий истеъмолчилари руйхати қуйидаги шакл бўйича:

Истеъмолчининг номи	Истеъмолчи манзили	Эмитент сотган умумий махсулот хажмидан ушбу истеъмолчи сотиб олган %	Ушбу истеъмолчи билан узоқ муддатли шартномалар мавжудлиги ва муддати
Ўзбекистон Республикаси Кишлоқ хўжалиги ва ўсимликларни ҳимоя қилиш илмий тадқиқот институти	Тошкент шаҳри	100	Узоқ муддатли

32. Эмитентнинг устав фонди тўғрисида маълумот:

а) устав фондининг миқдори: **154 541 200 сўм.**

б) бухгалтерия баланси бўйича устав фондининг миқдори: **140 893 000 сўм.**

в) устав фондининг тўланган миқдори: **140 893 000 сўм.**

г) қимматли қоғозлар номиналига нисбатан фоиз ҳисобида ўтган йиллар якунига кўра тўланган дивидендлар тўғрисида:

	2006 йил	2007 йил	2008 йил
Оддий акциялар бўйича (фоиз)	-	-	100
Бир дона акциянинг даромадлилиги (сўм)	-	-	1206,59

д) қимматли қоғозларни сўндириш ёки бошқа қимматли қоғозларга алмаштириш санаси, чиқарилган қимматли қоғозларни йириклаштириш ёки майдалаштириш: **Мавжуд эмас.**

33. Аввалги чиқарилган қимматли қоғозлар тўғрисида, ҳар бир чиқарилув бўйича маълумотлар:

Биринчи Эмиссия

а) Қимматли қоғозларни чиқариш тўғрисида қарор: **Давлат мулкани бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш қўмитасининг 1995 йил 7 декабрдаги 314 к-ПО – сонли буйруғи.**

б) чиқарилувнинг руйхатга олинган санаси ва идентификация рақами:

Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш, назорат қилиш маркази томонидан 17 январь 1996 йилда F0269, RU101F0269T1 рақами билан руйхатга олинган.

в) жойлаштиришни бошлаш санаси: **17.01.1996 йилдан.**

г) жойлаштиришни тугатиш санаси: **17.01.1997 йилгача.**

д) бир дона акциянинг номинал киймати, сум **200 сўм.**

е) номинал киймати бўйича чиқарилув хажми, сум **27 270 600 сум.**

ж) чиқарилган акцияларнинг умумий сони, дона **136 353 дона**

з) чиқарилаётган акцияларнинг турлари ва турлари бўйича сони:

и) чиқарилув шакли: **100 фоиз 136353 дона 27 270 600 сўмлик акциялар нақдсиз шаклда муомалага чиқарилган.**

Иккинчи Эмиссия

а) Қимматли акция қоғозларини чиқариш тўғрисида қарор: *Жамият акциядорларининг 2003 йил 6 декабрдаги навбатдан ташқари умумий йиғилиш қарори.*

б) чиқарилувнинг руйхатга олинган санаси ва рақами:

Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш, назорат қилиш Маркази Наманган вилоят бошқармаси томонидан 20 январ 2004 йилда F0269-2, RU102F0269T9 рақам билан руйхатга олинган.

в) жойлаштиришни бошлаш санаси: **20.01.2004 йил.**

г) жойлаштиришни тугатиш санаси: **20.01.2005 йил.**

д) бир дона акциянинг номинал қиймати, сум **200 сўм.**

е) номинал қиймати буйича чиқарилув ҳажми, сум **27 270 600 сум.**

ж) чиқарилган акцияларнинг умумий сони, дона **136 353 дона**

з) чиқарилаётган акцияларнинг турлари ва турлари буйича сони:

- эгаси ёзилган оддий нақдсиз акциялар: **136 353 дона;**

- эгаси ёзилган имтиёзли акциялар: **Мавжуд эмас;**

и) чиқарилув шакли: **100 фонз 136353 дона 27270600 сумлик нақдсиз шаклда муомалага чиқарилган.**

Учинчи Эмиссия

а) Қимматли акция қоғозларини чиқариш тўғрисида қарор: *Жамият акциядорларининг 2008 йил 28 мартдаги навбатдан ташқари умумий йиғилиш қарори.*

б) чиқарилувнинг руйхатга олинган санаси ва рақами:

Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш, назорат қилиш Маркази Наманган вилоят бошқармаси томонидан 20 август 2008 йилда F0269-3, RU103F0269T7 рақам билан руйхатга олинган.

в) жойлаштиришни бошлаш санаси: **20.09.2008 йил.**

г) жойлаштиришни тугатиш санаси: **20.11.2008 йил.**

д) бир дона акциянинг номинал қиймати, сум **200 сўм.**

е) номинал қиймати буйича чиқарилув ҳажми, сум **100 000 000 сум.**

ж) чиқарилган акцияларнинг умумий сони, дона **500 000 дона**

з) чиқарилаётган акцияларнинг турлари ва турлари буйича сони:

- эгаси ёзилган оддий нақдсиз акциялар: **500 000 дона;**

- эгаси ёзилган имтиёзли акциялар: **Мавжуд эмас;**

и) чиқарилув шакли: **100 фонз 500 000 дона 100 000 000 сумлик нақдсиз шаклда муомалага чиқарилган.**

35. Облигацияларнинг аввалги чиқарилувлари тўғрисидаги маълумотлар, алоҳида эмитентнинг ҳар бир руйхатга олинган облигациялар чиқарилувлари тўғрисида, барча облигациялар чиқариб олинган чиқарилувлардан ташқари: **Жамият томонидан облигация муомалага чиқарилмаган.**

3. АКЦИЯЛАРНИНГ БЎЛАЖАК ЧИҚАРИЛУВИНИ МУОМАЛАГА КИРИТИШ ШАРТЛАРИ.

36. Акцияларнинг бўлажак чиқарилувини муомалага киритиш шартлари:

а) акция чиқарилувининг тури ва шакли: *оддий, эгаси ёзилган, нақдсиз шаклда.*

б) чиқариладиган акциялар сони: **4 250 000 дона.**

в) чиқариладиган бир акциянинг номинал қиймати: **200 сўм.**

г) чиқарилувнинг умумий қиймати (номинал қийматида): **850.000.000 сўм.**

д) кушимча чиқариладиган акцияларни ҳисобга олган ҳолда устав фондининг умумий тақсимооти: сум ҳисобида

е) ҳар бир чиқариладиган акция томонидан бериладиган ҳуқуқлар:

- *акциядорлар реестрига киритилиш;*

- *акциядорлар реестридан узлари ҳақида қимматли қоғоз ҳисобланмайдиган қучирмалар олиш;*

- жамият фойдасининг бир кисмини дивидендлар сифатида олиш;
- жамият тугатилган тарзда узларига тегишли улушга мувофик мол-мулкнинг бир кисмини олиш;
- жамиятни бошқаришда иштирок этиш;
- жамият низомига мувофик эмитентнинг молия-хўжалик фаолияти натижалари тугрисида тулик ва тугри ахборот олиш;
- олган дивидендларни эркин тасарруф этиш;
- ваколатли давлат бошқарув органларида ва судда уз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
- эмитентнинг укувсиз, гаразли хатти-харакатлари туфайли қурган зарарларини тулашни талаб қилиш;
- қимматли қогозлар сотиб олиш вақтида зарар қуриш ва /ёки/ фойданинг бир кисмини йўқотиш эҳтимоли билан боғлиқ таваккалчиликни сугурталаш;
- жамият оддий акцияларининг эгалари бўлмиш акциядорлар умумий йиғилишида мазкур йиғилиш ваколатига қирган масалалар бўйича овоз бериш ҳуқуқи билан қатнашиш;
- амалдаги қонунларга қура бошқа ҳуқуқларга эгалар.

ж) акцияларнинг жойлаштириш усули – Муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ёпиқ тарзда сотилади.

Мазкур муддатда сотилмаган акциялар «Қузатув кенгаши» қарори билан сотиш тўхтиб қўйилади.

Сотилмай қолган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик акциядорларни умумий йиғилишида қуриб чиқалади.

з) акциялар жойлаштиришнинг тартиби ва муддатлари – Қимматли қогозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш Наманган вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтказилгандан сўнг 12 ой мобайнида;

и) акциялар жойлаштиришнинг тахминий баҳоси – Муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг, 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ҳар бир нақдсиз оддий акцияларни номинал қиймати 200 сумдан жамият акциядорларига ёпиқ тарзда сотилади.

Мазкур муддатда сотилмай қолган акциялар «Қузатув кенгаши» қарори билан сотиш тўхтатилади.

Сотилмай қолган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик қораси акциядорларни умумий йиғилишида қуриб чиқилади.

к) акциялар туловлари тартиби ва шартлари, шу жумладан ҳисоб-китоблар шакли, акция туловлари учун ўтказиладиган маблағларнинг банк ҳисоб рақамлари – Жамият акциялари эркин савдо орқали сотилади. Акциялар учун тулов фақат миллий валюта асосида амалга оширилади. Жамият ҳисоб рақами Х/Р 20208000200361184001, МФО: 00222, ТИФ Миллий банки Наманган бўлими.

л) акциялар чиқарилуви тугрисида қарор қабул қилган эмитентнинг органи ва қарор қабул қилинган сана – Жамият акциядорларининг 2009 йил 28 мартдаги умумий йиғилиши қарори;

2009 йил 10 апрелдаги «Қузатув кенгаши» қарори;

м) эмитент Уставида белгиланган акциялар чиқарилувига бўлган турли чеклашлар, жойлаштирилаётган акцияларни сотиб олиши мумкин бўлганларга нисбатан чеклашлар –

Муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг, 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ҳар бир нақдсиз оддий акцияларни номинал қиймати 200 сумдан жамият акциядорларига ёпиқ тарзда сотилади.

Мазкур муддатда сотилмай қолган акциялар «Қузатув кенгаши» қарори билан сотиш тўхтатилади.

Сотилмай колган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик чораси акциядорларни умумий йигилишида қуриб чиқилади.

н) инвестор сотиб олган акциялар бўйича оладиган даромадни солиққа тортиш– инвестор сотиб олган акциялар бўйича олинадиган даромадни амалдаги «Солиқ кодекси»га асосан амалдаги қонун қоида асосида солиққа тортилади.

37. Агар акциялар тўлови пулсиз маблағлар билан амалга оширилган бўлса, акция учун тўланиши мумкин бўлган мулкнинг рўйхати кўрсатилади. *Акциялар учун тулов фақат миллий валютада амалга оширилади.*

38. Акцияга эгаллик ҳуқуқларини ҳисобга олиш ва сақлаш тартиби, шу жумладан: Эмитентнинг акциялар эгаларини реестрини юритишни амалга оширувчи реестр ушловчининг тулик фирма номи, ташкилий-ҳуқуқий шаклини қўшган ҳолда, манзили, почта адреси, телефони, агарда нақдсиз акциялар чиқарилган тақдирда шунингдек уларга ҳуқуқ ҳисобини олиб боровчи депозитарийнинг ҳам, ҳамда тегишли фаолиятни амалга ошириш учун рухсат берувчи лицензия тўғрисида маълумотлар (рақами, бериш санаси, лицензия берган орган, амал қилиш муддати). **Жамият акциядорлари реестри Республика Марказий депозитарияси томонидан юритилади.**

39. Акцияларга эгаллик ҳуқуқларини ўтиши ва ҳисоби тартибига тегишли асосий маълумотлар келтирилади: *акцияларга эгаллик ҳуқуқи олди-сотди, мерос, ворислик ва қонунда белгиланган бошқа усулларда ўтказилади ҳамда унинг ҳисоби Депозитарий “Наманган ВАКТ” МЧЖ да олиб борилади.*

40. Акцияларни жойлаштиришда иштирок этадиган ташкилотлар тўғрисида маълумот (Андеррайтерлар): *мавжуд эмас.*

41. Акциялар чиқарилуви анкетаси асли ва нусхалари билан танишиш тартиби ва жойи тўғрисида маълумот: *«Мехмаиш» ОАЖ, жамият манзили Наманган шаҳар Оромгоҳ кучаси-27. Тел. 8(369) 222-06-02, 222-06-04, 222-06-07 факс 8(369) 222-06-10*

Акциялар чиқарилуви рўйхатга олинган эмиссия рисоласининг тўлиқ матни жойлаштирилган ахборот-маълумотнома тизимлари ва даврий матбуот нашрларининг манзиллари ва реквизитлари:

«БИРЖА» Республика иқтисодий газетаси орқали Тошкент ш., Матбуотчилар кўчаси., Тел 8 (371) 239-22-06, факс: 8 (371) 239-83-79;

42. Акциялар сотишнинг асосий жойлари:

Муомалага чиқарилаётган акциялар Давлат рўйхатидан ўтказилгандан сўнг, 90 кун мобайнида акциядорлар устав фондидаги улушларини мувофиқлаштириб олишлари учун ҳар бир нақдсиз оддий акцияларни номинал қиймати 200 сумдан жамият акциядорларига ёпиқ тарзда сотилади ва Депозитарий “Наманган вақт” МЧЖда рўйхатдан ўтказилади.

Сотилмай қолган нақдсиз оддий акцияларни бекор қилиш ёки бекор қилмаслик акциядорларни умумий йигилишида қуриб чиқади.

Депозитарий “Наманган ВАКТ” МЧЖ, лицензия рақами №801 Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш Маркази томонидан 24.02.2005 йилда берилган. Манзили: Наманган шаҳри, Навоий кучаси, 9 уй

43. Акцияларни жойлаштиришдан олинган маблағлардан фойдаланиш йўналишлари:

Муомалага чиқарилган 4250.000 дона акцияларни сотишдан тушган маблағ жамият Устав фондини тўлдиришга йўналтирилади, шунингдек ишлаб чиқаришни янги техника дастгоҳлари билан модернизациялаштиришга сарфланади.

44. Таваккалчиликнинг гуруҳлар бўйича тўлиқ таҳлил:

Таваккалчилик факторлари	Тула мазмуни
Иқтисодий (эмитентнинг фаолиятини пул қадрсизланиши билан боғлиқлиги, қорхонанинг айланма маблағларига банк фоизлари таъсири ва бошқалар).	Йўқ

Ракобатбардошлик (тармоқда ҳудди шундай паст баҳода маҳсулот ишлаб чиқарувчи корхоналарни мавжудлиги ва бошқалар).	Мавжуд.
Ижтимоий (ушбу ҳудудда керакли бўлган мутахасисларнинг етишмаслиги, хо- димлар сонини кискартирилишини таъсир этиши, ижтимоий-маданий объек- тларнинг ушлаб турилиши корхона бюджетига таъсир килиши ва бошқалар).	Йўқ
Техникавий (жихозларнинг бир қисмини эскириши ва бошқалар)	Йўқ
Экологик (экологик меъёрларнинг бузилиши билан корхонани ёпилиши мумкинлиги ва бошқалар).	Йўқ

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РҲЙХАТИ

1. И.А.Каримов. Жащон молиявий-и=тисодий ин=ирози, Ызбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йиллари ва чоралари. Т., Ызбекистон, 2009.
2. И.А.Каримов. Ызбекистон и=тисодий ислощотларни чу=урлаштириш йилида. Т., Ызбекистон, 1995.
3. И.А.Каримов. Ызбекистон - бозор муносабатларига ытшнинг ызига хос йили. Т., Ызбекистон, 1995.
4. И.А.Каримов. Ызбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва и=тисодий исти=болининг тамойиллари. Т., Ызбекистон, 1995.
5. Мамлакатимизни модернизация =илиш ва янгилашни изчил давом эттириш - давр талаби. Президент Ислон Каримовнинг 2008 йилда мамлакатимизни ижтимоий-и=тисодий ривожлантириш якунлари ва 2009 йилга мылжалланган и=тисодий дастурнинг энг мушм устувор йыналишларига ба\ишланган Вазирлар Мащкамаси мажлисидаги маърузаси // Хал= сызи, 2009 йил 14 февраль.
6. Ызбекистон Республикасида Мулкчилик ты\рисидаги =онун. 1990 йил 31 октябр. - Ызбекистон ССР Олий Советининг Ведомостлари, 1990 йил №31-33.
7. Ызбекистон Республикасининг «Инвестиция фаолияти ты\рисида» ги =онуни. «Соли= тыловчининг журналы», №2, 1999.
8. Ызбекистон Республикасининг «Чет эллик инвесторлари хукукларининг кафолатлари ва уларни химоя килиш чоралари ты\рисида»ги =онуни «Солик тыловчининг журналы» №9, 1998 йил 30 апрел.
9. «Банк тизимини ислох килишга доир кушимча чора-тадбирлар ты\рисида»ги Ызбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг =арори, 2000 йил 24 март. Ызбекистон республикаси хукуматининг карорлари туплами. – 2000 №3.
10. «+имматли =о\озлар бозорида инвесторларнинг шу=у=ларини химоя =илиш ты\рисида»ги Ызбекистон республикасининг 2001 йил 30 =онуни. Ызбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси. – 2001 йил 9-10- сон.
11. Ызбекистон Республикасида Мулкчилик ты\рисидаги =онунга ызгартириш ва =ышимчалар киритиш ща=ида Ызбекистон Республикасининг 1993 йил 7 май =онуни - Ызбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1993 йил, 5-сон.
12. Ызбекистон Республикасидаги корхоналар ты\рисидаги =онун. 1991 йил 15 феврал - Ызбекистон Республикаси =онун ва фармонлари. Т. «Ызбекистон» - 1992.
13. Ызбекистон Республикасининг Кооперация ты\рисидаги 1991 йил 14 июн =онуни - Ызбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1991 йил 8-сон.
14. Ызбекистон Республикасининг таш=и и=тисодий фаолият ты\рисидаги 1991 йил 14 июн =онуни. - Ызбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси. 1991 йил 8-сон.
15. Давлат тасарруфидан чи=ариш ва хусусийлаштириш ты\рисида Ызбекистон Республикасининг 1991 йил 19 ноябр =онуни. Ызбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1992 йил, 1-сон.

16. Хыжалик жамиятлари ва ширкатлари тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 9 декабр қонуни. - Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси. 1993 йил, 1-сон.

17. Акциялар ва фонд биржаси тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 2 сентябр қонуни. - Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси. 1993 йил, 9-сон.

18. Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палаталари тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 24 апрел қонуни. - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. 1997 йил, 4-5 сон.

19. Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрел қонуни.

20. Ўзбекистон Республикасининг Кишлоқ хўжалик қорхоналарини санация қилиш тўғрисидаги 1997 йил 25 декабрдаги қонуни. - Қалъа қизи 1997 йил 15 январ.

21. Стандартлаштириш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси 1993 йил 28 декабр қонуни. - Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1994 йил 2-сон.

22. Банкротлик тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 5 май қонуни. - Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1994 йил, 5-сон.

23. Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 26 апрел қонуни. - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. 1996 йил, 5-6 сон.

24. Товар бозорларида монополистик фаолиятини чеклаш ва рақобат туғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 27 декабр қонуни. - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси. 1997 йил, 2-сон.

25. Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалик кооператив (ширкат хўжалиги) тўғрисида қонун. - 1998 йил 30 апрел. - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1998 йил 5-6 сон.

26. Ўзбекистон Республикасининг қонуни. “Қодавлат тижорат ташкилотлари тўғрисида” 1999 йил 14 апрел. Қалъа қизи - 1999 йил 8 май.

27. Ўзбекистон Республикасининг “Тадбиркорлик ва тадбиркорлар фаолиятининг қафолатлари тўғрисида” 1999 йил 14 апрел қонуни. - Қалъа қизи 1999 йил 29 апрел.

28. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 24 декабр Қонуни - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 йил, 1-сон.

29. Инвестиция фаолияти тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 24 декабр қонуни - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 йил, 1-сон.

30. Реклама тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 28 декабр қонуни - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 йил, 1-сон.

31. Тадбиркорлик ва тадбиркорлар фаолиятининг қафолатлари тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 14 апрел қонуни - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 йил, 1-сон.

32. Лизинг т\рисида Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 14 апрел =онуни - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1999 йил, 5-сон.

33. Фаолиятни айрим турларини лицензиялаш т\рисида. Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 май =онуни. Т., Ўзбекистон Республикаси молиявий =онунлари №8. 2000.

34. Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари т\рисида Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 12 декабр =онуни. Хал= сызи газетаси 2003 й.

35. «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари т\ри-сида»ги =онун. 2000 йил 25 май.

36. «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш т\рисида»ги =онун. 2000 йил 25 май.

37. «Таш=и и=тисодий фаолит т\рисида»ги =онун. 2000 йил 26-май.

38. «Корхоналар т\рисида»ги =онун. 1991-2006 йиллар.

39. «Хусусий корхоналар т\рисида»ги =онун. 2003 йил.

40. «Банкротлик т\рисида»ги =онун. 2005 йил 16-декабрь.

41. «Соли= кодекси» 1997-2006 йиллар

42. Вазирлар мажмасининг 2001 йил 22 июндаги «На=д пул муомаласини мустахкамлаш ва тижорат банкларининг масулиятини оширишга доир =ышимча чора тадбирлар т\рисида»ги =арори.

43. Вазирлар мажмасининг 2001 йил 10 сентябрдаги 366 сонли «Кичик корхоналар, дех=он фермер хўжаликларини мабла\ билан та\минлаш моддий техник таъминлаш уларга божхона имтиёзларини бериш банк хизматларини кўрсатиш бўйича =ышимча чора тадбирлар т\рисида»ги =арори.

44. Президент И.А.Каримовнинг 2000 йил 5 июндаги «Экспорт махсулоти ишлаб чи=аришни ра\батлантиришдаги =ышимча чора тадбирлар т\рисида»ги фармони.

45. Вазирлар Мажмасининг 1999 йил 5-февралдаги «Махсулот (иш ва хизмат)лар таннархига киритиладиган махсулот (иш ва хизмат)ларни ишлаб чи=ариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молия натижаларни шакллантириш тартиби т\рисида»ги низомни тасди=лаш т\рисидаги 54-сонли =арори. (2003 йил 25 декабрдаги 567 сонли =арор асосидаги Ўзгартиришлар билан).

46. Абдукаримов И.Т., Пардаев М.=., Исроилов Б.И. Корхонанинг и=тисодий салоҳияти таълили. Тошкент. «И=тисодиёт ва шу=у= дунёси», 2003.

47. Абул=осимов Х. Корхонанинг хал=аро маркетинг фаолияти. Тошкент, «Академия» нашриёти, 2002.

48. Бизнес план фирмы. Буров В.П. и др. М.: «ЭКМОС», 2000.

49. Бозор муносабатлари шароитида миллий и=тисодиётнинг ривожланиши. Т., «Ы=итувчи». 1996.

50. Бозор и=тисодиёти шароитида бизнес-режанинг моҳияти. Маъруза матни, Абдукаримов Б.А. Самар=анд, 1997.

51. Вечный дух предпринимательства. Кадзуми Татенси. Киев. «Укрзакардонвизасервис». 1992.

52. Гоziбеков Д.Е. Инвестицияларни молиялаштириш масалалари. Т. «Молия», 2003

53. Головкова Н.С., Заболатная Н.В., Щербакова И.Г. Финансово-экономическое состояние предприятия: Учебное пособие. БУПК. Белгород, 2003.
54. Гозиев Д.Г. Инвестицияларни молиялаштириш масалалари. Т.: «Молия» – 2003 й.
55. Гуломов С.С. Инвестицияларнинг лойихавий тахлили. Т.: 1998 йил.
56. Захаров А.Н. и др. Управление качеством продукции. Учебное Пособие, БУПК. Белгород. 2003
57. Игошин Н.В. «Инвестиций»- М.: «Финансы»,. 1999
58. Ионов В.И. «Инвестиционное проектирование» –М.: «Издательство ПРИОР», 1998
59. Ишмухамедов А.Э. «Лойиха тахлили» –Т.: ТДИУ, 1998
60. +утбетдинов А.Т., Абдукаримов Б.А Корхонанинг бозор модели. Маъруза матни, Самар=анд 2000.
61. Пардаев М.+, Абдукаримов Б.А. Мещнат и=тисоди ва социологияси. Ы=ув =ылланма. Самар=анд 2002.
62. Пардаев М.+, Исроилов Б.И. И=тисодий тащлил. Ы=ув =ылланма, I-II =исм. - Тошкент: “И=тисодиёт ва шу=у= дунёси”. Нашриёт уйи, 2001
63. Парпиев У., Саломов И. Бозор и=тисодиёти асослари ва ишлаб чи=аришни ташкил этиш. Т. “Шар=”. 1996.
64. Райзберг Б.А. Основы экономики. Учебное пособие. М.: “ИНФРА-М”. 2000.
65. Рубин Ю.Б. Бизнес и экономика. М.: “Знание”. 1991
66. Сулейманов Ш.С. И=тисодиёт назарияси. Ы=ув =ылланма. Ыш. 1998.
67. Чжен В.А., ва бош=алар. Хусусийлаштириш асослари. I, т., Т., “И=тисод ва шу=у= уйи”. 1996.
68. Чжен В.А., ва бош=алар. Пул ва молия бозорлари. II, т., Т., “Бизнес каталог”, 1996.
69. Чжен В.А., ва бош=алар. Бозор =онунияти асослари. III, т., Т.. “Бизнес каталог”, 1996.
70. Чжен В.А., ва бош=алар. Бозор ва очи= и=тисодиёт IV, т., Т., “Бизнес каталог”. 1996.
71. Чжен В.А., ва бош=алар. Бозор шароитида минта=анинг тармо= тара==иёти. V, т.. Т., “Бизнес каталог”. 1997.
72. Экономикс бййича терминларнинг изохли лулати. Абдукаримов Б.А., +утбетдинов А.Т. ва бош=алар. Тошкент. 1996.
73. Экономика торгового предприятия. Учебник. Коллектив авторов, под ред. Гребнева А.И., М.: “Экономика”, 1997.
74. Экономика предприятия. Ф.К. Беа, Э.Дихтла, М.Швейцера. Учебник. М.; Издательский дом “ИНФРА-М”, 1999.
75. Экономика предприятия. Учебник. Ю.Д.Дадабоев и др. Ферганский научный центр. Ташкент. 1998.
76. Экономика предприятия. Тексты лекций. Махмудов Э.Х., Юлдашева Ш.М., Каландарова С.Г. ТДИУ, Ташкент. 2000.

77. Экономическая безопасность предприятия и защита коммерческой тайны. Учебное пособие. Истамов Д.И., Гранаткин Ю.А., Мухаммедов М.М., Ходжаев Э.Н. Самарканд. 1995.

78. Экономическая теория. Учебник. Коллектив авторов. Т., "Шар=", 1999.

79. Эгамбердиев Э.Хыжа=улов Х. Кичик бизнес ва тадбиркорлик. Т., Маънавият, 2003.